

ZAÑGER

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚ ЖАРШЫСЫ
ВЕСТНИК ПРАВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

№ 3 (272) 2024

БАСТЫ ТАҚЫРЫП

**АЛАЯҚТЫҚ: ҚҰҚЫҚТЫҚ
ТҮРҒЫДАН ШЕШУДЕГІ
ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР**

44 стр.

ОБСУЖДЕНЫ АСПЕКТЫ СУДЕБНОЙ РЕФОРМЫ

Председатель Верховного Суда Асламбек Мергалиев выступил на выездном заседании Комитета по законодательству и судебной реформе Мажилиса Парламента по обсуждению дальнейших направлений судебной реформы. Мероприятие прошло в здании райсудов столицы, где гости ознакомились с работой фронт-офиса канцелярии, медиаторов и адвокатов, новыми IT-продуктами.

На заседании выступила Председатель Комитета Снежанна Имашева, отметив важность преобразований в судебной системе, направленных на обеспечение беспристрастного, справедливого и независимого правосудия.

А.Мергалиев обратил внимание, что большинство споров и дел разрешаются в судах пер-

вой инстанции, до апелляции доходят меньше 10% (2022г. – 9,4%, 2023г. – 7,8%), в ВС – 3%. С учетом стандартов отправления правосудия во вновь строящихся зданиях создаются условия для посетителей, судей и персонала судов. Отмечая актуальные вопросы законотворческой работы, Председатель ВС подчеркнул необходимость уточнения в законе понятий о деятельности инвестора, института административного договора и формировании трех самостоятельных судебных инстанций при поэтапном введении «сплошной» кассации. Мажилисмены затронули вопросы защиты конституционных прав судей, обеспечения независимости судов, экстерриториальности рассмотрения дел, антикоррупционных мер.

ПАВЛОДАРСКАЯ ОБЛАСТЬ: СУДЫ ПЕРВОЙ ИНСТАНЦИИ ПЕРЕЕХАЛИ В НОВОЕ ЗДАНИЕ

Председатель Верховного Суда Асламбек Мергалиев и аким Павлодарской области Асаин Байханов торжественно открыли новое здание судов первой инстанции. В мероприятии приняли участие Руководитель Судебной администрации Наиль Ахметзакиров, судьи региона, ветераны судебной системы и жители города.

В трехэтажном здании площадью 8,5 тыс. м² разместились городская и 4 специализированных суда – уголовный, административный,

следственный и по делам несовершеннолетних (ранее располагались в арендованных зданиях). Оборудованы просторные залы судебных заседаний, фронт-офис, кабинеты для медиаторов, биев, психолога, уполномоченного по правам человека.

А.Мергалиев передал в дар музею облсуда уникальный экспонат – нагрудный знак судебного бия 1869 года.

В этот же день состоялась встреча с судебским корпусом региона.

ZA'NGER

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚ ЖАРШЫСЫ
ВЕСТНИК ПРАВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Абдолла Сәкен Жүсіпахметұлы

Қазақстан Республикасы
Судьялар одағының Төрағасы
Председатель Союза судей
Республики Казахстан

Мерғалиев Асламбек Амангелдіұлы

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының Төрағасы
Председатель Верховного Суда Республики Казахстан

Азимова Эльвира Әбілхасымқызы

Қазақстан Республикасы
Конституциялық Сотының Төрағасы
Председатель Конституционного Суда
Республики Казахстан

Асыллов Берік Ноғайұлы

Қазақстан Республикасының Бас прокуроры
Генеральный Прокурор Республики Казахстан

Есқараев Азамат Несіпбайұлы

Қазақстан Республикасының Әділет министрі
Министр юстиции Республики Казахстан

Баймолдина Зәуреш Хамитқызы

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының
жанындағы Сот төрелігі академиясының ректоры
Ректор Академии правосудия при Верховном Суде
Республики Казахстан

Түймебаев Жансейіт Қансейітұлы

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың
басқарма төрағасы-ректоры
Ректор КазНУ им. аль-Фараби

Сыдықов Ерлан Бәтташұлы

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университетінің ректоры
Ректор Евразийского национального
университета им. Л.Н.Гумилева

- ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖОҒАРҒЫ СОТЫ
- ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ СОТЫ
- ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БАС ПРОКУРАТУРАСЫ
- ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ӘДІЛЕТ МИНИСТРЛІГІ
- ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ
ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
- ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
- Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Борчашвили Исидор Шамилович

з.ғ.д., проф./ д.ю.н., проф., «Қылмыстық құқық»
бөлімінің жауапты редакторы
Ответственный редактор раздела «Уголовное право»

Елубаев Жұмагелді Сәкенұлы

з.ғ.д., проф./ д.ю.н., проф., «Инвестициялық құқық»
және «Жер қойнауы жөніндегі құқық» бөлімдерінің
жауапты редакторы
Ответственный редактор раздела «Инвестиционное
право» и «Право о недрах».

Қоғамов Марат Шекішұлы

з.ғ.д., проф./ д.ю.н., проф., «Қылмыстық процесс»
бөлімінің жауапты редакторы
Ответственный редактор раздела «Уголовный процесс»

Мельник Роман Сергеевич

з.ғ.д., проф./ д.ю.н., проф., «Әкімшілік құқық және
әкімшілік іс жүргізу» бөлімінің жауапты редакторы
Ответственный редактор раздела «Административное
право и административный процесс»

Мороз Светлана Павловна

з.ғ.д., проф./ д.ю.н., проф., «Жеке құқық»
бөлімінің жауапты редакторы
Ответственный редактор раздела «Частное право»

Подопригора Роман Анатольевич

Қазақстан Республикасы Конституциялық Сотының
судьясы / Судья Конституционного Суда Республики
Казахстан

З.ғ.д., проф./ д.ю.н., проф./ «Әкімшілік құқық» бөлімінің
жауапты редакторы / Ответственный редактор раздела
«Административное право»

Сүлейменов Майдан Күнтуарұлы

з.ғ.д., проф./ д.ю.н., проф., «Жеке құқық»
бөлімінің бас редакторы
Главный редактор раздела «Частное право»

Ударцев Сергей Федорович

Қазақстан Республикасы Конституциялық Сотының
судьясы / Судья Конституционного Суда Республики
Казахстан

З.ғ.д., проф./ д.ю.н., проф./ «Конституциялық құқық»
бөлімінің жауапты редакторы / Ответственный редактор
раздела «Конституционное право»

Журнал Қазақстан Республикасы Мәдениет, ақпарат және қоғамдық келісім министрлігінде тіркелген. Тіркеуге қою туралы №2158-Ж, куәлік 2001 жылы 25 шілдеде берілді.

ҚҰРЫЛТАЙШЫ

«Қазақстан Республикасы Судьялар одағы» РҚБ

ШЫҒУЫ ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР

Бас редактор: **А.К. Беркімбаева**
Дизайн және беттеуші: **Г.А. Джаббарова**

Редакцияның мекен-жайы:

050050, Алматы қ., Ақкент ш/а, 32.

Материалдарды zanger-press@mail.ru электронды почтасына жолдау керек.

Фотосуреттер ашық ақпарат көздерінен алып қолданылды.

«Print House Gerona»
баспаханасында басылды
Алматы қаласы,
Помяловского к-сі, 28 а.
Тел.: +7 (727) 250 47 40.

Теруге берілген күні

05.03.2024 ж.
А-4 форматы қағазы жылтыр,
офсеттік баспа,
Таралымы: 2782 дана
№ 384 тапсырыс

Журнал зарегистрирован в Министерстве культуры, информации и общественного согласия Республики Казахстан. Свидетельство о постановке на учет № 2158-Ж от 25 июля 2001 г.

УЧРЕДИТЕЛЬ

РОО «Союз судей Республики Казахстан»

ВЫХОДНЫЕ ДАННЫЕ

Главный редактор: **А.К. Беркімбаева**
Дизайн и верстка: **Г.А. Джаббарова**

Адрес редакции: 050050
Республика Казахстан.
г. Алматы, мкр. Ақкент, д.32.

Материалы присылать по адресу: zanger-press@mail.ru

Нарушение авторских прав и смежных прав предусматривает ответственность в соответствии с законами РК. Мнения и взгляды, содержащиеся в данном журнале, могут не совпадать с официальной позицией редакционной коллегии журнала и отражают авторскую точку зрения. Используются фотоматериалы из открытых информационных источников.

Отпечатано в типографии

«Print House Gerona».
Адрес: г. Алматы, ул. Помяловского, 28 а.
Тел.: +7 (727) 250 47 40.
Сдано в печать: 05.03.2024 г.
Формат А-4. Бумага мелованная, печать офсетная, 5,5 п.л.
Тираж: 2782 экз.
Заказ № 384

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

СОТ БИЛІГІ / СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ

О результатах деятельности
Высшего Судебного Совета за 2023 год 5

Аксакал казахстанского правосудия..... 7

Әділбек Лебаев

Бірлігі бекем ұжымның бағындыратын биігі көп 8

Еңбегімен елге сыйлы 12

ӘКІМШІЛІК ҚҰҚЫҚ ЖӘНЕ ӘКІМШІЛІК ІС ЖҮРГІЗУ / АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО И АДМИНИСТРАТИВНЫЙ ПРОЦЕСС

Канат Шакаров

Разграничение подведомственности исков
специализированным административным судам
и судам гражданской юрисдикции 15

Күлпаш Шолпанқұлова

Бизнес субъектілерін жоспардан тыс тексеру
нәтижелеріне шағымдану негіздері 18

Асылхан Әбілғазина

Әкімшілік сот ісін жүргізудегі адам құқықтарын
қорғау ерекшеліктері..... 23

Рашид Сарпонг, Янина Уайт

Процедура судебного пересмотра (judicial review)
как процесс общественного контроля 25

АЗАМАТТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ / ГРАЖДАНСКИЙ ПРОЦЕСС

Ерлан Костубаев

Особенности рассмотрения дел о банкротстве
физических лиц..... 29

Серик Сергазин

Меры по сохранению брака и семьи..... 31

Қасымхан Байғабылов

Құқықтық сауатсыздық – құқықтың бұзылуының басты себебі 34

Руслан Орумбаев

Противоправные действия в сфере
семейно-бытовых отношений 38

Айгерим Хайрулинова

Внесудебное урегулирование споров
по наследственным делам 41

БАСТЫ ТАҚЫРЫП

Алаяқтық: құқықтық тұрғыдан шешудегі өзекті мәселелер

ТЕМА НОМЕРА

Мошенничество: актуальные вопросы правоприменения

Бауыржан Шайдуллин

Алаяқтық қылмысын азайтуда құқықтық сауатты
арттырудың көмегі көп.....45

Ардак Ешеев

Противостояние мошенничеству:
от инновационных подходов до профилактики49

Ғани Байарыстан

Сот тәжірибесінде алаяқтық қылмысының
кең тараған түрлері.....52

Асель Ахметова

Рассмотрение дел, связанных с обманом
и злоупотреблением доверием.....54

Азамат Ашимов

Судебная практика по делам о мошенничестве56

Даурен Карашев

Как регулируется в Казахстане торговля крипто валютами?58

Ержан Бимолданов

Параллельные финансовые расследования в деятельности
органов внутренних дел63

Бауржан Рахимжанов, Сабит Исабеков

Вопросы правоприменительной практики по делам
о мошенничестве66

ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ / УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС

Нияз Хасенбаев

Алқабилер институтының классикалық үлгісі: сенім мен күмән ...71

Нұрлан Бақтығалиев

Есірткі, психотроптық заттар айналымына қатысты
қылмыстық істердің қаралуы.....74

Жаңылхан Жүсіпова

Қылмыс жасаған жасөспірімдерге жаза тағайындау күрделі77

Кайырден Алькеев

Оперативно-розыскные мероприятия и негласные
следственные действия в доказывании по уголовному делу80

Елена Шевцова

Гражданский иск в уголовном процессе.....83

Марат Когамов

Формулы уголовной и административной ответственности:
проблемы и решения.....86

СОТ БИЛІГІ
СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ

ВЫСШИЙ СУДЕБНЫЙ СОВЕТ КАК ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ ОСНОВА ОТБОРА И ПРОДВИЖЕНИЯ СУДЕЙ

О РЕЗУЛЬТАТАХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВЫСШЕГО СУДЕБНОГО СОВЕТА ЗА 2023 ГОД

СОСТОЯНИЕ СУДЕЙСКИХ КАДРОВ КАЗАХСТАНА

В Казахстане функционирует 398 судов: Верховный Суд, 21 областной суд, 376 районных судов.

Штатная численность судейского корпуса в стране составляет 2719 единиц, из них: 65 – судей Верховного Суда, 475 – судей областных судов, 2179 – судей районных судов.

Фактическая численность – 2364 судьи, 355 судейских должностей являются вакантными.

В связи с расширением подсудности ювенальных судов с 1 сентября 2023 года и передачей им на рассмотрение всех дел по спорам, связанным с обеспечением прав, свобод и интересов детей, увеличена штатная численность судей 20 ювенальных судов на 65 единиц за счет имеющейся штатной численности судей 33 районных судов.

Как и в прошлые годы в судебной системе наблюдается относительное равенство гендерного состава: 46,4 % – мужчины, 53,6 % – женщины.

Средний возраст судей составляет 46 лет, средний судейский стаж – 13 лет.

460 судей являются выпускниками Академии правосудия, 150 судей владеют иностранными языками, 57 судей имеют ученые степени.

2023 год для Высшего Судебного Совета является годом модернизации и реформирования.

Главой государства в Послании народу Казахстана от 1 сентября 2022 года было отмечено о необходимости усиления роли и статуса Совета как полноценного института с четкими кадровыми функциями. В целях реализации указанного поручения в марте 2023 года приняты законодательные поправки, являющиеся логическим продолжением мероприятий, реализуемых Советом в последние годы.

Согласно законодательным новшествам кандидаты в судьи теперь могут проходить стажировку как до, так и после получения рекомендации Совета о назначении на вакантную должность судьи. Данное нововведение сделано для удобства кандидатов, более оперативного прохождения ими этапов конкурсного отбора, а также

привлечения в судебную систему новых высококвалифицированных кадров.

Одновременно сокращены сроки прохождения стажировки:

– 2 месяца для лиц с юридическим стажем более 15 лет,

– 3 месяца для лиц с юридическим стажем не менее 10 лет,

– 6 месяцев для остальных лиц.

Всего в 2023 году из 424 кандидатов, изначально допущенных к квалификационному экзамену, успешно его сдали 84 человека (20%), а также 30 человек (7%), прошедшие этапы компьютерного тестирования, написания эссе, решения кейсовых задач и психологического тестирования, ожидают результатов специальной проверки. Для сравнения, в 2022 году 9,7% успешно сдали квалификационный экзамен (58 из 598 кандидатов).

В настоящее время стажировку продолжают проходить 51 человек, которые завершат ее в текущем году. Еще 26 человек, сдавших квалификационный экзамен в 2023 году, приступят к стажировке в этом году.

Еще одним новшеством является исключение необходимости получения заключения пленарного заседания суда для кандидатов в судьи. Данное требование сохраняется лишь для действующих и бывших судей, при этом заключение необходимо получать только в областном суде по месту работы.

В 2023 году Советом подведены итоги 3 конкурсов на занятие 714 судейских должностей:

– 4 судей Верховного Суда,

– 6 председателей судебных коллегий областных судов,

– 56 судей областных судов,

– 113 председателей и 535 судей районных судов.

По итогам состоявшихся конкурсов на судейские должности рекомендовано 369 человек, из которых: 223 – действующие судьи, назначаемые в другие суды; 146 – кандидаты, впервые назначаемые судьями.

Несостоявшимся признан конкурс на 345 судейских вакансий. Это обусловлено:

- изменением штатных единиц некоторых судов,
- отсутствием достойных кандидатов,
- наличием проблем с заполнением вакансий в малосоставных и отдаленных судах.

Продолжается работа по реализации установок Главы государства по привлечению в судебную систему высококвалифицированных специалистов в сферах налогообложения, недропользования, интеллектуальной собственности и корпоративного права, ранее не работавших судьями.

27 января 2023 года Советом объявлен конкурс для таких специалистов на 11 вакансий судей областных судов. По итогам специального конкурса по одному кандидату назначены в суд

города Астаны, Алматинский городской суд и Восточно-Казахстанский областной суд.

В 2023 году наблюдается видимое превышение количества лиц, пополнивших судебную систему, по сравнению с судьями, покинувшими ее. Так, судьями впервые рекомендовано 146 человек, а от должностей освобождены 114 судей (в 2022 году впервые рекомендованных 121, в то время как 92 судьи освобождены от своих должностей).

В 2023 году впервые 6 заседаний Совета по подведению итогов 3-х объявленных конкурсов проведены в формате онлайн-трансляций. Такая трансляция направлена на повышение открытости процедуры отбора кандидатов на судейские должности, а также способствует оперативному размещению информации о рекомендованных кандидатах.

КАРЬЕРНОЕ ПРОДВИЖЕНИЕ СУДЕЙ И СОСТОЯНИЕ КАДРОВОГО РЕЗЕРВА НА СУДЕЙСКИЕ ДОЛЖНОСТИ

Карьерное продвижение судей осуществляется посредством назначения судей на руководящие судейские должности или назначения (избрания) на рядовые должности в вышестоящих судах.

В 2023 году 101 судья или 4,3% всей фактической численности судей страны получили карьерное продвижение. Наряду с этим, определен механизм по внедрению элементов избрания на должности председателей районных судов, который вступил в силу 1 января текущего года.

Данный механизм предполагает рассмотрение кандидатов на должность председателя районного суда как из числа лиц, состоящих в кадровом резерве, так и лиц, самостоятельно выдвинувших свою кандидатуру. При таком подходе будет шире использоваться потенциал кадрового резерва на судейские должности.

Ранее отбор кандидатов на должность председателя районного суда осуществлялся на конкурсной основе, при этом приоритет отдавался лицам, состоящим в кадровом резерве. Отмечаем, что приоритетность кадрового резерва сохранилась, но в случае если из числа самовыдвиженцев будет выдвигаться более достойная кандидатура, то выбор может быть сделан в пользу такой кандидатуры.

Кроме того, в 2023 году впервые кандидатуры на должность судьи Верховного Суда были рекомендованы Советом Главе государства для внесения в Сенат на альтернативной основе. Тем самым Сенату предоставлялась возможность выбрать самого достойного не менее, чем из двух кандидатов. Это повысило объективность отбора судей Верховного Суда и выбор наиболее достойных кандидатов на уровне Сената.

По данному порядку в 2023 году избраны 5 судей Верховного Суда.

В 2023 году в кадровый резерв на вышестоящие и руководящие судейские должности зачислено 62 человека (из них 3 – на две категории судейских должностей), а именно на должности:

- судьи Верховного Суда – 9;
- председателя областного суда – 1;
- председателей судебных коллегий областных судов – 4;
- судьи областного суда – 41;
- председателя районного суда – 10.

За 2023 год 24 резервиста получили карьерный рост, из кадрового резерва назначено/избрано: 5 председателей районных судов, 18 судей областных судов, 1 судья Верховного Суда.

НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ И ОТВЕТСТВЕННОСТЬ СУДЕЙ

В целях дальнейшего укрепления независимости судей в 2023 году законодательное закрепление получила норма о проведении специальных оперативно-розыскных мероприятий в отношении судей только с санкции Генерального Прокурора. До внесения изменений осуществление оперативно-розыскной де-

ятельности допускалось с санкции прокурора области.

В 2023 году Судебным жюри рассмотрено 67 дисциплинарных дел, к ответственности привлечено 29 судей: 21 судья и 5 председателей районных судов; 2 судей и 1 председатель областных судов.

Всего применено 30 дисциплинарных взысканий: 18 замечаний; 7 выговоров; 5 освобождений от должности судьи.

Основным дисциплинарным проступком за отчетный период явились нарушения норм судейской этики, что существенно отличается от ситуации прошлых лет, где преобладали грубые нарушения законности.

Следующий этап для повышения качества управления правосудия и усиления ответственности судей обозначен Главой государства в своем Послании народу Казахстана 1 сентября 2022 года. Это внедрение нового механизма проверки Судебным жюри каждого отмененного судебного акта, при вынесении которого судьей было допущено грубое нарушение законности.

Соответствующие законодательные поправки разработаны и в настоящее время находятся на рассмотрении Мажилиса Парламента.

В настоящее время Высший Судебный Совет претерпевает этап дальнейшего совершенствования и усиления своей роли вследствие расширения его компетенции и полномочий.

С учетом принятых законодательных новелл перед Советом стоят задачи по дальнейшей реализации комплекса мер правового и организационного характера, направленных на:

- усиление механизмов отбора кандидатов на должности председателей районных судов;
- подготовку кандидатов в судьи;
- повышение квалификации действующих судей;
- обеспечение неприкосновенности и независимости судей.

*Аппарат
Высшего Судебного Совета*

АКСАКАЛ КАЗАХСТАНСКОГО ПРАВОСУДИЯ

**Ушел из жизни
Кенес Жексенбекович
Джалмуханбетов.**

Человек, стоявший у истоков судебной системы суверенного Казахстана, посвятивший свою жизнь служению правосудию, внесший свой вклад в становление правового государства.

Это был благородный путь. Кенес Жексенбекович шел по нему достойно, снискав авторитет мудрого и профессионального судьи, порядочного человека.

Он прожил интересную, богатую событиями жизнь. Получив в молодые годы рабочую закалку горновым доменного цеха, он посвятил всю свою дальнейшую жизнь судебной системе, и благодаря знаниям и опыту вырос до судьи Конституционного суда и Верховного Суда Республики Казахстан. И этих самых высоких вершин в своей карьере Кенес Жексенбекович достиг благодаря профессионализму, преданности делу и трудолюбию.

Мудрость и знания, непререкаемый авторитет Кенеса Жексенбековича и его человеческие качества являются примером для каждого члена судебного сообщества нашей страны.

С огромным энтузиазмом К.Ж.Джалмуханбетов занимался общественной деятельностью, уделяя внимание воспитанию судей нового поколения. Ему оказывали доверие, избирая членом Квалификационной коллегии юстиции Республики Ка-

захстан, Высшего Судебного Совета, председателем Дисциплинарной коллегии Верховного Суда, секретарем Союза судей, председателем Совета судей-ветеранов Республики Казахстан.

И этот многогранный труд был отмечен государственными и правительственными наградами.

Но самой главной наградой было его честное имя, уважение коллег и любовь близких.

Преданность делу и стремление к справедливости Кенеса Жексенбековича всегда вдохновляли нас. Его имя навсегда останется в истории и нашей благодарной памяти.

*Председатель
Союза судей Республики Казахстан
Сакен АБДОЛЛА*

БІРЛІГІ БЕКЕМ ҰЖЫМНЫҢ БАҒЫНДЫРАТЫН БИІГІ КӨП

Биыл Қазақстан Республикасы Судьялар одағы Түркістан облыстық филиалының құрылғанына 6 жылдан асып барады. Филиал мүшелерінің бірауыздан қолдауымен 2023 жылдың 30 маусымында филиал төрағасы болып сайландым. Филиал мүшелері болып Түркістан облыстық сотының судьясы Б.Байдуллаев, Түркістан облысы мамандандырылған ауданаралық әкімшілік сотының төрағасы М.Шарипов, Түркістан облысы мамандандырылған ауданаралық экономикалық сотының судьясы Қ.Чингиспаева, Түркістан қаласы мамандандырылған тергеу сотының судьясы А.Қосмұратов, Түркістан қалалық сотының судьясы А.Сапарбек, соттардың инфрақұрылымын қамтамасыз ету және дамыту бөлімінің басшысы М.Жайлаубекқызы сайланды. Сонымен бірге, филиалдың хатшысы ретінде А.Сапарбек бекітілді.

ӘДІЛБЕК ЛЕБАЕВ

*Қазақстан Республикасы
Судьялар одағының
Түркістан облыстық
филиалының төрағасы*

«Қазақстан Республикасы Судьялар одағы» Республикалық қоғамдық бірлестігінің Жарғысында: «Одақ органдары өз қызметін судьялардың тәуелсіздігі және сот қызметіне араласпаушылық принципін бұлжытпай сақтап, сайланбалы, ауыспалы және есеп беру принциптерін ескере отырып, жариялы, алқалы түрде ұйымдастырады», – деп нақты көрсетілген.

Осы принциптерді басшылыққа алған Түркістан облысы бойынша филиалы доғарыстағы судья Ө.Темірбектің 80 жас мерейтойын атап өту ісіне белсене кірісті. Облыстық сот судьяларының қатысуымен іс-шара ұйымдастырылып, мерейтой иесінің атқарған жемісті еңбегі екшеліп, жас буын әріптестерге үлгі-өнеге ретінде таныстырылды. Мерейтой иесіне сый-сияпат берілді. Сонымен бірге, филиал басшылығы Медиаторлар күніне орай дөңгелек үстел ұйымдастырып, мақтаулы қызметкерлерге мадақтама табыс етілді.

Судьялар одағының Түркістан облысы бойынша филиалының мөртаңбасы ауыстырылып, қайта тіркеуден өткізілді. Қызметтегі судьялар – Т.Қадырбаев, Н.Джуматаев, А.Алшынбаев, Ж.Сейтжаппаров және Б.Қожановты доғарысқа шығарып салу сәтіне орай облыстық сотта арнайы іс-шаралар ұйымдастырылып, сый-сияпаттар табыс етілді.

Бұдан бөлек, филиал тарапынан сот саласы қызметкерлерінің салауатты өмір салтын құру ісіне көп мән беріледі. Соның нәтижесі болар, былтыр 13 қазанда Түркістан қаласында спорттың 8 түрінен судьялардың X спартакиадасы ұйымдастырылды. Спартакиада туралы ақпараттар, сұхбаттар телеарналарға беріліп, баспасөз беттерінде мақалалар жарияланды.

Филиал тарапынан Республика күніне орай мерекелік іс-шаралар ұйымдастырылды. Мерекенің мерейін асқақтатып, мақтаулы судьялар мен сот қызметкерлеріне марапаттар мен сыйлықтар табыс етілді. Әрине, мұндай жұмыстар туралы есеп беру жеңіл болғанымен, әр іс-шараның артында көзге көріне бермейтін, өте күрделі ұйымдастырушылық жұмыстар жатыр.

Жалпы Түркістан облыстық соты ғимаратының заманауи талаптарға сай салынуы ұжымның ұйымшылдығымен байланысты екенін ұмытпаған жөн. Кешегі күн – бүгін тарих. Десе де, ерен еңбектің үлгісін көрсеткен күндерден сыр шертер болсақ, облыстық сот ғимаратының құрылысы 1,8 гектар аумақта жүрді. Негізінен 3 блоктан тұратын жалпы көлемі 17 500 шаршы метрді алған құрылыс нысаны 8 соттың (штат бойынша 55 судья, 129 қызметкер) орналасуына лайықталды.

Орталық архив, фронт-кеңсе орналасқан заманауи талаптарға сай инфрақұрылыммен жабдықталған сот ғимаратында келушілерге ыңғайлы жағдайдың бәрі де жасалған. Электронды кезек, күзет қызметі, қауіпсіздік жүйесі, бәрі де ыңғайлы. Сот қызметкерлерінің салауатты өмір салтын қалыптастыру үшін спорттық кешен, тренажерлық зал, психологиялық жеңілдеу бөлмесі, мұражай – осының

барлығы да ғимарат құрылысын жүргізу барысында есепке алынды.

Түркістан қаласының климаттық ерекшелігіне байланысты, жазы аптапты ыстық, көктем, күзі желді күндері көп кезеңге ыңғайлы болуы үшін ғимараттағы әрбір бөлменің желдеткіштері, жылыту, суыту жүйелері лайықты қондырғылармен жабдықталған. Осылайша Түркістан облыстық, қалалық және қаланың мамандандырылған барлық 8 соты Сот әкімшілігі құрылысын аяқтап, пайдалануға берген жаңа ғимаратқа қоныс аударды. Жаңа ғимараттың салтанатты ашылу рәсіміне Қазақстан мен Қырғызстан Жоғарғы Соттарының Төрағалары Асламбек Мерғалиев пен Замирбек Базарбеков, Сот әкімшілігінің басшысы Наиль Ахметзакиров, жергілікті атқарушы және құқық қорғау органдарының өкілдері, облыс тұрғындары қатысты.

А.Мерғалиев жиналғандарды айтулы оқиғамен құттықтап, Президенттің сот жүйесін дамытуға көңіл бөліп отырғанын атап өтті. Ол 17,5 мың шаршыметрді құрайтын жаңа ғимараттың қаланың әкімшілік-іскерлік орталығында орналасқанын, түркі рәміздерінің элементтері бар сәулетін, технологиялық стандарттарын, қауіпсіздіктің қамтамасыз етілгенін, сондай-ақ сот ісін жүргізудің стандарттары заманауи талаптардың барлығына сай келетінін атап өтті.

«Мұнда қажетті ақпаратты тез және толық алуға, сотқа келушілер мен процеске қатысушыларға, сол секілді судьялар үшін де қолайлы жағдайлар жасалған. Судьялардың қызметі әділ және бейтарап сот төрелігін қамтамасыз етуге, судья әдебі мен мәдениеті нормаларын сақтауға бағытталатынына сенімдімін», – деді спикер.

Қырғыз Республикасы Жоғарғы Сотының Төрағасы З.Базарбеков бұл оқиғаның елдер үшін маңызы зор деп бағалады. Судьялар мен сот қызметкерлері үшін барлық жағдай жасалғанын әрі олардың жауапкершілігі мен қажырлы еңбегіне сай екенін айта келе, жаңа ғимарат қаланың айшықты сәніне айналады деп санайтынын жеткізді.

Сот жүйесінің ардагері Өмірбек Темір әріптестерін жаңа ғимараттың ашылуымен құттықтап, ақ батасын берді. Салтанатты рәсімнің қонақтары мен қатысушылары жайлы сот залдарын, конференцзалын, судьяларға арналған кабинеттерді, қалалық соттардың орталықтандырылған архивін, өзіне-өзі қызмет көрсету терминалдары бар фронт-кеңсені, робот-кеңесші, электронды кезек, бетті тану жүйесі және лазерлік периметрлік қауіпсіздік және т.б. аралап көрді. Одан кейін өткен екі жақты кездесуде Қазақстан мен Қырғызстанның Жоғарғы Соттарының Төрағалары елдерде жүргізіліп жатқан сот жүйесіндегі жаңашылдықтарды талқылады. А.Мерғалиев өз сөзінде электронды сервистерді дамыту, судьяларды оқыту және сот жүйесін жаңғырту аспектілері бойынша екі ел сот жүйесінің одан әрі ынтымақтастығының келешегі туралы айтты.

З.Базарбеков бауырлас халықтар арасындағы тату көршілік байланыстарды тереңдетуге ықпал ететін ынтымақтастықтың жоғары деңгейін атап өтті. Мәртебелі мейман талқыланған мәселелер екі тарап үшін де тиімді болатынына сенім білдірді. Өзара іс-қимылды серпінді дамыту мақсатында тараптар ынты-

мақтастық туралы меморандумға қол қою арқылы өз ниеттерін бекітті.

Осы күні А.Мерғалиев пен Н.Ахметзакиров облыстың сот корпусымен кездесті. Кеңесте облыстық соттың алқа төрағалары Айдос Сұлтанов, Нұрлан Биболов және Аида Байтурова, сондай-ақ облыстық соттың төрағасы Тұрысбек Мыятбеков атқарылған жұмыстары туралы айтып берді. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының Төрағасы сот жүйесін жаңғырту, соттардың кадрлық, материалдық-техникалық елеуетін нығайту, салаға барынша кәсіби мықты мамандарды тарту аясындағы нақты қадамдар туралы хабардар етті. «Әділ сотқа және құқықтар мен заңды мүдделерді сот арқылы тиісті түрде қорғауға деген қоғамның үмітін ақтау, сол арқылы Мемлекет басшысының құқық үстемдігі мен сот төрелігін жүзеге асыру сапасын қамтамасыз ету жөніндегі тапсырмасын жүзеге асыру маңызды. Мүлдем төзбеушілік таныту және соттардағы сыбайлас жемқорлықтың кез келген көріністерін табанды түрде жою керек», – деп атап көрсетті

А.Мерғалиев. Соңында Жоғарғы Сот Төрағасы облыстық соттың отставкадағы судьялары Әмірбек Темір мен Оралбай Құдайбергенді «Мінсіз қызметі үшін» медалімен марапаттады.

Судьялар арасындағы спартакиаданың да ауыз толтырып айтар пайдасы аз емес. Былтырғы жылдың мамыр айында Алматы, Қарағанды, Атырау мен Қостанай қалаларында 8 түрлі (футбол, волейбол, теннис, үстел теннисі, бильярд, арқан тарту, шахмат, дойбы) спорт түрінен спартакиаданың іріктеу ойындары өткізілді. Іріктеу кезеңінде мен өзім волейбол ойындарына қатысып, бой сергітіп, көп уақыт көрмеген әріптестерімді көріп, іс-шарадан керемет әсерге бөленіп қайттым.

Алматы қаласында болған ойындарда Түркістан облысының командасы волейбол, шағын футбол, үлкен теннис, үстел теннисі, шахмат және бильярд ойындарынан 3 орын иеленген. Бұл нәтиже бізге қуаныш сыйлап қана қоймай, спартакиаданың финалдық ойындарына дайындық жасауға жаңа мотивация сыйлады.

Түркі әлемінің рухани астанасы атанған Түркістан қаласында Қазақстан Республикасы Судьялар одағының дәстүрлі Х спартакиадасының финалдық ойындары өткізілді. Біз түркістандықтар үшін бұл мақтаныш, үлкен мәртебе.

Расында спартакиада ойындарының маңызы зор, себебі артымыздан келе жатқан ұрпаққа салауатты өмір салтын ұстануды насихаттайды және жаттығу барысында өңір судьяларымен, ал спартакиада ойындарында республикамыздың судьяларымен танысып, бір-бірімізді жақынырақ білуге, сот корпусының ауыз-біршілігін нығайтуға мүмкіндік беруде.

Спартакиаданы өткізу 13 қазанға белгіленді. Осы күн жақындаған сайын әріптестерімізбен жиі жиналып, спартакиаданың ұйымдастыру жұмыстарына бағытталған талқылау жүргізіп, атқаратын міндеттерді бөліскен болатынбыз. Оның ішінде спартакиадаға келе жатқан қонақтарды әуежай, теміржол вокзалдарынан транспаранттармен күтіп алу, қонақ үйге жеткізіп салу, түскі және кешкі ас ұйымдастыру деген секілді міндеттермен бөлістік.

Жарысқа отставкадағы судьялар да қатысып, жас әріптестерін жеңіп, қолдаушыларға керемет

көңіл-күй сыйлады. Осының өзі спартакиаданың аға буын мен кейінгі буын арасындағы қарым-қатынасын арттырып, әріптестік байланысты нығайта түседі. Бұл дәстүрлі шараға Жоғарғы Сот Төрағасы Асламбек Мерғалиев, Түркістан облысының әкімі Дархан Сатыбалды, Судьялар Одағының Төрағасы Сәкен Абдолла, сондай-ақ, республикамыздағы облыстық сот төрағалары мен мемлекеттік органдардың өкілдері, судьялар мен жергілікті тұрғындар қатысты. Әсіресе спартакиада ойындарына қатысып, үздік ойын көрсеткен төрағалар қалған судьяларға үлгі.

Осындай ауқымды, жауапкершілікке толы іс-шараға Түркістан облыстық сотының төрағасы Т.Мыятбековтың басшылық етуімен судьялар мен сот қызметкерлері ерекше дайындалды. Іс-шараны ұйымдастыру жұмыстарына атсалысқан әріптестеріміз «Жұмыла көтерген жүк жеңіл» екенін ісімен көрсетті. Спартакиаданың жоғары деңгейде өтуіне, қатысушылардың көңілінен шығуына атсалысқан Түркістан облысының әрбір судьясы мен сот қызметкеріне Қазақстан Республикасы Судьялар Одағының Түркістан облысы филиалының төрағасы ретінде алғысымды айтамын! Республиканың түкпір-түкпірінен келген қонақтарға қызмет көрсету, олардың ризашылығын алу мақтауға лайық. Түркістан төрінде өткен Х спартакиада ойындарында жеңіске жеткен әріптестерімізді шын жүректен құттықтаймын! Судьялар қауымының басын қосып, бірлігін нығайтатын игі іс алдағы уақытта да жалғасын таба береді.

Бүгінде Мемлекет басшысы жүргізіп отырған реформалардың аясында отандық сот жүйесі үздік әлемдік стандарттарға жету бағытында даму үстінде. Осы мақсатқа жетуде уақытпен санаспай қажырлы еңбек етіп жатқан ардагерлер, қызмет атқарып жүрген судьялар мен сот қызметкерлерінің үлесі орасан зор.

Қорыта айтар болсам, өткен 6 жылда Түркістан облысы сотының ұжымы сот төрелігін іске асыруда кәсіби деңгейінің өскендігін күнделікті қызметімен көрсетуде. Судьялар одағы Түркістан облыстық филиалының мүшелері, яғни, жергілікті соттардың судьялары алдағы уақытта да әр істің ақ-қарасына үңіліп, адам тағдырын заң шеңберінде шешіп, өздеріне деген халықтың сенімін жоғалтпайды деген пікірдемін.

ЕҢБЕГІМЕН ЕЛГЕ СЫЙЛЫ

Еңбегімен елге танылып, сот жүйесінің тарихынан орын алған тұлғалардың аты көпке үлгі. Сондай айтулы азаматтың бірі – Салин Әбдіәшім Әлжаппарұлы. Ол сот жүйесінде 35 жыл жұмыс істеген, көптеген шәкірт тәрбиелеген тұлға.

1979 жылы университет бітіргеннен кейін Жезқазған, Балқаш, Қаражал қалаларында және Жаңаарқа ауданында қызмет еткен. 2007 жылы Қарағанды облыстық сотының судьясы болып тағайындалды. Әбдіәшім Әлжаппарұлы Құрмет ордені мен Қазақстан Республикасы Сот жүйесіне 30 жыл медалімен, II дәрежелі «Мінсіз қызметі үшін» медалімен, Құрмет грамоталарымен және көптеген алғыс хаттармен марапатталды.

Әбдіәшім Әлжаппарұлымен бірге қызмет атқарған кезең туралы Қарағанды облыстық сотының судьясы Бағдат Серғалиев: «Қырық жылға жуық қиындығы мен жауапкершілігі мол судьялық қызметті өте жоғары деңгейде атқарып, мемлекеттік қызметшіге тән қарапайым қалпынан танбай еңбек етіп, елдің алғысын алған азамат.

Сот саласында орасан зор беделді болған ағамыз қазіргі таңда сол еңбектің жемісін көріп, Құрметті отставкаға шықты. Сонда да ағамыз осы уақытқа дейін сот жүйесіндегі игі істердің басы-қасынан табылып, облыста өтетін шаралардан тыс қалмай, белсенділік танытып жүрген жайы бар. Ол кісінің үлкенге деген құрметі мен кішіге деген ізетін, білімділігі мен біліктілігін атап өтпеуге болмайды. Ағамыздың мерейлі 70 жасы құтты болсын, күш-қуаты сарқылмай, өмірі мәнді-мағыналы, ғұмыры ұзақ болуына тілектеспін», – деген жүрекжарды тілегін білдірді.

Әбдіәшім ағамыз жайлы Қарағанды облыстық сотының судьясы Бақытжан Маймақов: «Сот жүйесінің құрылуы мен дамуына баға жетпес үлес қосқан – сот жүйесінің алтын қоры – ардақты ардагерлеріміз десек артық айтқаным емес. Олардың әрқайсысында баға жетпес білім мен тәжірибе бар. Аға буын әріптестеріміздің бірі – Әбдіәшім Әлжаппарұлы. Ол кісінің өмірге деген құлшынысы, белсенділігі мен күш-жігері ерекше байқалып тұратын. Әбдіәшім Әлжаппарұлы – Қарағанды облысы соттарының ұжымында ғана емес, республика көлемінде абыройы биік, үлгі алатындай зор тұлға», – деп ой қорытады.

Көпке үлгі болған тағы бір мықты судья Қазтаева Айткамал Тоқтамысқызы сот жүйесінде 38 жылдан астам қызмет етіп келеді. Еңбексүйгіштік, жақынға жанашырлық, қарапайымдылық қасиеттерін бойына сіңірген Айткамал Тоқтамысқызы ұжымға сыйлы, озық ойлайтын кемел қабілетімен жастарға үлгі.

Еңбек жолын 1986 жылы Абай қаласының халық сотында бастаған әріптесіміз алғашында сот орындаушысы, сот отырысының хатшысы болып жұмыс атқарды. 1992 жылдан бастап Абай қалалық халық сотында, 2001 жылдан бастап Қарағанды облысының мамандандырылған ауданаралық экономикалық сотында судья болып қызмет атқарған. 2015 жылы Қарағанды облыстық сотының судьясы болып тағайындалды. Қазіргі уақытта осы сотта сот төрелігін жүзеге асыру жолында қажырлы еңбек етуде.

Өз саласына шын беріліп, бар күш-жігерін арнаған судьяның еңбегі бағаланбай қалған жоқ. Ол әр жылдары «Үш би» құрмет белгісімен, «Сот жүйесінің үздігі», III дәрежелі «Мінсіз қызметі үшін» медальдарымен, Құрмет грамоталарымен марапатталған.

Қарағанды облыстық сотының әкімшілік істер жөніндегі сот алқасының төрағасы Мұрат Туғанбаев: «Әріптесім Айткамал Тоқтамысқызымен 20 жылдан астам бірге қызмет атқарып келе жатырмыз. Ол кісі өзінің саналы ғұмырының 40 жылға таяу уақытын еліміздің сот жүйесіне арнаған, өзіндік көзқарасы, берік ұстанымы бар, терең білімді, тәжірибесі мол, білікті маман. Былайша айтқанда заңгерліктің «жілігін шағып, майын ішкен» майталман судья.

Күнделікті жұмысында әділдіктің туын биік ұстап, ар мен заңды басшылыққа ала отырып, міне 30 жылдан астам судья лауазымында абыройлы еңбек етіп келеді. Айткамал Тоқтамысқызы тек қара қылды қақ жарып, әділ төрелік жасап келе жатқан қатардағы судья ғана емес, ұрпағына мейірімін төгіп, шаңырақтың берекесін кіргізіп отырған аяулы Ана, асыл Жар, ардақты Әже. Осы сәтті пайдалана отырып, Айткамал Тоқтамысқызын адам өмірінің айтулы белесі – 60 жасқа толу мерейтойымен

шын жүректен құттықтаймын! Ол кісіге зор денсаулық, қажымас қайрат, ұзақ ғұмыр тілей отырып, бала-шағаңыздың қызығын қызықтауды нәсіп етсін дегім келеді!» – деп жылы лебізін білдірді.

Қарағанды облысының мамандандырылған ауданаралық экономикалық сотының отставкадағы судьясы Гүлсім Мақашева болса: «Айткамал Тоқтамысқызымен таныстығымыз 2001 жылдың тамыз айынан басталған еді. Бір ұжымда он жылдан аса бірге қызмет еттік. Осы жылдар аралығында Айткамал Тоқтамысқызы өзін өте білікті маман ретінде таныта білді. Соның нәтижесінде ол әріптестері арасында өте зор абырой-беделге ие болды. Оның бойындағы әйел адамға тән нәзіктікпен бірге, жігер-қайрат та мол. Әріптесімді өзіндік ой-пікірі қалыптасқан, ісіне берік, сенімді серіктес бола алатын тұлға ретінде таныдым.

Айткамал Тоқтамысқызы сот саласына тосыннан келген адам емес. Ол еңбек жолындағы алғашқы қадамын Қарағанды облысы Абай аудандық сотында хатшылықтан бастап, жұмысын оқумен ұштастыра жүріп, осыдан отыз жыл бұрын судьялық лауазымға ие болған еді. Міне, содан бері отыз жылдан асса да бар күш-жігерін сот саласына жұмсап, білім-тәжірибесін әр кез жетілдіріп, қызметін абыроймен атқарып келе жатқан үзеңгілес әріптесім қазіргі таңда Қарағанды облыстық сотының белді де беделді судьясы. Айткамал Тоқтамысқызын 60 жас мерейлі мерекесімен құттықтап, зор денсаулық пен алдына қойған негізгі мақсаты – Құрметті отставкаға аман-есен жетуіне шын жүректен тілектеспін», – деген лебізін жеткізді.

Мерейтой иелерін біз де құттықтай отырып, Сіздерге зор денсаулық, амандық, ұзақ өмір, сарқылмас қуат, бейбітшілік пен бақыт тілейміз!

Қарағанды облыстық соты

**ӘКІМШІЛІК ҚҰҚЫҚ
ЖӘНЕ ӘКІМШІЛІК ІС ЖҮРГІЗУ**

**АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО
И АДМИНИСТРАТИВНЫЙ
ПРОЦЕСС**

Разграничение подведомственности исков специализированным административным судам и судам гражданской юрисдикции

ПОДВЕДОМСТВЕННОСТЬ СУДОВ В ЦЕЛОМ ПРЕДСТАВЛЯЕТ СОБОЙ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНУЮ ЮРИСДИКЦИЮ СУДОВ КАК СПЕЦИАЛЬНЫХ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ, НАДЕЛЕННЫХ КОНСТИТУЦИЕЙ ПОЛНОМОЧИЯМИ ПО РАССМОТРЕНИЮ РАЗЛИЧНЫХ КАТЕГОРИЙ ДЕЛ.

КАНАТ ШАКАРОВ
*Председатель
Костанайского
городского суда*

Как известно, к гражданской юрисдикции судов отнесены дела, связанные с гражданскими правами и обязанностями физических и юридических лиц, к уголовной – вопросы, связанные с рассмотрением уголовных правонарушений, наказанием виновных лиц. В рамках административной юрисдикции суды рассматривают и разрешают различные виды споров, возникающих в публично-правовой сфере.

Гражданское дело фактически представляет собой собирательный образ, так как под определением «гражданское дело» понимаются все споры, возникающие из гражданских, семейных, трудовых, земельных, жилищных, финансовых, хозяйственных и прочих отношений, а также дел в порядке особого и особого искового производства.

При этом к рассмотрению в порядке гражданского судопроизводства не подлежат иски об освобождении имуще-

ства от ареста (исключении из описи) в отношении имущества лиц, наложенного органом уголовного преследования при расследовании уголовного дела на основании приговора (постановления) суда о конфискации имущества, в котором указаны предметы, подлежащие конфискации, а также об обращении в доход государства имущества, добытого незаконным путем либо приобретенного на средства, добытые незаконным путем, а также являющегося орудием или средством совершения уголовного правонарушения, на основании постановления суда о конфискации предмета или орудия совершения административного правонарушения.

Под «административным делом» понимаются споры, связанные с защитой и восстановлением нарушенных или оспариваемых прав, свобод или законных интересов, вытекающих из публично-правовых отношений.

Из изложенного следует, что административным судам подведомственны споры, вытекающие из публично-правовых отношений. Судам, рассматривающим дела в порядке гражданского судопроизводства – споры, вытекающие из гражданских, семейных, трудовых, земельных, жилищных, финансовых, хозяйственных и прочих отношений, за исключением тех, которые основаны на принципах власти и подчиненности.

Следует упомянуть, что законом предусмотрено исключение. Так, к юрисдикции военных судов отнесены административные иски военнослужащих Вооруженных Сил РК, других войск и воинских формирований, граждан, проходящих военные сборы, к органам военного управления, воинским частям.

Разграничение подведомственности дел судам разной юрисдикции определяется также и различными задачами соответствующего вида судопроизводства.

Так, задачей административного судопроизводства является справедливое, беспристрастное и своевременное разрешение административных дел с целью эффективной защиты и восстановления нарушенных или оспариваемых прав, свобод и законных интересов физических лиц, прав и законных интересов юридических лиц в публично-правовых отношениях.

Задачами гражданского судопроизводства являются защита и восстановление нарушенных или оспариваемых прав, свобод и законных интересов граждан, государства и юридических лиц, соблюдение законности в гражданском обороте, обеспечение полного, своевременного, справедливого рассмотрения и разрешения дела, содействие мирному урегулированию спора, предупреждение правонарушений и формирование в обществе уважительного отношения к закону и суду.

РАЗЛИЧИЯ ПОДВЕДОМСТВЕННОСТИ ИСКОВ АДМИНИСТРАТИВНЫМ СУДАМ И СУДАМ ГРАЖДАНСКОЙ ЮРИСДИКЦИИ ОПРЕДЕЛЯЮТСЯ ТАКЖЕ РАЗЛИЧНЫМИ СПОСОБАМИ ЗАЩИТЫ ПРАВ И ЗАКОННЫХ ИНТЕРЕСОВ ГРАЖДАН И ОРГАНИЗАЦИЙ.

В административном судопроизводстве Административный процедурно-процессуальный кодекс (далее – Административный кодекс) дает легальное определение административного иска как требования, поданного в суд с целью защиты и восстановления нарушенных или оспариваемых прав, свобод или законных интересов, вытекающих из публично-правовых отношений.

Административным кодексом достаточно конкретизированы виды правовых требований, подлежащих рассмотрению в судебном порядке. Предусмотрены четыре вида исков в зависимости от характера нарушения или оспаривания прав, свобод и законных интересов физических лиц, прав и законных интересов юридических лиц:

- иски об оспаривании при нарушении обременяющим административным актом прав, свобод и законных интересов истца;

- о принуждении, в случае необходимости принятия благоприятного административного акта, в принятии которого было отказано либо акт был не принят по причине бездействия административного органа, должностного лица;

- о совершении действия в случае необходимости совершения определенных действий или требования воздержаться от действий, которые не направлены на принятие административного акта;

- о признании в случае необходимости признать наличие или отсутствие какого-либо правоотношения, признать обременяющий административный акт, не имеющий больше юридической силы, незаконным.

По правилам Гражданского кодекса защита гражданских прав осуществляется судом, арбитражем путем признания прав, восстановления положения, существовавшего до нарушения права, пресечения действий, нарушающих право или создающих угрозу его нарушения, присуждения к исполнению обязанности в натуре, взыскания убытков, неустойки, признания оспоримой сделки недействительной и применения последствий ее недействительности, применения последствий недействительности ничтожной сделки, компенсации морального вреда, прекращения или изменения правоотношений, призна-

ния недействительным или не подлежащим применению не соответствующего законодательству Республики Казахстан акта органа государственного управления или местного представительного либо исполнительного органа, взыскания штрафа с государственного органа или должностного лица за воспрепятствование гражданину или юридическому лицу в приобретении или осуществлении права, а также иными способами, предусмотренными законодательными актами Республики Казахстан.

Различные способы защиты в административном и гражданском судопроизводстве обусловлены, в том числе и тем, что гражданское законодательство основывается на признании равенства участников регулируемых им отношений, неприкосновенности собственности, свободы договора, недопустимости произвольного вмешательства кого-либо в частные дела, необходимости беспрепятственного осуществления гражданских прав, обеспечения восстановления нарушенных прав, их судебной защиты.

Тогда как отношения в сфере административного права возникают в сфере деятельности административных органов и должностных лиц. Они основаны на принципах административного или иного властного подчинения одной стороны другой.

ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПРАВИЛЬНОЙ ПОДВЕДОМСТВЕННОСТИ ИСКА СОСТОИТ В ТОМ, ЧТО ПРИ ПОСТУПЛЕНИИ ИСКА ОДНО ИЗ ПЕРВЫХ, ЧТО ПОДЛЕЖИТ ПРОВЕРКЕ – ЭТО СОБЛЮДЕНИЕ ПОДВЕДОМСТВЕННОСТИ И ПОДСУДНОСТИ ИСКА КОНКРЕТНОМУ СУДУ, ТАК КАК В СЛУЧАЕ НАРУШЕНИЯ ПОДВЕДОМСТВЕННОСТИ ИСКА, В ПРИНЯТИИ ИСКА К ПРОИЗВОДСТВУ СУДА БУДЕТ ОТКАЗАНО СОГЛАСНО ТРЕБОВАНИЯМ ГРАЖДАНСКОГО ПРОЦЕССУАЛЬНОГО КОДЕКСА, В РАМКАХ ЖЕ АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА ИСК БУДЕТ ВОЗВРАЩЕН.

Ситуация в случае вынесения судом решения по неподведомственному ему иску в дальнейшем усугубляется значи-

тельной потерей времени, и в последующем отменой решения суда на стадии апелляционного или кассационного производства с прекращением производства по делу.

Необходимо также отметить, что нередки случаи тонкой грани заявленного требования, находящегося на стыке отраслей гражданского и административного права, требования иска рассматриваемого в порядке гражданского судопроизводства, но сопряженного с оценкой законности и обоснованности действий или акта административного органа, должностного лица, либо субъектного состава сторон дела, где предметом иска фактически оспаривается действие (бездействие) или акт организации, хоть и не являющейся административным органом по своей правовой природе, но в силу своего положения, предмета и целей деятельности обладающим достаточно выраженными признаками административного органа, что приводит к возникновению «споров» между судами административной и гражданской юрисдикции о подведомственности иска.

В этой связи, в целях реализации конституционного принципа доступа к правосудию необходим механизм разрешения «споров» о подведомственности иска специализированным административным судам и судам, рассматривающим дела в порядке гражданского судопроизводства, подобно правилам, установленным частью 6 статьи 34 Гражданского процессуального кодекса о порядке разрешения споров между судами о подсудности гражданского дела.

БИЗНЕС СУБЪЕКТИЛЕРІН ЖОСПАРДАН ТЫС ТЕКСЕРУ НӘТИЖЕЛЕРІНЕ ШАҒЫМДАНУ НЕГІЗДЕРІ

**КҮЛПАШ
ШОЛПАНҚҰЛОВА**
Астана қаласы
мамандандырылған
ауданаралық әкімшілік
сотының судьясы

«Қазақстан Республикасында тексерулерге және профилактикалық бақылау мен қадағалауды барып жүргізуге мораторий енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2019 жылғы 26 желтоқсандағы №229 Жарлығының 1) тармағына сәйкес, орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдардың 2020 жылғы 1 қаңтардан бастап 2023 жылғы 1 қаңтарға дейін шағын кәсіпкерлік субъектілерін, оның ішінде микрокәсіпкерлік субъектілерін тексеруді және профилактикалық бақылау мен қадағалауды барып жүргізуі тоқтатылған.

Аталған Жарлықтың 1) тармағының 1) тармақшасына сәйкес, халықтың өмірі мен денсаулығына, қоршаған ортаға, заңдылық пен қоғамдық тәртіпке ықтимал түрде жаппай қатер, конституциялық құрылысқа және ұлттық қауіпсіздікке тура немесе тікелей қатер төндіретін бұзушылықтарды болдырмауға немесе жоюға бағытталған тексерулерге мораторий енгізу туралы талаптар кірмейді.

Мемлекет тарапынан кәсіпкерлердің құқығын қорғау мен оларға қолдау көрсету және әртүрлі әкімшілік кедергілерді төмендету үшін көптеген шаралар жасалуда. Осыған орай, мемлекеттік органдарға кәсіпкерлік нысандарының қызметіне тексеру жүргізудің тәртібі мен негізін түсіндіру қажет. Тексеру – мемлекеттік бақылау нысандарының бірі болып табылады.

Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексі (бұдан әрі – Кәсіпкерлік кодекс) елімізде кәсіпкерлік еркіндігін қамтамасыз ететін құқықтық, экономикалық және әлеуметтік жағдайлар мен кепілдіктерді айқындап, кәсіпкерлік субъектілері мен мемлекеттің өзара іс-қимылына, оның ішінде кәсіпкерлікті мемлекеттік реттеуге және қолдауға байланысты туындайтын қоғамдық қатынастарды реттейді.

КӘСІПКЕРЛІК КОДЕКСТІҢ 134-БАБЫНЫҢ ТАЛАБЫНА СӘЙКЕС, МЕМЛЕКЕТТІК БАҚЫЛАУ ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ БОЛЫП БӨЛІНЕДІ. ІШКІ БАҚЫЛАУДЫ ЖҮРГІЗУ ТӘРТІБІ ӘКІМШІЛІК РӘСІМДІК-ПРОЦЕСТІК КОДЕКСІНДЕ АЙҚЫНДАЛҒАН. АЛ, СЫРТҚЫ БАҚЫЛАУДЫ ЖҮРГІЗУ ТӘРТІБІ ОСЫ КОДЕКСТІҢ 13-ТАРАУЫНЫҢ 137-БАБЫНДА ЖӘНЕ 2-ПАРАГРАФЫНДА АШЫҚ ЖАЗЫЛҒАН.

СЫРТҚЫ БАҚЫЛАУ НӘТИЖЕСІ БОЙЫНША ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЗАҢНАМАСЫН БҰЗУШЫЛЫҚТАР АНЫҚТАЛҒАН ЖАҒДАЙДА, МЕМЛЕКЕТТІК ОРҒАНДАР ӨЗ ҚҰЗЫРЕТІ ШЕГІНДЕ ӘКІМШІЛІК, ТӘРТІПТІК ІС ЖҮРГІЗУДІ ҚОЗҒАЙДЫ НЕ ӨЗ ҚҰЗЫРЕТІ ШЕГІНДЕ ТИІСТІ ТАЛАП ҚОЮ АРЫЗДАРЫНА БАСТАМАШЫЛЫҚ ЖАСАЙДЫ ЖӘНЕ ЕЛ ЗАҢДАРЫНДА КӨЗДЕЛГЕН ӨЗГЕ ДЕ ШАРАЛАРДЫ ҚОЛДАНАДЫ.

Кәсіпкерлік кодекстің 137-бабының 3-тармағында тексерулер «Рұқсаттар және хабарламалар туралы» заңына сәйкес, берілген рұқсат бойынша біліктілік немесе рұқсат беру талаптарына, жіберілген хабарламалар бойынша талаптарға сәйкестігіне жүргізілетін және жоспардан тыс тексеру болып екіге бөлінеді:

■ тәуекел деңгейін бағалау негізінде ерекше тәртіп бойынша өткізілетін тексерулер (адамның өмірі мен денсаулығына, қоршаған ортаға, жеке және заңды тұлғалардың, мемлекеттің заңды мүдделеріне тікелей қатердің алдын алу және (немесе) оны жою мақсатында нақты тексерілетін субъектіге (объектіге) қатысты).

■ жоспардан тыс тексеру (адамның өмірі мен денсаулығына, қоршаған ортаға, жеке және заңды тұлғалардың, мемлекеттің заңды мүдделеріне тікелей қатердің алдын алу және (немесе) оны жою мақсатымен нақты тексерілетін субъектіге (объектіге) қатысты тексеру тағайындау үшін негіз болған нақты айғақтар және жағдайлар бойынша).

Мемлекеттік органдар бизнестің заң талаптарына сәйкестігін бағалау үшін төмендегідей тексерулер жүргізеді:

■ Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Мемлекеттік кірістер комитеті – салық заңдарын сақтау, оның ішінде есептер, төлемдер және ұстап қалу;

■ Санитарлық-эпидемиологиялық қызмет – гигиена және қауіпсіздік нормаларын сақтау;

■ Өртке қарсы қызмет – өрт қауіпсіздігі нормаларын сақтау;

■ Қазақстан Республикасы еңбек инспекциясы – еңбек заңнамасын, оның ішінде еңбек шарттарын, еңбек жағдайларын және жұмысшылардың құқықтарын сақтау;

■ Кеден органы – кеден ережелерін сақтау, тиісті құжаттама және тауарларды нақты бағалау;

■ Басқа мемлекеттік ведомстволар – жұмыс профиліне байланысты.

Бақылау және қадағалау органы адамның өмірі мен денсаулығына, қоршаған ортаға, жеке және заңды тұлғалардың, мемлекеттің заңды мүдделеріне төнген тікелей қатердің алдын алу және (немесе) оны жою мақсатында нақты бақылау және қадағалау субъектісіне (объектісіне) қатысты жоспардан тыс тексеру тағайындау үшін негіз болған нақты фактілер мен мән-жайлар бойынша тағайындайтын тексеру жоспардан тыс тексеру болып табылады.

Кәсіпкерлік кодексінің 144-бабына сәйкес, бақылау мен қадағалау субъектілерін (объектілерін) жоспардан тыс тексеруге мыналар негіз болып табылады:

1) талаптарға сәйкестігін тексеру және бақылау мен қадағалау субъектісіне (объектісіне) бару арқылы профилактикалық бақылау нәтижесінде тәуекел дәрежесін бағалау өлшемшарттарында айқындалған, анықталған өрескел бұзушылықтарды жою туралы нұсқамалардың орындалуын бақылау;

2) егер бақылау мен қадағалау субъектісі анықталған бұзушылықтарды жою туралы ақпаратты бір реттен көп ұсынбаса және (немесе) бұзушылықтарды жоймаса, талаптарға сәйкестігін тексеру және бақылау мен қадағалау субъектісіне (объектісіне) бару арқылы профилактикалық бақылау нәтижесінде тәуекел дәрежесін бағалау өлшемшарттарында айқындалған, анықталған елеулі және болмашы бұзушылықтарды жою туралы нұсқамалардың орындалуын бақылау;

3) сенімді негіздер және растайтын дәлелдемелер болған кезде Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарын бұзушылықтар бойынша жеке және заңды тұлғалардың жолданымдары;

4) адамның өміріне, денсаулығына, қоршаған ортаға және жеке және заңды тұлғалардың, мемлекеттің заңды мүдделеріне зиян келтірудің нақты фактілері бойынша не зиян келтіру қатері туралы прокуратура органдарының тапсырмалары;

5) адамның өміріне, денсаулығына, қоршаған ортаға және жеке және заңды тұлғалардың, мемлекеттің заңды мүдделеріне зиян келтірудің,

сондай-ақ жойылмауы адамның өмірі мен денсаулығына зиян келтіруге алып келетін Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарын бұзушылықтардың нақты фактілері бойынша мемлекеттік органдардың жолданымдары;

6) бақылау мен қадағалау субъектісінің бастапқы тексерумен келіспейтіні туралы жүгінуіне байланысты қайта тексеру (жедел ден қою шараларын қолданудың құқыққа сыйымсыздығы);

7) қылмыстық қудалау органының Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексіне көзделген негіздер бойынша тапсырмасы;

8) салық төлеушінің жолданымдары, «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының кодексіне (Салық кодексі) айқындалған мәліметтер мен мәселелер.

ЖОСПАРДАН ТЫС ТЕКСЕРУЛЕР АНОНИМДІК ЖОЛДАНЫМДАР БОЛҒАН ЖАҒДАЙЛАРДА ЖҮРГІЗІЛМЕЙДІ. НАҚТЫ БАҚЫЛАУ МЕН ҚАДАҒАЛАУ СУБЪЕКТІЛЕРІНЕ (ОБЪЕКТІЛЕРІНЕ) ҚАТЫСТЫ АНЫҚТАЛҒАН ЖӘНЕ ОСЫ ЖОСПАРДАН ТЫС ТЕКСЕРУДІ ТАҒАЙЫНДАУҒА НЕГІЗ БОЛҒАН ФАКТІЛЕР МЕН МӨН-ЖАЙЛАР ЖОСПАРДАН ТЫС ТЕКСЕРУГЕ ЖАТАДЫ.

Эпидемияның, карантиндік объектілер және аса қауіпті зиянды организмдер ошақтарының, инфекциялық, паразиттік аурулардың, уланулардың, радиациялық авариялардың таралу қатері төнген жағдайда, бақылау мен қадағалау субъектісін алдын ала хабардар етпестен және тексеруді тағайындау туралы актіні тіркеместен, оны кейіннен құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі уәкілетті органға келесі жұмыс күні ішінде ұсына отырып, объектілерге жоспардан тыс тексеру жүргізіледі.

Бақылау және қадағалау органдары, сондай-ақ құқықтық статистика және арнаулы есепке алу жөніндегі уәкілетті орган орналасқан жерден едәуір шалғайдағы объектілерде немесе бақылау мен қадағалау субъектілерінде жоспардан тыс тексеру жүргізу үшін негіздер анықталған жағдайда, бақылау мен қадағалау субъектісін алдын ала хабардар етпестен және тексеруді тағайындау туралы актіні тіркеместен, оны кейіннен құқықтық статистика және арнаулы есепке алу жөніндегі уәкілетті органға келесі бес жұмыс күні ішінде ұсына отырып, жоспардан тыс тексеру жүзеге асырылады.

Жоспардан тыс тексеруді тағайындау туралы акт тіркелген жерден оны жүргізетін жерге дейін бір жүз шақырымнан асатын арақашықтық бақылаушы және тіркеуші органдар орналасқан жерден едәуір шалғайда орналасу деп есептеледі.

Жалған пестицидтерді өндіру (формуляциялау), тасымалдау, сақтау, өткізу және қолдану, сондай-ақ, жалған дәрілік заттар мен медициналық бұйымдарды өндіру, сатып алу, тасымалдау, сақтау, өткізу, патогендігі I–II топтағы патогенді биологиялық агенттермен жұмыс істеу мәселелері бойынша жоспардан тыс тексерулер бақылау мен қадағалау субъектісін алдын ала хабардар етпестен жүргізіледі.

Осы баптың 5-тармағында санамаланған жоспардан тыс тексеруді жүргізу үшін негіздер мемлекеттік органдардың құрылымдық бөлімшелеріне, қызметін әділет органдарында немесе тіркеуші органда тіркемей жүзеге асыратын бейрезидент-заңды тұлғалардың құрылымдық бөлімшелеріне, бейрезидент-заңды тұлғаларға да қатысты қолданылады.

Жеке кәсіпкерлік субъектілеріне қатысты мемлекеттік бақылау мен қадағалаудың қолданысын белгілі бір мерзімге тоқтата тұру туралы шешімді Қазақстан Республикасының Үкіметі қабылдайды.

«Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» кодексте (Салық кодексі) көзделген тексерулерді қоспағанда, осы құжатта белгіленбеген өзге де тексеру түрлерін жүргізуге тыйым салынады. Бақылау және қадағалау органы бақылау мен қадағалау субъектісін (заңды тұлғаның басшысын не оның уәкілетті адамын, жеке тұлғаны) талаптарға сәйкестігіне тексеру жүргізудің басталғаны туралы ескертуді тексеру басталғанға дейін кемінде күнтізбелік 30 күн бұрын, басталу күнін көрсете отырып, жазбаша түрде хабардар етуге міндетті.

Жоспардан тыс тексеру кезінде бақылау және қадағалау органы тексеру басталғанға дейін кемінде 1 тәулік бұрын, тексеру жүргізудің нысанасын көрсете отырып, жоспардан тыс тексеру жүргізудің басталғаны туралы хабар беруге міндетті.

Жалпы, бақылау және қадағалау органы бақылау мен қадағалау субъектісіне (объектісіне) бару арқылы профилактикалық бақылауды немесе тексеруді тағайындау туралы акті негізінде тексеру жүргізеді. Салық кодексіне сәйкес, мемлекеттік кірістер органдары жүзеге асыратын қарсы тексерулерді қоспағанда, бақылау мен қадағалау субъектісіне (объектісіне) бару арқылы профилактикалық бақылау және тексеру тағайындау туралы акт, олардың мерзімдерін

ұзарту туралы қосымша акт құқықтық статистика және арнайы есепке алу саласындағы уәкілетті органға міндетті түрде тіркеледі.

Кәсіпкерлік кодекстің 145-бабына сай, тексеру мемлекеттік органның тексеруді тағайындау туралы актісі негізінде жүзеге асырылады. Тексеруді тағайындау туралы актіде оның нөмірі мен күні, мемлекеттік органның атауы, тексеру жүргізуге уәкілеттік берілген адамның тегі, аты, әкесінің аты (егер ол жеке басын куәландыратын құжатта көрсетілмесе) және лауазымы, тексеру үшін тартылатын мамандар, консультанттар және сарапшылар туралы мәліметтер, тексерілетін субъектінің атауы немесе өзіне қатысты тексеру жүргізу тағайындалған жеке тұлғаның тегі, аты, әкесінің аты, оның тұрған жері, сәйкестендіру нөмірі, аумағының учаскесі көрсетіледі.

Заңды тұлғаның филиалын немесе өкілдігін тексерген жағдайда тексеру туралы актіде оның атауы, тұрған жері көрсетіледі, сондай-ақ, тағайындалған тексерудің мақсаты, тексеру жүргізу мерзімі, тексеру жүргізудің құқықтық негіздері, кезеңі, актіге қол қоюға уәкілеттілік берілген адамның қолы және мемлекеттік органның мөрі де берілуі тиіс.

Жоғарыда көрсетілгендей және Кәсіпкерлік кодекстің 146-бабының 1-тармағына сай, тексеруді тағайындау туралы даулы актілер тиісті түрде құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі органдарда тіркелуге тиіс.

Кәсіпкерлік кодекстің 152-бабы 1-тармағына сай, бақылау және қадағалау органының лауазымды адамы тексеру нәтижелері бойынша:

1) тексеру нәтижелері туралы акт;
2) бұзушылықтар анықталған жағдайда анықталған бұзушылықтарды жою туралы нұсқама жасайды.

Тексеру нәтижелері туралы актіде:

1) актінің жасалған күні, уақыты және орны;
2) бақылау және қадағалау органының атауы;
3) негізге алынып тексеру жүргізілген, тексеруді тағайындау туралы актінің жасалған күні мен нөмірі;

4) тексеру жүргізген адамның (адамдардың) тегі, аты, әкесінің аты (егер ол жеке басын куәландыратын құжатта көрсетілсе) және лауазымы;

5) тексерілетін субъектінің атауы немесе тегі, аты, әкесінің аты (егер ол жеке басын куәландыратын құжатта көрсетілсе), тексеруді жүргізу кезінде қатысқан жеке немесе заңды тұлға өкілінің лауазымы;

6) тексерудің жүргізілген күні, орны және кезеңі;

7) тексерудің нәтижелері туралы, оның ішінде анықталған бұзушылықтар, олардың сипаты туралы мәліметтер;

8) тексеру парағының атауы және бұзушылық анықталған талаптардың тармақтары;

9) тексерілетін субъект өкілінің, сондай-ақ тексеруді жүргізу кезінде қатысқан адамдардың актімен танысуы немесе танысудан бас тартуы туралы мәліметтер, олардың қолтаңбалары немесе қол қоюдан бас тартуы;

10) тексеруді жүргізген лауазымды адамның (адамдардың) қолтаңбасы көрсетіледі.

КОДЕКСТІҢ 152-1-БАБЫ 1, 2-ТАРМАҚТАРЫНА СӘЙКЕС, ТӘУЕКЕЛДЕРДІ БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІНІҢ НЕГІЗІНДЕ ЖҮРГІЗІЛГЕН, БАҚЫЛАУ ЖӘНЕ ҚАДАҒАЛАУ СУБЪЕКТІСІНЕ (ОБЪЕКТІСІНЕ) БАРУ АРҚЫЛЫ ПРОФИЛАКТИКАЛЫҚ БАҚЫЛАУ МЕН ҚАДАҒАЛАУ НӘТИЖЕЛЕРІ БОЙЫНША БАҚЫЛАУ ЖӘНЕ ҚАДАҒАЛАУ ОРГАНЫНЫҢ ЛАУАЗЫМДЫ АДАМЫ БҰЗУШЫЛЫҚТАР БОЛҒАН ЖАҒДАЙДА, АНЫҚТАЛҒАН БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫ ЖОЮ ТУРАЛЫ НҰСҚАМА ЖАСАЙДЫ.

Анықталған бұзушылықтарды жою туралы нұсқамада:

1) нұсқаманың жасалған күні, уақыты және орны;

2) бақылау және қадағалау органының атауы;

3) бақылау және қадағалау субъектісіне (объектісіне) бару арқылы профилактикалық бақылау мен қадағалауды жүргізген адамның (адамдардың) тегі, аты, әкесінің аты (егер ол жеке басын куәландыратын құжатта көрсетілсе) және лауазымы;

4) бақылау және қадағалау субъектісінің атауы немесе тегі, аты, әкесінің аты (егер ол жеке басын куәландыратын құжатта көрсетілсе), бақылау және қадағалау субъектісіне (объектісіне) бару арқылы профилактикалық бақылау мен қадағалауды жүргізу кезінде қатысқан жеке немесе заңды тұлға өкілінің лауазымы;

5) бақылау және қадағалау субъектісіне (объектісіне) бару арқылы профилактикалық бақылау мен қадағалаудың жүргізілген күні, орны және кезеңі;

6) тәуекел дәрежесін бағалаудың субъективтік өлшемшарттарына сәйкес бұзушылықтың ауырлық дәрежесін міндетті түрде көрсете отырып, тексеру парағының тармақтарына сәйкес анықталған бұзушылықтардың тізбесі;

7) анықталған бұзушылықтарды жою мерзімдерін көрсете отырып, оларды жою бойынша ықтимал іс-қимылдарға ұсынымдар және оларды көрсету;

8) бақылау және қадағалау субъектісі өкілінің (заңды тұлға басшысының не оның уәкілетті адамының, жеке тұлғаның), сондай-ақ бақылау және қадағалау субъектісіне (объектісіне) бару арқылы профилактикалық бақылау мен қадағалауды жүргізу кезінде қатысқан адамдардың нұсқамамен танысуы немесе танысудан бас тартуы туралы мәліметтер, олардың қолтаңбалары немесе қол қоюдан бас тартуы;

9) бақылау және қадағалау субъектісіне (объектісіне) бару арқылы профилактикалық бақылау мен қадағалауды жүргізген лауазымды адамның (адамдардың) қолтаңбасы көрсетіледі.

Кәсіпкерлік кодекстің 155-бабы 1-тармағы 3) тармақшасына сай, бақылау мен қадағалауды жүзеге асыру кезінде бақылау және қадағалау субъектілері не олардың уәкілетті өкілдері: тексеруді және бақылау мен қадағалау субъектісіне (объектісіне) бару арқылы профилактикалық бақылау мен қадағалауды тағайындау туралы актіге, тексеру нәтижелері туралы актіге, анықталған бұзушылықтарды жою туралы нұсқамаға және мемлекеттік органдардың лауазымды адамдарының әрекеттеріне (әрекетсіздігіне) осы кодексте және Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен шағым жасауға құқылы.

ӨРПК нормаларына сәйкес, бизнес субъектілері жоспардан тыс тексеру нәтижелеріне жоғары сатылы мемлекеттік органға немесе сотқа тағайындау туралы, тексеріс нәтижелері туралы актілерге, сондай-ақ тексеруші тұлғаның іс-әрекеттері туралы шағымдануға құқылы.

ӨРПК-нің 5-бабы 2-бөлігіне сәйкес, әкімшілік сот ісін жүргізудің міндеті жария-құқықтық қатынастарда жеке тұлғалардың бұзылған немесе дау айтылатын құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін, заңды тұлғалардың құқықтары мен заңды мүдделерін тиімді түрде қорғау және қалпына келтіру мақсатында әкімшілік істерді әділ, бейтарап және уақытылы шешу болып табылады.

ӨРПК-нің 9-бабына сәйкес, әркім бұзылған немесе дау айтылатын құқықтарын, бостандықтарын немесе заңды мүдделерін қорғау үшін осы кодексте белгіленген тәртіппен әкімшілік органға, лауазымды адамға немесе сотқа жүгінуге құқылы.

Сот мұндай әкімшілік талап қоюды қарау барысында тексеруші тұлғамен Кәсіпкерлік кодекстің талаптарының сақталғанын тексереді.

Сондай-ақ, тексеру Кәсіпкерлік кодекстің талаптары өрескел бұзылған жағдайларда жарамсыз деп танылады, олар:

- тексеру жүргізу негіздерінің болмауы;
- тексеру тағайындау туралы актінің болмауы;
- тексеру өткізу туралы хабарлама мерзімдерінің сақталмауы;
- ерекше тәртібі бойынша тексерулер және ішінара тексерулер жүргізу мерзімділігін бұзу;
- тексерілетін субъектіге тексеруді тағайындау туралы актіні ұсынбау;
- мемлекеттік органдардың өздерінің құзыретіне кірмейтін мәселелер бойынша тексерулер тағайындауы;
- тексеруді тағайындау туралы актіні тіркеу міндетті болғанда, оны құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі органдарда тіркеместен, тексеру жүргізу;
- тексерулер жүргізу мерзімдерін бұзу.

ТЕКСЕРІС ТАҒАЙЫНДАУ ТУРАЛЫ АКТІДЕ КӨРСЕТІЛМЕГЕН ТЕКСЕРУШІ ТҰЛҒАЛАРДЫҢ ТЕКСЕРІС ЖҮРГІЗУГЕ ҚҰҚЫҒЫ ЖОҚ. ТЕКСЕРУДІ ТАҒАЙЫНДАУ ТУРАЛЫ АКТ ТЕКСЕРІЛЕТІН СУБЪЕКТІГЕ ТАПСЫРЫЛҒАН КҮН – ТЕКСЕРУ ЖҮРГІЗУДІҢ БАСТАЛҒАНЫ ДЕП ЕСЕПТЕЛЕДІ. ҚОРЫТА АЙТҚАНДА, ТЕКСЕРУДЕН ҚОРҚУДЫҢ ҚАЖЕТІ ЖОҚ, ЕҢ БАСТЫСЫ – ТӨРТІПТІ САҚТАУ. МЕМЛЕКЕТТІК ОРГАНДАРДЫҢ ТЕКСЕРУЛЕРІ БИЗНЕС СУБЪЕКТІЛЕРІ ЖҰМЫСЫНДАҒЫ ЫҚТИМАЛ МӘСЕЛЕЛЕРДІ АНЫҚТАЙДЫ ЖӘНЕ БИЗНЕСТІҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ БОЙЫНША ШАРАЛАР ҚАБЫЛДАУҒА МҮМКІНДІК БЕРЕДІ.

Сонымен қатар, «Қазақстан Республикасында тексерулерге және профилактикалық бақылау мен қадағалауды барып жүргізуге мораторий енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығына өзгерістер мен толықтырулар енгізілгенін атап өткен жөн.

Атап айтқанда, шағын және орта бизнес субъектілерін тексеруге арналған мораторий 2024 жылға дейін ұзартылды, құжатта Орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдар 2023 жылғы 1 қаңтардан бастап 2024 жылғы 1 қаңтарға дейін кәсіпкерлік субъектілеріне, оның ішінде шағын кәсіпкерлік субъектілеріне барып тексерулер мен профилактикалық бақылауды тоқтатсын делінген. Алайда, Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексіне сәйкес жүргізілетін жоспардан тыс тексерулер оған жатпайды.

ӘКІМШІЛІК СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУДЕГІ АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

АСЫЛХАН
ӘБІЛҒАЗИНА

Ақтөбе облысы
мамандандырылған
әкімшілік сотының
судьясы

Адам құқығы – конституциялық құқықтың маңызды институты болып табылады. Қазақстан Республикасы Конституциясының 1-бабында адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары ең қымбат қазына ретінде айқындалған.

Жария-құқықтық дауларда мемлекеттік органдардың шешімдері мен әрекеттерінен дау туындаған кезде азаматтардың мүмкіндігі көп ретте мемлекеттік аппараттың күшімен тең емес болып жатады. Осы айырмашылықты теңестіру мақсатында елімізде әкімшілік әділет институтын құру қажеттілігі туындады. Осылайша 2020 жылғы 20 маусымда Қазақстан Республикасының Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексі қабылданып, заңды күшіне 2021 жылғы 1 шілдеден бастап енгізілді.

Осы уақыттан бастап «Әкімшілік рәсімдер туралы», «Жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін қарау тәртібі туралы» заңдарының күші жойылды. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы Азаматтық процестік кодексінің 27-29-тараулары да қолданыстан шықты.

Жаңа кодекс екі блоктан тұрады: әкімшілік рәсім және әкімшілік сот ісін жүргізу. Азамат мемлекеттік органға арызбен жүгінген сәттен бастап, оған қатысты әкімшілік акті шыққанға дейінгі аралықты, яғни, мемлекеттік органдардың әрекетін реттейтін нормалар бірінші блокты қамтиды. Ал сол әкімшілік актімен келіспесе, азамат сотқа жүгінеді. Сол сәттен бастап сот шешімі орындалғанға дейінгі аралықтағы іс-әрекет екінші блокпен реттеледі. Мысалы, тұрғын үйге кезекке тұру, жер алу т.б.

Талап қоюшы – жеке және заңды тұлғалар болса, жауапкер – мемлекеттік органдар, әкімшілік органдар, лауазымды адамдар болып табылады.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 26 қаңтардағы №500 Жарлығымен жария-құқықтық дауларды қарайтын

мамандандырылған әкімшілік соттар құрылды. Әкімшілік соттардың соттылығына салық, жер, тұрғын үй даулары, сот орындаушыларының іс-әрекетін (әрекетсіздігін) даулау жатады. ӘРПК қылмыстық және әкімшілік жауапкершілік мәселелерін, азаматтардың өзара дауларын қарастырмайды. Әкімшілік әділет жаңашылдықтары жеке және заңды тұлғалардың құқығы мен заңды мүддесінің тиімді қорғалып, бұзылған құқықтарының қалпына келтірілуіне зор ықпал етіп отыр.

Адам құқығын қорғаудағы ерекше тетіктердің бірі – әкімшілік сот ісін жүргізуде соттың белсенді рөлі болып табылады. Белсенді рөл атқара отырып, судья сотқа қатысушылардың түсініктемелерімен, олар ұсынған дәлелдемелермен шектеліп қана қоймай, әкімшілік істі дұрыс шешу үшін маңызы бар барлық нақты мән-жайды жан-жақты, толық және объективті түрде зерттейді және өз бастамасы бойынша қосымша дәлелдемелерді жинай алады.

Көбіне азаматтар құқықтары мен заңды мүдделері бұзылғанын айқын біліп тұрса да, заң нормаларын толық меңгермегендіктен, талапты нақты қоймады. Сондай-ақ талап негізін дұрыс көрсетпейді, қажетті дәлелдемелер ұсына алмайды, немесе іске тиісті емес жауапкерді тартуы мүмкін. Мұндай жағдайда, сот құқықтық салдарды алдын ала түсіндіре отырып, тарапқа талап қою талаптарын тұжырымдауда және (немесе) өзгертуде жәрдем көрсетуге құқылы.

Сот процестің барлық сатыларында формальды қателерді жоюға, түсініксіз сөздерді нақтылауға, әкімшілік істің мәні бойынша өтінішхаттарды беруге, толық емес деректерді толықтыруға, әкімшілік істің мән-жайларын толық айқындау мен объективті бағалау үшін маңызы бар барлық жазбаша түсініктемелерді беруге жәрдем көрсетуге міндетті. Осылайша судья талап қоюшыға оның құқықтарының тиісті дәрежеде қорғалуы үшін құқықтық «көмек» көрсете алады.

Судьяның әкімшілік істің нақты және (немесе) заңды тұстарына жататын құқықтық негіздемелер бойынша өзінің алдын ала құқықтық пікірін айта алу нормасын қолдану барысында, сот әкімшілік процеске қатысушыларға даулы қатынастарды реттейтін заң нормаларын түсіндіре алады және бұл өз кезегінде тараптарды татуластыруда өте

маңызды рөл атқаратынын тәжірибе көрсетіп отыр.

Жария-құқықтық қатынастардан туындайтын дауды тиімді шешу мақсатында сот белсенді рөл атқарып, алдын ала пікірін білдіргеннен кейін, мемлекеттік органдар, лауазымды тұлғалар жіберілген кемшіліктерді өз бетінше түзетуге тырысады. Мұндай жағдайда, талап қоюшылар арыздарын кері қайтарып алып жатады, себебі мәселе шешілгеннен кейін, істі мәні бойынша қарау қажеттілігі болмай қалады.

Қоғамдағы дау-жанжал деңгейін төмендетуде бітімгершілік рәсімінің маңызы өте зор екені белгілі. Бұрын мемлекеттік органдардың сотта талап қоюшымен бейбіт келісімге келуге заң тұрғысынан құқықтары болмаған еді. Қазір жаңа кодекс нормалары билік органдарына дауды азаматтармен татуласу арқылы шешуге толық мүмкіндік беріп отыр. Әрине, бітімгершілік келісім жасау үшін жауапкерде әкімшілік қалаудың болуы міндетті болып табылады.

Азаматтар мен заңды тұлғалардың бұзылған құқықтарын қалпына келтіретін тетіктердің бірі – сот шешімінің уақытылы орындалуы. Әкімшілік сот ісін жүргізудегі шешімнің орындалуына соттың өзі бақылау жасайды. Әкімшілік істер бойынша сот шешімі заңды күшіне енген күннен бастап бір ай ішінде орындалуға жатады. Егер белгіленген мерзімде сот актісі орындалмаса, жауапкерге елу айлық есептік көрсеткіш көлемінде ақшалай өндіріп алу салу көзделген.

Осылайша, сот шешімі алты айға дейін орындалмаса, он айлық есептік көрсеткішке ұлғайтылған мөлшерде ақшалай өндіріп алу салынады. Алты айдан астам уақытта да сот шешімі орындалмаса, шешімді орындауға жауапты тұлға Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 430-бабына сәйкес қылмыстық жауаптылыққа тартылатын болады. Бұл норма сот шешімінің уақытылы орындалуына, тиісінше адам құқықтары мен заңды мүдделерінің қорғалуына ықпал етеді.

Жаңа кодекстің жаңашылдықтары азаматтар мен мемлекет арасындағы теңдікті қалыптастыра отырып, еліміздің құқық жүйесін жаңа бір сатыға жоғарылататынына сенім мол. Әкімшілік әділет институты құрылғалы көп уақыт өтпесе де, оның қоғамға қажеттілігі мен сұранысқа ие екені бүгінгі күні айқын көрініп отыр.

Зарубежный опыт

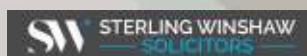
Процедура судебного пересмотра (judicial review) как процесс общественного контроля

РАШИД САРПОНГ
Глава Sterling Winshaw
Solicitors, Лондон

ЯНИНА УАЙТ
Адвокат в Sterling
Winshaw Solicitors,
Лондон

СЛУЧАЕТСЯ, ЧТО РЕШЕНИЕ, ПРИНЯТОЕ ГОСУДАРСТВЕННЫМ ОРГАНОМ, СЛЕДУЕТ ОСПОРИТЬ. ЧАСТО ТАКОЕ РЕШЕНИЕ ТЩАТЕЛЬНО ИЗУЧАЕТСЯ «СУДОМ ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ», И ДАВЛЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОСТИ МОЖЕТ ПРИВЕСТИ К ТОМУ, ЧТО ПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫЕ ОРГАНЫ РЕШАЮТ ИЗМЕНИТЬ ИЛИ ДАЖЕ ПРЕКРАТИТЬ ВЫПОЛНЕНИЕ СВОЕГО ПЕРВОНАЧАЛЬНОГО РЕШЕНИЯ.

Что происходит в случае, если решение правильное (согласно закону), но способ или процедура его принятия вызывает сомнения? В таких случаях в Великобритании применяется процедура так называемого судебного пересмотра дела.

Судебный пересмотр – это процедура, посредством которой решение, принятое центральным или местным правительственным учреждением или государственным органом (органом, выполняющим общественную функцию), может быть объявлено незаконным, процедурно несправедливым или иррациональным. И как результат, такое решение признается незаконным или отменяется.

Решение не может быть объявлено незаконным или отменено только потому, что председательствующий судья в своем пересмотре дела принял бы решение, отличающееся от ранее принятого. Более того, судья не может отменить или отменить первичное законодательство, поскольку правительство

Соединенного Королевства является суверенным, и такое вмешательство судебной власти в аспект решений законодательной власти было бы *ultra vires* (вне) полномочий суда.

Итак, процесс судебного пересмотра позволяет сделать заявление о том, было ли решение ошибочным и таким образом решение правительства, обжалованное в судебном порядке, может быть отменено судом по трем основаниям: (i) незаконность; (ii) процессуальная несправедливость; и (iii) иррациональность.

Например, если лицо, принимающее решение, не имело изначально законных полномочий для принятия рассматриваемого решения, это решение может быть отменено в судебном порядке и объявлено незаконно принятым, в то время как сам закон остается в силе.

В случае применения основания процессуальной несправедливости следует установить, что процесс, приведший к соответствующему решению, был ненадлежащим. Часто это

может быть связано с тем, что в процессе принятия решений имелись недостатки, которые лишали заинтересованную сторону в процессе принятия решения возможности принять участие в процессе с полной защитой ее интересов.

РЕШЕНИЕ СУДА СЧИТАЕТСЯ ИРРАЦИОНАЛЬНЫМ, ЕСЛИ НИ ОДИН РАЗУМНЫЙ ЧЕЛОВЕК, КОТОРЫЙ ДЕЙСТВОВАЛ БЫ РАЗУМНО, НЕ МОГ БЫ ПРИНЯТЬ ТАКОЕ РЕШЕНИЕ, И ТАКОЕ РЕШЕНИЕ СУДА МОЖЕТ БЫТЬ ОТМЕНЕНО НА ОСНОВАНИИ ИРРАЦИОНАЛЬНОСТИ.

ЕСЛИ ИСК О СУДЕБНОМ ПЕРЕСМОТРЕ УДОВЛЕТВОРЕН, ЭТО НЕ ОЗНАЧАЕТ, ЧТО ТАКОЕ ЖЕ РЕШЕНИЕ ТЕМИ ЖЕ ОРГАНАМИ ВЛАСТИ НЕ МОЖЕТ БЫТЬ ПРИНЯТО ПОВТОРНО. УСПЕШНЫЙ ИСК О СУДЕБНОМ ПЕРЕСМОТРЕ ПОЗВОЛЯЕТ ОТМЕНИТЬ ЭТО РЕШЕНИЕ ИЛИ ПРИЗНАТЬ ЕГО НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНЫМ, А ГОСУДАРСТВЕННОМУ ОРГАНУ – ВОЗОБНОВИТЬ ПРОЦЕСС ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЯ С СОБЛЮДЕНИЕМ ПРАВИЛЬНОЙ ПРОЦЕДУРЫ. ХОТЯ ПРИНЯТИЕ ДРУГОГО РЕШЕНИЯ ВПОСЛЕДСТВИИ ПОВТОРЕНИЯ ПРОЦЕДУРЫ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЯ ВЛАСТЯМИ НЕ ВСЕГДА ПРОИСХОДИТ, ПРОЦЕСС, ПРЕДПРИНЯТЫЙ ДЛЯ ПОВТОРНОГО ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЯ, ДОЛЖЕН БЫТЬ БОЛЕЕ СПРАВЕДЛИВЫМ И ПРОЦЕДУРНО ТОЧНЫМ.

Как и в случае со многими другими видами пересмотров, существуют строгие сроки и процедуры, которые следует соблюдать при рассмотрении исков о судебном пересмотре.

При предварительном рассмотрении заявления о судебном пересмотре, заявитель (истец) должен направить уведомление властям, принявшим решение о возможной подаче иска о судебном пересмотре как можно скорее после решения или действия, которое оспаривается. На такое письмо с претензией властям следует ответить в течение 14 дней с момента получения письма.

Истец может начать процедуру судебного пересмотра, только если ответ властей

на уведомление о возможной подаче иска не удовлетворяет истца.

Для возбуждения дела о судебном пересмотре требуется, чтобы истец передал в суд иск с подтверждающими доказательствами. На этом этапе запрашивается разрешение на судебный пересмотр. Это часть стадии разрешения, которая также включает в себя подтверждение ответчиком (государственным органом) получения иска и краткое изложение любых оснований противодействия иску о судебном пересмотре, поданному истцом.

На основании этого суд принимает решение, следует ли предоставить истцу разрешение на подачу иска о судебном пересмотре. Суд не даст разрешения на подачу ходатайства о судебном пересмотре, если нет оснований для судебного пересмотра с реальной перспективой на успех. Существуют обстоятельства, при которых суд дает разрешение на рассмотрение слабого иска, если он затрагивает вопрос, имеющий общественное значение.

Если такое разрешение предоставлено, на следующем этапе ответчик должен предоставить подробные основания для оспаривания иска. В некоторых случаях истец может ответить своими аргументами на данные подробные основания для оспаривания иска ответчиком.

ОБЫЧНО РАСКРЫТИЕ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ ДЕЛА СТОРОНАМИ ПРОИСХОДИТ ДО ПРЕДЪЯВЛЕНИЯ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ В СУДЕ И ПЕРЕКРЕСТНОГО ДОПРОСА. ДЛЯ АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДА ПО-ПРЕЖНЕМУ НЕОБЫЧНО ЗАСЛУШИВАТЬ ДОКАЗАТЕЛЬСТВА ИЛИ РАЗРЕШАТЬ ПЕРЕКРЕСТНЫЙ ДОПРОС СВИДЕТЕЛЕЙ. ЭТО СВЯЗАНО С ТЕМ, ЧТО ФУНКЦИЯ АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДА В ДЕЛАХ О СУДЕБНОМ ПЕРЕСМОТРЕ ЗАКЛЮЧАЕТСЯ В ОПРЕДЕЛЕНИИ ЗАКОННОСТИ ПОВЕДЕНИЯ ОТВЕТЧИКА, А НЕ В ПРОВЕДЕНИИ МЕРОПРИЯТИЯ ПО УСТАНОВЛЕНИЮ ФАКТОВ ИЛИ ОЦЕНКЕ СУЩЕСТВА РЕШЕНИЯ.

Тем не менее, судебные разбирательства и перекрестный допрос могут считаться уместными в некоторых случаях, например, в делах, касающихся прав человека, которые часто подкрепляются существенными спорами о фактах, которые необходимо разрешить суду.

Одним из главных дел, в которых решение суда было пересмотрено административным судом, и во время которого суд заслушивал показания свидетелей, было дело, в котором участвовали специалисты нашей компании - *R (Adam, Limbuela and Tesema) v Secretary of State for the Home Department* [2005] UKHL 66).

Дело касалось трех беженцев, которые просили убежища в Великобритании. Министерство Внутренних Дел отказало заявителям в государственной материальной поддержке в соответствии со статьей 55 Закона о Гражданстве, Иммиграции и Убежище 2002 года. Основание – каждый заявитель не обратился за убежищем в кратчайшие разумные сроки и таким образом не получил основания на материальную поддержку государства на срок рассмотрения прошения об убежище.

Истцы утверждали, что остались без средств к существованию. Им было отказано в материальной поддержке в соответствии со статьей 9 Закона об иммиграции и убежище 1999 года. Без государственной поддержки каждый истец столкнулся с угрозой

спать на улице, не имел средств на приобретение предметов первой необходимости, включая продукты питания и одежду, а также не имел права трудоустроиться.

Верховный Суд Великобритании (Палата Лордов на момент вынесения решения) постановил, что решение об отказе материальной поддержки в соответствии со статьей 55 (1) Закона о Гражданстве, Иммиграции и Убежище 2002 года было умышленно совершенным действием. В связи с чем Глава Министерства Внутренних Дел нес прямую ответственность за несоблюдение статьи 3 Конвенции о защите Прав Человека и Основных Свобод, которая закреплена в законодательстве Соединенного Королевства Законом о Правах Человека 1998 года.

Обязательство по статье 3 является абсолютным, то есть не зависит от обстоятельств. В каждом из дел заявителей имелось достаточно доказательств, чтобы обосновать вывод о неминуемой вероятности того, что решение Главы МВД приведет их к бесчеловечному или унижающему достоинство состоянию.

РЕЗУЛЬТАТ СУДЕБНОГО ПЕРЕСМОТРА РЕШЕНИЯ МВД ЗАКЛЮЧАЛОСЬ В ТОМ, ЧТО БЕЖЕНЦЫ, ПОЗДНО ПОДАВШИЕ ЗАЯВЛЕНИЕ О ПРЕДОСТАВЛЕНИИ УБЕЖИЩА, МОГУТ ПОЛУЧАТЬ ЖИЛЬЕ И ФИНАНСОВУЮ ПОДДЕРЖКУ ОТ ПРАВИТЕЛЬСТВА, ТАК КАК АЛЬТЕРНАТИВОЙ ОТСУТСТВИЯ ТАКОЙ ПОДДЕРЖКИ ЯВЛЯЕТСЯ РЕАЛЬНЫЙ РИСК ОБНИЩАНИЯ И НАРУШЕНИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА.

Таким образом, процедура судебного пересмотра является эффективным способом обеспечения подотчетности процесса принятия решений государственными органами. Это позволяет вести общественный контроль правительства и правительственных органов, заставляя их нести ответственность за решения, которые принимаются каждый день во многих сферах государственного управления.

АЗАМАТТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ
ГРАЖДАНСКИЙ ПРОЦЕСС

Особенности рассмотрения дел о банкротстве физических лиц

ВОТ УЖЕ ГОД, КАК ДЕЙСТВУЕТ ЗАКОН РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ОТ 30 ДЕКАБРЯ 2022 ГОДА №178-VII «О ВОССТАНОВЛЕНИИ ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ И БАНКРОТСТВЕ ГРАЖДАН РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН», ВВЕДЕННЫЙ В ДЕЙСТВИЕ С 1 МАРТА 2023 ГОДА. СЕГОДНЯ ХОТЕЛОСЬ БЫ ОСТАНОВИТЬСЯ НА ГЛАВЕ III ЗАКОНА «СУДЕБНОЕ БАНКРОТСТВО».

ЕРЛАН КОСТУБАЕВ

*Председатель
Риддерского городского
суда Восточно-
Казахстанской области*

Любому гражданину (физическому лицу) процедура банкротства предоставляет возможность расплатиться с имеющимися долгами, избежав участия коллекторов. Решением и результатом ее при надлежащем поведении должника является полное списание задолженности в случае невозможности ее погашения.

Согласно пункту 1 статьи 6 данного Закона основаниями для подачи заявления в суд о применении процедуры восстановления платежеспособности или судебного банкротства является наличие обязательств, превышающих 1600-кратный размер месячного расчетного показателя, установленного законом о республиканском бюджете и действующего на дату подачи заявления, а также соответствие следующим условиям:

1) по обязательствам перед кредиторами отсутствует погашение в течение двенадцати последовательных месяцев на дату подачи такого заявления;

2) в отношении должника проведены процедуры по урегулированию и (или) взысканию неисполненных обязательств

по договору банковского займа и (или) договору о предоставлении микрокредита в соответствии с законами РК «О банках и банковской деятельности в Республике Казахстан» и «О микрофинансовой деятельности»;

3) отсутствует факт применения процедуры внесудебного или судебного банкротства в течение семи лет на дату подачи заявления.

В соответствии с подпунктом 4) пункта 3 статьи 20 Закона, к заявлению о применении процедуры восстановления платежеспособности или судебного банкротства должник прилагает копию документа, подтверждающего принятие им мер по урегулированию задолженности по договору банковского займа и (или) договору о предоставлении микрокредита.

В числе документов, подтверждающих проведение процедуры, указанной в настоящем подпункте должны быть ответы банка второго уровня, филиала банка-нерезидента Республики Казахстан, организации, осуществляющей отдельные виды банковских операций, и (или) организации, осуществляющей микрофинансовую деятельность, об отказе в изменении

условий договора банковского займа и (или) договора о предоставлении микрокредита с указанием мотивированного обоснования причин.

При непредставлении банком второго уровня, филиалом банка-нерезидента Республики Казахстан, организацией, осуществляющей отдельные виды банковских операций, и (или) организацией, осуществляющей микрофинансовую деятельность, ответа на заявление должника документом, подтверждающим проведение предусмотренной настоящим подпунктом процедуры, является копия заявления должника или подтверждение о направлении заявления в электронном формате.

Согласно пункту 4 статьи 20 Закона заявление должника о применении процедуры восстановления платежеспособности или судебного банкротства, не соответствующее требованиям, установленным настоящей статьей, возвращается судом без его рассмотрения.

Судебная практика показывает, что большая часть поступающих исков определением суда возвращается по причине несоблюдения досудебного порядка, когда заявители не принимали мер по урегулированию задолженности по договорам банковского займа, микрокредитам. То есть ими не направлялись заявления кредиторам, или же, не дождавшись ответа, при наличии уведомления с банка о получении им заявления и предоставления ответа в дальнейшем, сразу предъявляли иск в суд.

Из принятых и рассмотренных судом дел данной категории требования заявителя в основном удовлетворялись и в отношении должника применялись процедуры судебного банкротства.

Вместе с тем, в ходе их рассмотрения суды сталкиваются

с такой проблемой как сроки подготовки и рассмотрения дел.

Так, в соответствии со статьей 302 ГПК РК дела о восстановлении платежеспособности, судебном банкротстве граждан республики рассматриваются в особом производстве.

Согласно части 2 статьи 183 ГПК гражданские дела о восстановлении на работе, об установлении отцовства и взыскании алиментов, а также дела особого искового и особого производства рассматриваются и разрешаются судом в срок до одного месяца со дня окончания подготовки дела к судебному разбирательству.

Статьей 303 ГПК предусмотрено, что в порядке, предусмотренном статьей 165 настоящего Кодекса, с особенностями, установленными главой 31, судья проводит подготовку дела к судебному разбирательству в течение десяти рабочих дней со дня принятия заявления в производство суда. Продление этого срока не допускается.

В силу статьи 24 Закона заключение финансового управляющего представляется в суд в течение двадцати рабочих дней со дня вынесения судом определения о возбуждении дела о применении процедуры восстановления платежеспособности или процедуры судебного банкротства.

При анализе вышеизложенных норм права, предусматривающих сроки рассмотрения дел данной категории, необходимо отметить, что заключение финансового управляющего предоставляется практически в ходе судебного рассмотрения, когда остается незначительный период до окончания месячного срока. Есть и случаи, где по истечении 20 рабочих дней,

и при этом участники процесса в лице кредиторов зачастую ходатайствуют о переносе судебного заседания для ознакомления с заключением, приведения своих доводов и изложения их в отзыве.

Таким образом, ожидание заключения финансового управляющего практически полностью поглощает 10-дневный срок подготовки и половину месячного срока рассмотрения дела по существу, что влияет на качество рассмотрения дел по существу и порождает жалобы сторон по срокам рассмотрения дел. Между тем, заключение финансового управляющего имеет существенное значение для вынесения решения об удовлетворении либо в отказе заявления судом.

Суду также не остается времени проверить достоверность представленных сведений в отношении должника, о наличии и отсутствии имущества, денежных средств, счетов и вкладов в Банках, товарно-материальных ценностей, указанных в заключении финансового управляющего.

Да, по окончании рассмотрения дела, в случае несвоевременного предоставления заключения финансового управляющего (двадцать рабочих дней), судом выносятся частные определения в адрес уполномоченного органа, однако эти меры недостаточны. При этом предложений по усовершенствованию законодательства в сфере судебного банкротства от уполномоченного органа не поступает.

Поэтому, по мнению автора, необходимо внести изменения в действующее законодательство, установив право суда на вынесение определения о приостановлении производства по делу до предоставления соответствующего заключения финансовым управляющим.

МЕРЫ ПО СОХРАНЕНИЮ БРАКА И СЕМЬИ

СЕРИК СЕРГАЗИН

*Председатель суда
района Беимбета
Майлина
Костанайской области*

НОРМАМИ ПРАВА УСТАНОВЛЕНО, ЧТО БРАК (СУПРУЖЕСТВО) И СЕМЬЯ, МАТЕРИНСТВО, ОТЦОВСТВО И ДЕТСТВО НАХОДЯТСЯ ПОД ЗАЩИТОЙ ГОСУДАРСТВА.

В соответствии с Концепцией семейной и гендерной политики в Республике Казахстан до 2030 года целями государственной семейной политики являются поддержка, укрепление и защита семей, создание необходимых условий, способствующих физическому, интеллектуальному, духовному, нравственному развитию семей и их членов, охрана материнства, отцовства и детства.

Социальная поддержка семей с детьми со стороны государства осуществляется в первую очередь посредством пособий, выплат и услуг. Система предоставления социальных выплат включает в себя пособия на рождение и по уходу за ребенком до одного года, на воспитание ребенка с инвалидностью, государственное пособие для многодетных матерей, семей и т.д.

Семья – это небольшая, но очень важная ячейка человеческого общества, сравнимая с маленьким государством.

При этом разрыв брачно-семейных отношений ведет к разрушению семейных ценностей, негативно влияет на воспитание и развитие детей.

И динамика разводов, к сожалению, не снижается.

Так, согласно данным статистики суда района Беимбета Майлина Костанайской области, из всех поступающих исков (только в исковое производство), доля исков о расторжении брака является значительной.

В 2022 году в суд поступило 86 исков о расторжении брака или 24% от всех поступивших исков. При этом с вынесением решения о расторжении брака рассмотрено 46 дел, что составило 32 % от общего числа решений искового порядка.

В 2023 году в суд поступил 81 иск или 24%. По 39 рассмотренным искам брак расторгнут, что составило 29% от числа рассмотренных исков с вынесением решения.

Уже в январе-феврале 2024 года в суд поступило 16 исков о расторжении брака или 38%.

Анализ показывает, что доля рассматриваемых дел о расторжении брака в исковом производстве составляет в среднем около 30%.

Следует отметить, что благодаря примирительным процедурам в суде наибольшее количество исков не рассмотрены по существу и возвращены заявителям, в связи с желанием все же сохранить брак. Это также видно из статистики, согласно которой в 2022 году 47% поступивших исков отозвано, а в 2023 году такая цифра составила 52%. То есть, в среднем по 50% поступивших в суд исков браки сохранены.

Ситуация свидетельствует о необходимости поиска путей для максимального увеличения доли сохраненных браков.

Таким образом, судами проводится большая превентивная работа, принимаются необходимые меры, направленные на сохранение брака, в том числе в интересах детей. В этих целях, как показала практика, наиболее эффективны примирительные процедуры, в том числе со стороны всех структур государства и самого общества.

Конечно, не исключается, что есть ситуации, когда сохранение брака действительно невозможно в виду определенных обстоятельств и сложившихся негативных взаимоотношений между супругами.

При проведении процедуры судебной медиации судьей, как правило, используются наработанные коммуникативные навыки в виде обратной связи, особое внимание уделяется возникшим в семье проблемам и причинам кризиса. При выслушивании сторон применяются методы убеждения по сохранению брака, замещению установок и доводов истца по принципиальному желанию расторгнуть брак. Судьи проявляют эмпатию (сопереживание)

в разногласиях, возникших в семье, предлагаются пути выхода из ситуации, исходя из опыта разрешения таких конфликтных ситуаций, которые не должны влиять на семью, воспитание и развитие детей.

В положительном случае достигается соглашение между супругами, поддерживается желание сохранить брак, прекратить конфликты и споры, устранить отрицательные последствия для себя и детей и т.д. Но в большинстве случаев в суде инициатор иска настаивает на расторжении брака, указывая, что их дальнейшая совместная жизнь невозможна и их уже трудно переубедить. Это в конечном итоге приводит к тому, что суд принимает решение расторгнуть брак, так как принятые меры исчерпаны.

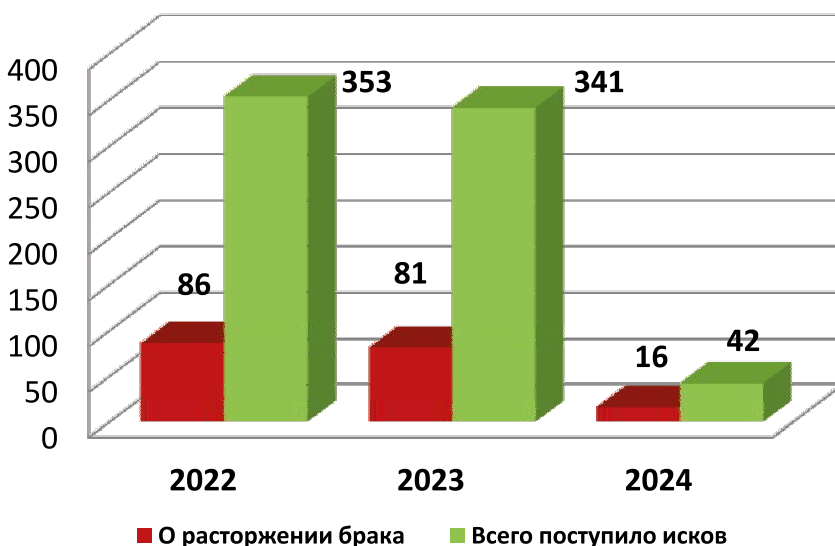
Безусловно, государством принимаются различные меры, направленные на сохранение института брака и семьи.

Изучая правовые ситуации, связанные с расторжением брака, зачастую обращаешь внимание на время нахождения супругов в браке.

При проведении примирительной процедуры в целях сохранения брака акцент делается на семейный стаж супругов. Порой именно этот фактор заставляет стороны задуматься при принятии такого важного решения, в том числе обоюдного. Зачастую супруги мотивируют свои требования тем, что они якобы не сошлись характером, хотя прожили совместно от пяти до десяти лет и более.

Понятия «стаж нахождения в браке» или «брачный стаж» в нормах права, в том числе в Кодексе «О браке (супружестве) и семье», не используются, хотя сейчас в мире уже хорошо известны такие термины, как «материнский капитал», «многодетная семья»

Сравнительная диаграмма поступивших в суд исков о расторжении брака

и т.д. В дальнейшем подобный статус активно влияет на получение определенной поддержки со стороны государства.

В этой связи считаю необходимым ввести в нормы права такое понятие как «брачный стаж» или «стаж нахождения в браке», которое позволит учитывать долговременность брачных отношений, что должно поощряться и давать определенные преимущества, как для самой семьи, так и для государства. К примеру, может быть целесообразным производить определенные выплаты, предоставлять преимущество (жилищный кредит, снижение ставки вознаграждения, высокий процент семейного депозита, получение жилья, образовательного гранта детям, дополнительных дней отпуска для отдыха с семьей и детьми и т.д.).

Этот перечень может быть большим и разнообразным. Ведь есть же примеры, когда стаж вождения влияет на страховую премию, или стаж работы (должность) – на размер заработной платы, или количество дней отпуска и др. Варианты поощрения могут быть многочисленны (разнообразны).

По моему мнению, именно такой механизм позволит повысить социальное самочувствие семей, сохранить существующие и новые браки, окажет позитивное влияние на их благосостояние, и в частности, детей, а также на общество и государство в целом.

Думаю, что следует также положительно оценивать и дополни-

тельно поощрять факты воссоединения семей и возобновления брачных отношений, разработав методы поощрения (доплаты, бонусы, дополнительные права, неприменение определенных санкций, как смягчающее обстоятельство при назначении наказания и т.д.), и, конечно же, не допускать при этом попыток злоупотребления подобными правами.

Надеюсь, что эти идеи и предложения позволят провести определенную работу по превенции, дополнительному изучению ситуации и причин роста расторжения браков, а также позволят выработать эффективные меры, направленные на сохранение брака.

Кроме того, возможно коллеги поделятся новыми идеями и предложениями, которые позволят разрешить многие вопросы, возникающие в обществе.

Медиация в судебных процессах: продвижение культуры разрешения конфликтов

На встрече за круглым столом, которая прошла в Житикаринском районном суде с участием судей, медиаторов района и адвокатов, были рассмотрены вопросы развития примирительных процедур.

Председатель суда А.Х. Журунова отметила, что в реестре общественных медиаторов Житикаринского района состоят непрофессиональные и про-

фессиональные медиаторы. Их деятельность показывает, что медиация стала важным инструментом для разрешения споров и конфликтов между сторонами, предпочитающими альтернативные методы разрешения вместо длительных судебных процессов. Это способствует формированию культуры разрешения разногласий в досудебном порядке, снижению уровня конфликтности, популяризации института медиации среди населения.

Как показала практика, стороны стимулируются к диалогу и взаимопониманию, активному

участию в решении своих проблем, поиску взаимовыгодных решений и компромиссов. Были приведены примеры, когда в процессе медиации участники, выслушав позицию друг друга, нашли общие интересы и оптимальное решение, удовлетворяющее обе стороны.

Участники встречи отметили, что для успешной реализации медиации в судебной практике необходимо активное информирование общественности о преимуществах этого метода разрешения конфликтов проведением подобных информационных кампаний, обучающих программ и публичных мероприятий, что наряду с осведомленностью населения о медиации повысит доверие к этому институту.

ҚҰҚЫҚТЫҚ САУАТСЫЗДЫҚ – ҚҰҚЫҚТЫҢ БҰЗЫЛУЫНЫҢ БАСТЫ СЕБЕБІ

САУАТТЫ ЖАН СЕРГЕЛДЕҢГЕ ТҮСПЕЙДІ. СОНДЫҚТАН, АЗАМАТТАРҒА ӨР УАҚЫТТА ҚҰҚЫҚТЫҚ, ҚАРЖЫЛЫҚ САУАТЫН КӨТЕРІП, ЗАҢДАРДЫ ҮНЕМИ ҚАДАҒАЛАП, ЖАҢА ӨЗГЕРІСТЕРДЕН ХАБАРДАР БОЛЫП ОТЫРУ МАҢЫЗДЫ. СОТТАРДА ҚАРАЛАТЫН АЗАМАТТЫҚ ІСТЕРДІҢ КӨПТІГІ ХАЛЫҚТЫҢ ӨЗ ҚҰҚЫҒЫНА МӘН БЕРМЕЙТІНІН, ЗАҢ ТАЛАПТАРЫНА КӨҢІЛ АУДАРМАЙТЫНЫН КӨРСЕТЕДІ. АЙТАЛЫҚ СОҢҒЫ УАҚЫТТА КОЛЛЕКТОРЛЫҚ АГЕНТТІКТЕРДІҢ БОРЫШКЕРЛЕРДЕН БАНКТЕР АЛДЫНДАҒЫ БЕРЕШЕКТІ ӨНДІРІП АЛУ ТУРАЛЫ ТАЛАП ҚОЮЛАРЫНЫҢ САНЫ АРТТЫ.

**ҚАСЫМХАН
БАЙҒАБЫЛОВ**

*Абай облысы
Үржар аудандық сотының
судьясы*

Абай облысы Үржар аудандық сотында 2022 жылы 437 азаматтық іс қаралса, 2023 жылы оның саны 474-ке жеткен. Осылайша судьялар былтырғы жылы 2022 жылмен салыстырғанда 37 азаматтық істі артық қараған. Оның ішінде банк келісім-шарты, факторинг, МҚҰ, қарыз шарты, ломбардтар бойынша 2022 жылы қаралған азаматтық істер саны 35 болса, былтырғы жылы бұл сан еселеп өсіп 127-ге жеткен.

Коллекторлық компанияның «Борышкерлермен жұмыс жөніндегі коллекторлық қызмет туралы» заң талаптарының орындалмауына байланысты, банк шарты, факторинг, МҚҰ, қарыз шарты, ломбардтар бойынша талап қоюлар қайтарылды. 2022 жылы 7-уі қайтарылса, 2023 жылы 35-і қайтарылған. Осы деректер қарыз алуда азаматтардың өзінің қаржылық мүмкіндігін сараламайтынын, құқықтық құжаттармен тыңғылықты таныспайтынын, берешекті қайтармаудың қаржылық, заңдық салдары болатынын білмейтінін көрсетеді.

Республикада банктер мен банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдар жеке тұлғалармен жиі кредиттік шарттар жасайды. Кей жағдайда микроқаржы ұйымдары несие беруге құқықтарының жоқтығына қарамастан, несиелік келісімшарттар жасағаны сот тарапынан анықталып жатады.

Кейде азаматтардың әртүрлі себептермен сот арқылы өздерінің заңды құқықтарын қорғауға батылы жетпейді. Мұндай себептердің қатарына сотқа келуден қорқу, тілді жетік білмеу, коллекторлық агенттіктердің заңсыз жұмысынан бейхабар болу

мен қарапайым немқұрайдылық жатады. Қазақстан Республикасында әр азаматтың заң арқылы қорғалу құқығы бар. Бұл борышкерлерге де қатысты.

Айталық борышкерлер денсаулығына байланысты, жұмыстан қысқарып қалғанына орай, немесе отбасылық жағдайлардың орын алуына байланысты қарызын төлеуге мүмкіндігі болмаса, онда уақыт созбай қарыз берген ұйыммен хабарласып, үстемақының өспеуін, қарызды өтеу графигі мен мөлшерін өзінің жағдайына қарай өзгертіп алуына мүмкіндігі бар. Сондай-ақ борышкердің өз құқықтарын сот арқылы қорғауына болады. Қарызын қысқартып, төлемді кейінге қалдыру үшін банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйыммен медиативтік келісім жасай алатынын да қаперінде ұстауы керек.

Өкінішке орай, борышкерлер мұндай мүмкіндікті ескере бермейді. Өз мәселесін шешуге ұмтылып, заңдық тұрғыдан әрекет жасамаған соң, қарызға байланысты жағдай ушығады. Мұның соңы берешекті өндіру туралы атқару парағын жасауға, қарызды өндіру туралы сот шешімін шығаруға, соның негізінде қарызды борышкерден мәжбүрлеп орындату бойынша пәрменді шаралардың қолға алынуына алып келеді.

Міне, осылайша қарызды төлеу мәселесін сотқа жеткізбей, медиативтік келісім негізінде реттеудің орнына, азаматтар өз жағдайын қолдан шиеленістіріп, қиындатып алады. Ал судья шешім шығарған соң, сот актісін орындау жеке сот орындаушылардың құзырына берілетіні түсінікті. Өз кезегінде жеке сот орындаушылар да сот актісін орындағаны үшін өзіне тиесілі еңбекақысын борышкерден өндіріп алады. Бұл қаржылық қиындыққа тап болған азаматтар үшін қосымша шығын.

Сөзіміз жалаң болмас үшін, сот тәжірибесінен мысалдар келтірсек. Қарапайым азаматтардың өз құқығын қорғауға, өз талабын айтуға сауаты жетпей жатады. Ал енді несие берумен, несиені қайтартумен айналысатын микроқаржы ұйымдары, коллекторлық агенттіктер заң талабын сақтауы, өз жұмысын заң шеңберінде жүргізуі міндетті.

Сот тәжірибесінде заң талабын ескермеген ұйымдардың талап қоюлары жиі кері қайтарылады. Мысалы сотқа жүгінген «Эксперт плюс» коллекторлық агенттігі

ЖШС азамат Т.-дан қарыз соманы өндіріп алу туралы талап қойған. Іс барысын зерделей келе, белгілі болғаны Қазақстан Республикасы Азаматтық іс жүргізу кодексінің (бұдан әрі – АІЖК) 152-бабы 1-тармағының 1-тармақшасына сәйкес, егер талапкер істердің осы санаты үшін заңда белгіленген немесе тараптардың шартында көзделген дауды сотқа дейінгі немесе соттан тыс реттеу тәртібін сақтамаса және осы тәртіпті қолдану мүмкіндігі жойылмаса, судья талап қоюды қайтарады. Ол қандай тәртіп?

АІЖК-нің 8-БАБЫНЫҢ 6-БӨЛІГІНЕ СӘЙКЕС, ЕГЕР ЗАҢДА БЕЛГІЛІ БІР САНАТТАҒЫ ІСТЕР ҮШІН ДАУДЫ РЕТТЕУДІҢ СОТҚА ДЕЙІНГІ ТӘРТІБІ БЕЛГІЛЕНСЕ НЕМЕСЕ ШАРТТА КӨЗДЕЛСЕ, ОСЫ ТӘРТІП САҚТАЛҒАННАН KEЙІН ҒАНА СОТҚА ЖҮГІНУГЕ БОЛАДЫ. АЛ АЗАМАТТЫҚ КОДЕКСТІҢ (БҰДАН ӘРІ – АК) 342-БАБЫНЫҢ 1-ТАРМАҒЫНА СӘЙКЕС, БОРЫШКЕР ЖАҢА КРЕДИТОРҒА ТАЛАПТЫҢ ОСЫ ТҰЛҒАҒА АУЫСУЫНЫҢ ДӘЛЕЛДЕМЕЛЕРІН ҰСЫНҒАНҒА ДЕЙІН МІНДЕТТЕМЕНИ ОРЫНДАМАУҒА ҚҰҚЫЛЫ. АК-нің 359-БАБЫНЫҢ 1-ТАРМАҒЫНДА, ЕГЕР ЗАҢНАМАДА НЕМЕСЕ ШАРТТА ӨЗГЕШЕ КӨЗДЕЛМЕСЕ, БОРЫШКЕР КІНӘСІ БОЛҒАН КЕЗДЕ МІНДЕТТЕМЕНИ ОРЫНДАМАҒАНЫ ЖӘНЕ (НЕМЕСЕ) ТИІСІНШЕ ОРЫНДАМАҒАНЫ ҮШІН ЖАУАП БЕРЕТІНІ КӨРСЕТІЛГЕН.

Егер борышкер міндеттемені тиісті түрде орындау үшін өзіне байланысты барлық шараларды қабылдағанын дәлелдесе, кінәсіз деп танылады. Алайда, талап қоюға қоса берілген құжаттарда жауапкердің «Sofi Finance «МҚҰ» ЖШС мен «Эксперт Плюс» коллекторлық агенттігі» ЖШС арасында жасалған талап ету құқықтарын басқаға беру (кредиторды ауыстыру) шарттары туралы тиісті түрде хабардар етілгені жөнінде мәлімет жоқ. Құжаттарға қоса берілген коллекторлық агенттіктің хабарлама хаты борышкердің хатты алып, танысқанының дәлелі болып табылмайды. Өйткені жауапкердің хатты алғаны туралы дәлел жоқ.

Міне, осы негіздерге сүйене отырып, сот коллекторлық ұйымның талап-арызын қайтарып берді. Алайда, бұл іс осымен бітті деген сөз емес. Бұдан кейін талапкер заң талаптарын сақтай отырып, жауапкердің міндеттемелерін есіне салып, берешекті қайтарудағы мәселені шешу жөнінде ұсыныс тастауға құқылы. Белгіленген мерзім ішінде жауапкер қарызын қайтаруға қадам жасамаса, талапкер сотқа қайта талап қоюмен жүгіне алады.

Сондай-ақ, қарапайым азаматтар микроқаржы ұйымдары сотқа берген кезде де құқығы қорғалатынын түсінуі керек. Өйткені сот ақ пен қараны әділ таразылап, заңдылықты қамтамасыз етудің кепілі. Мәселен, сотқа талап қою берген «Сарвіа» ЖШС жауапкер М.К.-дан берешекті өндіруді сұраған.

Іс барысында анықталғандай, 2018 жылғы 26 маусымда «Сарвіа» ЖШС (бұдан әрі – ЖШС) мен жауапкер арасында №331270001 қарыз беру туралы шарт жасалған. Оның талаптары бойынша М.К.-ға қарызды пайдаланғаны үшін сыйақы төлей отырып, 60 000 теңге мөлшерінде қарыз берілген. Қарызды қайтару мерзімі 30 күнтізбелік күн болып белгіленген. Сыйақының пайыздық мөлшерлемесі жылына 100%-дан аспайды деп көрсетілген.

Алайда, шарт бойынша міндеттемелердің тиісінше орындалмауына байланысты жауапкердің берешегі көбейген. Осыған орай 2019 жылғы 25 қаңтарда «Сарвіа» ЖШС А.Усмановамен талап ету құқығын беру шартын жасасып, жауапкердің қарызы бойынша талап ету құқығын берді. Бұл кездегі жауапкердің берешегі 180 мың теңгені құраған. Жауапкерге талап қою арызы туралы ескертіліп, талап қою арызына жазбаша кері байланыс жасау және мәлімделген талаптардың мәні бойынша дәлелдемелер, сондай-ақ өз ұстанымын білдіруге болатыны туралы хабарлама жіберілген. Алайда заңда белгіленген мерзімде жауапкер талапкердің талап қою арызына қарсылық та білдірмеген, талап қоюды кері қайтарып алуды да ұсынбаған.

Десе де, сот істі жан-жақты таразылай келе, талапкердің талап қоюын қанағаттандырудан бас тартты. Бұған ең алдымен Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі Басқармасының 2012 жылғы 24 желтоқсандағы «жылдық тиімді сыйақы

мөлшерлемесінің шекті мөлшерін бекіту туралы» № 377 қаулысының 1-тармағы негіз болды.

Оған сәйкес екінші деңгейдегі банктер, банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдар, микроқаржы және микрокредит ұйымдары беретін банктік қарыздар, микрокредиттер, кредиттер бойынша сыйақының шекті жылдық тиімді мөлшерлемесі 56 пайыздан аспауы керек. Ал мына жағдайда бұл талап сақталмаған. Мұндағы қарыз шартындағы сыйақы мөлшері жылдық тиімді сыйақы мөлшерлемесінің заңмен белгіленген мөлшерінен едәуір асып тұр.

СОНДАЙ-АҚ, «ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҚАРЖЫ НАРЫҒЫН РЕТТЕУ ЖӘНЕ ДАМУ АГЕНТТІГІ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІНІҢ ЖАУАБЫНАН БЕЛГІЛІ БОЛҒАНДАЙ, ЖОҒАРЫДАҒЫ ЖШС МИКРОҚАРЖЫ ҰЙЫМЫ КРЕДИТТІК СЕРІКТЕСТІК БОЛЫП ТАБЫЛМАЙДЫ, УӘКІЛЕТТІ ОРГАННЫҢ ТИІСТІ РҰҚСАТЫ ЖОҚ. СОНЫМЕН ҚАТАР, ТАЛАПКЕР ӨЗ ҚЫЗМЕТІНДЕ ЖЕКЕ ТҰЛҒАЛАРМЕН ҚАРЫЗ ШАРТТАРЫ ШЕҢБЕРІНДЕ ӨСІМҚОРЛЫҚ ҮШІН ШЕКТЕУЛЕР БЕЛГІЛЕЙТІН ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ БАНКІНІҢ НОРМАТИВТІК АКТІЛЕРІН БАСШЫЛЫҚҚА АЛУҒА МІНДЕТТІ. БҰҒАН ҚОСА, ТАЛАПКЕР ТИІСТІ ЛИЦЕНЗИЯ НЕГІЗІНДЕ ӨЗ ҚЫЗМЕТТІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕРДІ ҰСЫНБАҒАНДЫҚТАН, ТАРАПТАР АРАСЫНДА ЖАСАЛҒАН ҚАРЫЗ ШАРТЫ НЕГІЗСІЗ БОЛЫП ТАБЫЛАДЫ.

Азаматтық кодекстің 715-бабының 3-тармағына сәйкес, азаматтар мен заңды тұлғаларға кәсіпкерлік қызмет ретінде азаматтардан қарыз түрінде ақша беруге тыйым салынады және мұндай шарттар заңсыз болып табылады. Бұл тыйым уәкілетті мемлекеттік органның лицензиясы бар банктерге қолданылмайды.

Заң талаптарын басшылыққа ала отырып сот талапкердің талап қоюын қанағаттандырудан бас тартты. Міне, осы мысалдардың өзі банк, микроқаржы

ұйымдары мен борышкерлер арасындағы даулардың әртүрлі екенін, оны таразылау үлкен еңбек пен ыждағаттылықты талап ететінін көрсетеді.

«Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын мемлекеттік реттеу, бақылау және қадағалау туралы» заңының 15-1-бабының 1-тармағында субъектілер айқындалған. Агенттік оларға қатысты бақылау мен қадағалауды жүзеге асырады. Бұл қатарға микроқаржы қызметін жүзеге асыратын ұйымдар (микроқаржы ұйымы, кредиттік серіктестік, ломбард) жатады.

Қаржы ұйымдарының, сондай-ақ банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың және микроқаржы қызметінің тізімі Агенттіктің www.finreg.kz ресми сайтында жарияланған. Микроқаржы қызметі туралы заңның 14-бабының 1-тармағына сәйкес, микрокредиттер беру жөніндегі қызметті жүзеге асыруға ниеті бар заңды тұлға «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясында микроқаржы ұйымы, кредиттік серіктестік, ломбард ретінде мемлекеттік тіркеуден (немесе қайта тіркеуден) өтуі қажет. Осылайша, азаматтар несиелік келісім жасасқан жағдайда, ұйымның жеке тұлғаларға несие беру құқығы бар-жоғын тексеруі қажет.

Бүгінгі тәжірибе көрсетіп отырғандай, несие беруге құқығы жоқ ұйымдардың несие беріп, үлкен пайыздар алған жағдайлары елімізде жиі кездеседі.

Ал азаматтар ұйымның құжаттарын қарамайды, жедел ақша керек болғанда несие пайызының жоғары екенін де елемейді. Соның салдарынан бұзылған құқықтары туралы білмей, несиесін төлейді немесе қарызын ұлғайта отырып, төлем жүргізуді тоқтатады.

2020 жылдың 1 шілдесінен бастап Азаматтық кодекстің 715-бабының 2-1-тармағы қолданысқа енгізілген еді. Соған сәйкес жеке кәсіпкерлер мен заңды тұлғалардың азаматтарға қарыз түрінде ақша беруіне тыйым салынады. Тіпті мұндай қарыз шарттары негізсіз болып табылады. Сонымен қатар, мұндай дауларды сотқа дейін реттеу тәртібі бар. Азаматтар қарыз алушының міндеттемелерін орындау мерзімі келген кезде коллекторлық агенттік сотқа дейінгі жұмысты жүргізуі тиіс.

Заңда осындай тәртіп қарастырылғанын халық білуі керек. Осы құзыретін пайдалана отырып коллекторлар 15 күн ішінде борышкерге несие мерзімін кешіктіріп жатқанын айтып, оның салдарын жоюды және атқарушылық жазба бойынша қарыз өндіріліп алынатыны туралы хабарлама жіберуі тиіс. Хабарламаны алғаннан кейін 30 күн ішінде қарыз алушы несие берген ұйымға жүгінуге құқылы. Осындай жағдайда қарыз алушының өтініші қаралады. Дауды Сотқа дейін реттеу қорытындысы бойынша Микрокредиттік ұйым немесе коллекторлық агенттік атқарушылық жазба үшін нотариусқа жүгінеді.

Қазіргі уақытта көптеген реформаларды ескере отырып, сот органдары қаралып жатқан істердің ашықтық саясатын ұстанады, сот актілері түсіндіріледі, банктер мен азаматтар арасындағы дауды сотқа дейін реттеу тәртібінен өтпеген талаптар қайтарылады. Банк қызметін жүзеге асыруға құқығы жоқ ұйым тарапынан заңсыз есептелген пайыздар қысқартылады.

Бүгінде адам қажеттіліктеріне несие алу қоғамның ажырамас бөлігіне айналғаны жасырын емес. Осы ақпаратты жариялаудағы басты мақсатымыз – халықтың құқықтық сауаттылығын арттыру, бұзылған құқықтарды сот арқылы қорғауға шақыру болып табылады.

ПРОТИВОПРАВНЫЕ ДЕЙСТВИЯ В СФЕРЕ СЕМЕЙНО-БЫТОВЫХ ОТНОШЕНИЙ

РУСЛАН ОРУМБАЕВ

Судья специализированного суда по административным правонарушениям г. Павлодар

СОГЛАСНО СТАТЬЕ 1 КОНСТИТУЦИИ РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН УТВЕРЖДАЕТ СЕБЯ ДЕМОКРАТИЧЕСКИМ, СВЕТСКИМ, ПРАВОВЫМ И СОЦИАЛЬНЫМ ГОСУДАРСТВОМ, ВЫСШИМИ ЦЕННОСТЯМИ КОТОРОГО ЯВЛЯЮТСЯ ЧЕЛОВЕК, ЕГО ЖИЗНЬ, ПРАВА И СВОБОДЫ. ДОСТОИНСТВО ЧЕЛОВЕКА НЕПРИКОСНОВЕННО. НИКТО НЕ ДОЛЖЕН ПОДВЕРГАТЬСЯ ПЫТКАМ, НАСИЛИЮ, ДРУГОМУ ЖЕСТОКОМУ ИЛИ УНИЖАЮЩЕМУ ЧЕЛОВЕЧЕСКОЕ ДОСТОИНСТВО ОБРАЩЕНИЮ ИЛИ НАКАЗАНИЮ (СТАТЬЯ 17 КОНСТИТУЦИИ). СТАТЬЯ 27 КОНСТИТУЦИИ ГЛАСИТ: БРАК И СЕМЬЯ, МАТЕРИНСТВО, ОТЦОВСТВО И ДЕТСТВО НАХОДЯТСЯ ПОД ЗАЩИТОЙ ГОСУДАРСТВА.

В нынешней сложившейся ситуации вопросы предупреждения и профилактики правонарушений в сфере семейно-бытовых отношений приобретают особую значимость. Особенно если учесть, что профилактика и предупреждение правонарушений в сфере семейно-бытовых отношений в условиях реформирования и преобразования многих институтов административного права имеют важное практическое и теоретическое значение. На фоне участвовавших правонарушений в этой области это весьма актуально.

К семейно-бытовым относятся отношения между супругами, бывшими супругами, лицами, проживающими или проживавшими совместно, близкими родственниками, лицами, имеющими общего ребенка (детей).

Частью 1 статьи 73 Кодекса РК об административных пра-

вонарушениях (далее – КоАП) предусмотрена ответственность за нецензурную брань, оскорбительное приставание, унижение, повреждение предметов домашнего обихода и другие действия, выражающие неуважение к лицам, состоящим с правонарушителем в семейно-бытовых отношениях, нарушающие их спокойствие, совершенные в индивидуальном жилом доме, квартире или ином жилище, если эти действия не содержат признаков уголовно наказуемого деяния. Совершение указанных деяний предполагает взыскание в виде предупреждения либо административный арест на пять суток.

Согласно части 2 статьи 73 КоАП повторение подобных действий в течение года после наложения административного взыскания влечет безальтерна-

тивное взыскание в виде административного ареста на десять суток.

Бывают ситуации, когда эти действия совершаются лицами, к которым административный арест не применяется. В таком случае их действия подлежат квалификации по части 3 статьи 73 КоАП с наложением взыскания в виде штрафа в размере пяти месячных расчетных показателей.

Необходимо отметить, что в силу положений части 2 статьи 50 КоАП административный арест не может применяться к беременным женщинам и женщинам, имеющим детей в возрасте до четырнадцати лет, лицам, не достигшим восемнадцатилетнего возраста, лицам с инвалидностью первой и второй групп, а также женщинам в возрасте свыше пятидесяти восьми лет, мужчинам свыше шестидесяти трех лет и мужчинам, в одиночку воспитывающим детей, не достигших четырнадцатилетнего возраста.

Помимо статьи 73 КоАП, правонарушения в сфере семейно-бытовых отношений нашли свое отражение в статье 73-1 – «умышленное причинение легкого вреда здоровью» и статье 73-2 – «побои».

Так, по части 1-1 статьи 73-1 КоАП за умышленное причинение легкого вреда здоровью, повлекшего кратковременное расстройство здоровья или незначительную стойкую утрату общей трудоспособности, совершенные в отношении лица, состоящего с правонарушителем в семейно-бытовых отношениях, предусмотрено взыскание в виде предупреждения или административного ареста на пятнадцать суток.

При повторности таких действий в течение года после наложения административного взыскания предусмотрен административный арест на двад-

цать пять суток, а в отношении лиц, к которым административный арест не применяется – штраф в размере сорока месячных расчетных показателей.

За нанесение побоев или совершение иных насильственных действий, причинивших физическую боль, но не повлекших причинение легкого вреда здоровью, совершенные в отношении лица, состоящего с правонарушителем в семейно-бытовых отношениях, предусмотрена ответственность по части 1-1 статьи 73-2 КоАП, с наложением взыскания в виде предупреждения или административного ареста на десять суток.

Данные действия, совершенные повторно в течение года после наложения административного взыскания, влекут административный арест на двадцать суток, а в отношении лиц, к которым административный арест не применяется – штраф в размере тридцати месячных расчетных показателей.

РАНЕЕ ВЗЫСКАНИЯ ЗА ПОДОБНЫЕ ПРАВОНАРУШЕНИЯ БЫЛИ МЕНЕЕ СТРОГИМИ. БЛАГОДАРЯ ПОПРАВКАМ В КОАП ОТ 20 АПРЕЛЯ 2023 ГОДА, С 1 ИЮЛЯ 2024 ГОДА АДМИНИСТРАТИВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА БЫТОВОЕ НАСИЛИЕ УСИЛЕНА.

ЕСЛИ РАНЕЕ ВЗЫСКАНИЕ В ВИДЕ АРЕСТА НАЗНАЧАЛОСЬ ОТ МИНИМАЛЬНОГО ДО МАКСИМАЛЬНОГО СРОКА, УКАЗАННОГО В СТАТЬЕ ОСОБЕННОЙ ЧАСТИ КОАП, ТО СЕЙЧАС, КАК ВИДНО ИЗ ПРИВЕДЕННЫХ НОРМ, ОПРЕДЕЛЕНА КОНКРЕТНЫЕ СРОКИ АДМИНИСТРАТИВНОГО АРЕСТА.

Кроме того, исключена возможность повторного примирения сторон. Ранее множество дел об административных пра-

вонарушениях по подобным фактам прекращалось за примирением сторон. Нередкими были случаи, когда в одной и той же семье факты бытового насилия повторялись неоднократно, но в суде потерпевшие примирялись с домашними агрессорами, что позволяло им избегать взыскания.

В настоящее время в силу части 1-1 статьи 64 КоАП положения о том, что лица, впервые совершившие административные правонарушения, предусмотренные статьями 73, 73-1 (частью 1-1), 73-2 (частью 1-1) могут быть освобождены от административной ответственности, если они примирились с потерпевшими, не распространяются на лиц, освобожденных в течение года от административной ответственности в связи с примирением сторон по статье 73, части 1-1 статьи 73-1 и части 1-1 статьи 73-2 КоАП.

Таким образом, с 1 июля 2023 года примириться в суде можно только один раз в течение года.

При рассмотрении дел об административных правонарушениях судом по собственной инициативе либо по ходатайству органов полиции или других участников производства по делу об административном правонарушении могут быть установлены особые требования к поведению лица, совершившего административное правонарушение, в том числе предусмотренное статьями 73, 73-1, 73-2 КоАП, на срок от трех месяцев до одного года.

Частью 1 статьи 54 КоАП предусмотрены особые требования, предусматривающие в полном объеме или отдельно запрет:

1) вопреки воле потерпевшего разыскивать, преследовать, посещать потерпевшего, вести устные, телефонные переговоры и вступать с ним в контакты иными способами, включая несовершеннолетних и (или) недееспособных членов его семьи;

2) приобретать, хранить, носить и использовать огнестрельное и другие виды оружия;

3) несовершеннолетним посещать определенные места, выезжать в другие местности без разрешения комиссии по защите прав несовершеннолетних;

4) употреблять алкогольные напитки, наркотические средства, психотропные вещества.

Кроме того, в силу части 2 этой же статьи при установлении особых требований к поведению лица, совершившего административное правонарушение в сфере семейно-бытовых отношений, для охраны и защиты потерпевшего и членов его семьи, суд в исключительных случаях вправе применить на срок до тридцати суток меру административно-правового воздействия в виде запрета лицу, совершившему бытовое насилие, проживать в индивидуальном жилом доме, квартире или ином жилище с потерпевшим в случае наличия у этого лица другого жилища.

При этом немаловажно, что нарушение установленных судом особых требований к поведению правонарушителя влечет ответственность по части 2 статьи 669 КоАП, с назначением безальтернативного взыскания в виде административного ареста на десять суток.

Необходимо отметить, что судами рассматриваются дела об административных правонарушениях, предусмотренных частью 1 статьи 461 КоАП, за нарушение защитного предписания, вынесенного органом внутренних дел, и частью 2 этой же статьи, при совершении этих действий лицами, к которым административный арест не применяется.

Если по части 1 статьи 461 КоАП предусмотрено безальтернативное взыскание в виде административного ареста на десять суток, то по части 2 предусмотрен штраф в размере тридцати месячных расчетных показателей.

Органами внутренних дел защитные предписания выносятся на основании Закона РК от 4 декабря 2009 года № 214-IV «О профилактике бытового насилия». Частью 1 Закона определено, что бытовое насилие – это умышленное противоправное деяние (действие или бездействие) одного лица в сфере семейно-бытовых отношений в отношении другого (других),

причиняющее или содержащее угрозу причинения физического и (или) психического страдания.

Согласно статье 4 этого Закона бытовое насилие может выражаться в виде физического, психологического, сексуального и (или) экономического насилия. В соответствии со статьей 10 Закона органы внутренних дел осуществляют меры по профилактике бытового насилия, выносят защитное предписание.

Из смысла статьи 20 Закона следует, что в целях обеспечения безопасности потерпевшего выносятся защитное предписание с учетом мнения потерпевшего, которое вручается для исполнения лицу, совершившему бытовое насилие либо от которого исходит угроза его совершения.

Защитным предписанием запрещается совершать бытовое насилие, вопреки воле потерпевшего разыскивать, преследовать, посещать, вести устные, телефонные переговоры и вступать с ним в контакты иными способами, включая несовершеннолетних и (или) недееспособных членов его семьи.

Опасность бытового насилия нельзя переоценить, ведь в результате него жертве причиняются боль, страх, психическая подавленность. Детям наносится значительный моральный вред, они невольно привыкают к насилию в семье и в дальнейшем сами могут стать такими насильниками.

Несвоевременное и не надлежащее реагирование на такие факты нередко приводит к совершению агрессором не просто насильственных действий, но и преступлений, сопряженных с причинением жертве тяжкого вреда здоровью или смерти, доведению до суицида.

ВНЕСУДЕБНОЕ УРЕГУЛИРОВАНИЕ СПОРОВ ПО НАСЛЕДСТВЕННЫМ ДЕЛАМ

СУДЕБНАЯ СИСТЕМА СТРАНЫ В ПОСЛЕДНИЕ ГОДЫ ПРЕТЕРПЕЛА СЕРЬЕЗНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ, КОТОРЫЕ СВИДЕТЕЛЬСТВУЮТ О ПОСТУПАТЕЛЬНОМ РАЗВИТИИ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ В ДЕЛЕ ЗАЩИТЫ ПРАВ И ОХРАНЯЕМЫХ ЗАКОНОМ ИНТЕРЕСОВ ГРАЖДАН И ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ.

Всё больше людей сегодня обращаются к медиаторам, растет их количество, возвращая к традициям и обычаям института биев, менталитету примирения и консенсуса. При переговорах в рамках медиации задействовано не только законодательство, но и суть, главное ее предназначение – интересы обеих сторон, сохранение человеческих отношений.

Востребованным велением времени на сегодняшний день стало и объединение усилий института нотариата, как одного из старейших юридических профессий, и медиации, сравнительно нового для нашей страны способа урегулирования конфликтных ситуаций. Медиативные технологии расширяют возможности нотариата, когда на практике это позволяет в конфликтной ситуации найти точки соприкосновения между сторонами, ориентируясь на их интересы, восстановить психологический климат и привести к взаимоприемлемому соглашению.

Как известно, латинская система нотариата, которая присуща и Казахстану, является особой областью юридической деятельности, существующей в сфере бесспорной юрисдикции. Поэтому переход от традиционной состязательной модели разрешения споров, возникающих в области гражданских, брачно-семейных и трудовых отношений, к альтернативной, с применением примирительных процедур во внесудебном порядке, является весьма актуальным.

Законом РК от 31 октября 2015 года № 378-V ЗРК «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам совершенствования системы отправления правосудия» статья 17 Закона «О нотариате» была дополнена подпунктом 8 о наделении нотариуса правом проведения примирительных процедур.

**АЙГЕРИМ
ХАЙРУЛИНОВА**
Судья
Усть-Каменогорского
городского суда

ОДНАКО ПРИМЕНЕНИЕ ЕГО НОТАРИУСАМИ НА ПРАКТИКЕ ВСЕ ЕЩЕ ОСТАЕТСЯ НЕЭФФЕКТИВНЫМ. СУЩЕСТВУЕТ РЯД ПРОБЛЕМ, НЕ ПОЗВОЛЯЮЩИХ НОТАРИАТУ В ПОЛНОЙ МЕРЕ РЕАЛИЗОВАТЬ СВОЙ ПОТЕНЦИАЛ В ПРЕДОТВРАЩЕНИИ И РАЗРЕШЕНИИ ЮРИДИЧЕСКИХ КОНФЛИКТОВ.

Часть этих причин носит следующий характер:

- отсутствие чётких правовых основ и процедурных норм для нотариального примирения;
- неосведомлённость граждан и представителей юридических лиц о примирительных функциях и возможностях нотариата;
- недостаточная профессиональная подготовка нотариусов к осуществлению примирительной деятельности.

В целях совершенствования гражданского процессуального законодательства и развития института внесудебного и досудебного урегулирования споров в некоторые законодательные акты были внесены изменения и дополнения. В их числе и отнесение ряда категорий споров, в частности, передача бесспорных требований нотариусам, согласно которым взыскание задолженности производится на основании исполнительной надписи по бесспорным требованиям об исполнении соглашений об урегулировании спора, удостоверенных нотариусом в порядке досудебного урегулирования (подпункт 2 пункт 3 статьи 92-1 Закона РК «О нотариате»).

В сфере гражданского оборота нотариусы заключают брачные договора; соглашения: об уплате алиментов; разделе имущества; разделе наследственного имущества; обязательства по возмещению ущерба по дорожно-транспортным происшествиям; по трудовым спорам.

Таким обязательствам хотелось бы придать также форму медиативного нотариально-удостоверенного соглашения.

Если обратиться к судебной практике, в частности, по восстановлению сроков для принятия наследства, продлению сроков для отказа в принятии наследства, определению

доли умершего участника в общей совместной собственности либо выделению из него доли умершего участника, то такие гражданские дела всё чаще завершаются путём прекращения производства по делу в связи с утверждением в суде соглашений, заключённых примирительных процедур либо удовлетворением исков по мотиву признания ответчиком иска.

Основными причинами пропуска срока, как для принятия наследства, так и для отказа от него истцы указывают:

- незнание о наличии наследства (например, в виде депозитов на банковских счетах или в виде ценных бумаг);
- незнание о наличии завещания и позднее его обнаружение;
- гражданство другого государства и проживание в другом государстве;
- необходимость установления факта родственных отношений с наследодателем;
- незнание о смерти наследодателя; незнание законодательства о наследовании.

Данные причины пропуска срока, как правило, ответчикам известны, и они не возражают против признания их уважительными и восстановления/продления срока для принятия наследства либо отказа от наследства. В большинстве случаев от ответчиков поступают заявления о признании иска.

К примеру, в Риддерский городской суд обратились истцы Е.П., А.П. к ответчику П.Р. о продлении срока для отказа от наследства, мотивируя требования тем, что после смерти их матери Г.С., умершей 7 ноября 2022 года, имеется наследственное имущество. Постановлением от 24 августа 2023 года нотариус отказал в совершении нотариального действия в связи с пропуском срока для подачи заявления. Истцы пропустили срок для подачи заявления, так как не знали о необходимости обращения с заявлением об отказе от наследства и просят признать причину пропуска уважительной, продлив им срок для отказа от наследства в пользу отца П.Р.

Определением суда от 5 сентября 2023 года заключено соглашение об урегулировании спора (конфликта) в порядке медиации на следующих условиях.

Первое. П.Р. признает, что после смерти Г.С. наследники Е.П., А.П. пропустили срок для отказа в принятии наследства по уважительной причине. **Второе.** Признать пропуск срока для отказа от принятия наследства данными наследниками по уважительной причине. **Третье.** Продлить Е.П., А.П. срок для отказа от принятия наследства, открывшегося после смерти Г.С. до 2-х месяцев со дня подписания соглашения.

Процедура медиации при этом проводится на принципах добровольности, равноправия сторон, независимости и беспристрастности осуществляющего примирительные процедуры медиатора, невмешательства в данную процедуру, конфиденциальности, соответствия требованиям действующего законодательства.

ПОЛАГАЕМ ПРАВИЛЬНЫМ ВЕРНУТЬСЯ К ПОЛОЖЕНИЯМ СТАТЬИ 543 ГРАЖДАНСКОГО КОДЕКСА КАЗССР, ПОЗВОЛЯВШЕЙ ПРОДЛЕВАТЬ СРОКИ ДЛЯ ПРИНЯТИЯ НАСЛЕДСТВА ВО Внесудебном порядке в рамках открытого нотариусом наследственного дела.

ТАК, СОГЛАСНО ПУНКТУ 1 СТАТЬИ 543 ГК КАЗССР СРОК ДЛЯ ПРИНЯТИЯ НАСЛЕДСТВА, УСТАНОВЛЕННЫЙ СТАТЬЕЙ 542 НАСТОЯЩЕГО КОДЕКСА, МОЖЕТ БЫТЬ ПРОДЛЕН СУДОМ, ЕСЛИ ОН ПРИЗНАЕТ ПРИЧИНЫ ПРОПУСКА СРОКА УВАЖИТЕЛЬНЫМИ. НАСЛЕДСТВО МОЖЕТ БЫТЬ ПРИНЯТО ПОСЛЕ ИСТЕЧЕНИЯ УКАЗАННОГО СРОКА И БЕЗ ОБРАЩЕНИЯ В СУД ПРИ УСЛОВИИ СОГЛАСИЯ НА ЭТО ВСЕХ ОСТАЛЬНЫХ НАСЛЕДНИКОВ, ПРИНЯВШИХ НАСЛЕДСТВО.

Данное положение статьи 543 ГК КазССР на практике реализовывалось путем отобрания нотариусом у всех остальных наследников, принявших наследство, заявления о согласии на принятие наследства наследником, пропустившим срок принятия наследства.

В этой связи, также целесообразным является отнесение перечисленных категорий, где имеет место отсутствие спора, к альтернатив-

ному разрешению споров, передав полномочия по проведению официальной процедуры внесудебного урегулирования нотариусам с закреплением на законодательном уровне общих положений, порядка, условий и правил применения примирительных процедур, оснований прекращения примирительной процедуры и возмещения расходов и издержек, требований к форме и содержанию соглашения.

Такой подход позволит оперативно и с минимальными затратами обеспечить:

- защиту имущественных интересов субъектов наследования;
- предотвращение возникновения судебных разбирательств (разгрузить суды);
- совершенствование законодательства в сфере внесудебного урегулирования споров и проведения примирительных процедур.

По опыту иностранных государств, к примеру, Федеративной Республики Германия, нотариус проводит процедуру посредничества и в делах особого производства.

Сегодня нотариусы свидетельствуют факты (верность копий документов и выписок из них, подлинность подписи и др.), а по делам особого производства на законодательном уровне устанавливают лишь факт принятия наследства, при этом свидетельствуя и устанавливая факты, также осуществляют доказательственную деятельность.

С практической точки зрения также возможна передача в ведение нотариата дел особого производства:

- об установлении факта рождения;
- об установлении факта смерти;
- об установлении родственных отношений;
- об установлении факта нахождения на иждивении.

Для передачи перечисленных дел особого производства необходима детальная разработка и регламентация процедуры совершения нотариальных действий.

Таким образом, в целях расширения возможностей использования примирительных процедур и дальнейшей интеграции медиации в нотариальную деятельность, необходимо законодательно предусмотреть обязательный досудебный порядок по урегулированию споров, по которым законом предусмотрено обязательное нотариальное удостоверение.

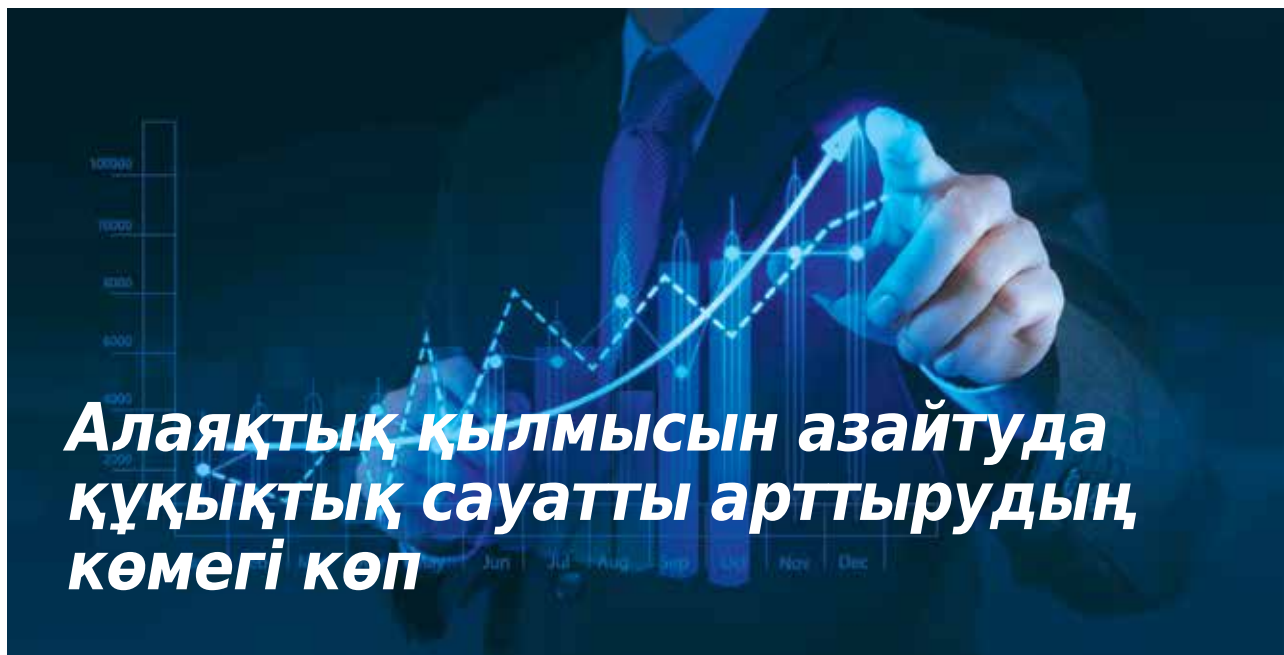
БАСТЫ ТАҚЫРЫП

**АЛАЯҚТЫҚ: ҚҰҚЫҚТЫҚ ТҰРҒЫДАН
ШЕШУДЕГІ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР**

ТЕМА НОМЕРА

**МОШЕННИЧЕСТВО: АКТУАЛЬНЫЕ
ВОПРОСЫ ПРАВОПРИМЕНЕНИЯ**

Алаяқтық қылмысын азайтуда құқықтық сауатты арттырудың көмегі көп

ҚАЙ ҚОҒАМДЫ, ҚАЙ КЕЗЕНДІ АЛСАҢЫЗ ДА, АЛАЯҚТЫҚ ҚЫЛМЫСЫНЫҢ КЕҢ ЕТЕК ЖАЙЫП КЕЛГЕНІН КӨРУГЕ БОЛАДЫ. ДЕСЕ ДЕ, ҚОҒАМ БҰЛ ҚЫЛМЫСПЕН КҮРЕСТІ ЕШҚАШАН ТОҚТАТҚАН ЕМЕС. ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫНЫҢ ӨКІЛДЕРІ ӨРДАЙЫМ АЛАЯҚТЫҚ ҚЫЛМЫСЫНЫҢ КӨБЕЙІП БАРА ЖАТҚАНЫН АЙТЫП, ДАБЫЛ ҚАҒУДА.

Арнайы жоспар бойынша сот және құқық қорғау органдары бұл қылмыстың өсуі мен алаяқтардың әдіс-тәсілдері, алаяқтықтың түрлері туралы талдау жүргізіп, онымен күресу жолдарын талқылап отырады. Заман талабы, уақыт ағымына сай, алаяқтық қылмыстың түрлері де жаңарған.

Қандай да бір адам сенімге кіріп, соңында бөтен мүлікке қол салса, ол алаяқ болып табылады. Елімізде алаяқтық үшін қылмыстық жауапкершілік бекітілген. Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 190-бабында көрсетілгендей алаяқтық, яғни, бөтеннің мүлкін жымқыру немесе алдау немесе сенімді теріс пайдалану жолымен бөтен мүлікке құқықты иемдену арқылы жасалған қылмыс үшін кінәліге мүлкін тәркілеп, белгілі бір лауазымдарды атқару немесе белгілі бір қызметпен айналысу құқығынан он жылға дейінгі мерзімге айыра отырып немесе онсыз, он жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыру жазасы тағайындалуы мүмкін.

АЛАЯҚ АДАМДАРДЫҢ НЕГІЗГІ МАҚСАТЫ – ӨЗІНІҢ ҚҰРБАНЫНАН АЛДАУ АРҚЫЛЫ ДҮНИЕ НЕ ҚАРАЖАТТЫ ЕРІКТІ ТҮРДЕ АЛУ. МҰНДАЙ ЖАҒДАЙДА КЕЙБІР ЖӘБІРЛЕНУШІЛЕР ӨЗДЕРІНІҢ АЛДАНҒАНЫН ЖАРИЯЛАУҒА НАМЫСТАНЫП, ТИІСТІ ОРЫНДАРҒА ХАБАРЛАМАУЫ МҰМКІН. ОСЫ ӨРЕКЕТІМЕН АЛАЯҚТЫҢ ПИҒЫЛЫН ОДАН ӨРІ КЕДЕРГІСІЗ ЖАЛҒАСТЫРА БЕРУІНЕ МҰМКІНДІК ТУДЫРАДЫ.

**БАУЫРЖАН
ШАЙДУЛЛИН**
*Ақтау қалалық сотының
терісгері*

Алаяқтарға жеңіл пайда табуды көздеген немесе бір нәрсеге оңай әрі тез қол жеткізуді мақсат еткен жәбірленушілер ұрынып жатады. Алаяқтар неғұрлым тез әрі қысқа әрекет еткен сайын олар туралы ақпарат жинап, құрықтау қиынға соғады. Сондықтан да көпшілік жағдайда алаяқтар өз құрбандарын асықтырып отырады.

Алаяқтық қылмысынан жәбірленушілер қомақты түрде моральдық және материалдық залал шегуі әбден мүмкін. Алаяқтар уақыт өткен сайын жаңа әдіс түрлерін ойлап тауып отырады. Заман талабына сай олар да ақпараттық технологияларды, мемлекеттік бағдарламаларды жеке пайдасы үшін қолданады.

Өкінішке орай, құқық қорғау органдары халыққа алаяқтық қылмысы туралы қанша түсіндірме жұмыстарын жүргізіп, ескертулер жасағанымен, кейде жәбірленушілер алаяқты өзі іздеп байланысатын сияқты. Мемлекеттік бағдарламалармен мерзімінен бұрын үй немесе жер алу, жұмысқа орналасу, өсімпұлмен ақша беріп, оны ала алмай алаяқтарға ұрынған азаматтар, өздері мемлекет талабын сақтамаса да өз құқықтарын қорғау үшін қайта айналып келіп, құқық қорғау органдарынан көмек сұрайды.

Елдің рухын, тұрмысын бүкіл мемлекет болып, ондағы әрбір азамат жеке үлес қоса отырып арттыруы керек. Әлеуметтік-экономикалық жағдайды көтеру мен тұрғындардың әл-ауқатын жақсарту арқылы біз мемлекеттің дамуына, азаматтарымыздың күйзеліссіз өмір сүруіне жол ашамыз. Алайда, кей азаматтар әлеуметтік жағ-

дайды жақсартудың төте жолын таңдап, құқықтық сауаттылыққа мән бермей, жемтік іздегендерге желініп қап жатады.

Бұлай деуіміздің себебі, соңғы жылдары оңай жолмен баспана алып беремін, жұмысқа орналастырамын, грант алып беремін деп, талайды тақырға отырғызып, қолда барын қармаққа іліп жүрген алаяқтарға қатысты соттарда қаралатын қылмыстық істер саны азаймай тұр.

Мысалы, Маңғыстау облысының орталығында мемлекеттік бағдарлама аясындағы қолжетімді баспаналар жергілікті әкімдік ішінде конкурс өткізу арқылы беріледі. Осы жағдайды пайдаланғысы келген «қамқор алаяқтар» баспаналы болғысы келген жәбірленушілерге «Үй кезегін жылжытып береміз» деген желеумен қомақты қаржысын алып, өздеріне жаратып отырған. Ал, енді кейбірі банк атын жамылып, түрлі ипотекалық бағдарламаларды ұсынып, сол үшін қаражат алып келген. Арада біраз уақыт өткенде жәбірленушілер не үй жоқ, не ақша жоқ, өздерінің алданып қалғанын түсініп, құқық қорғау органдарына шағымдануда.

Ақтау қалалық сотында 6, 12, тіпті 72 эпизод бойынша талайдың миллиондарын жымқырған пәтер алаяқтарына қатысты істер бар. 72 эпизод бойынша қаралған істе 72 жәбірленуші оңай жолмен пәтерлі боламын деп, бармақтарын тістеп қалған.

Пәтерге байланысты алаяқтық бүгінгі таңда, өкінішке орай, өте жиі кездесетін қылмыс болып табылады. Пәтерлерді жалға алу-беру жұмыстарымен айналысатын «жалған риэлторлар» да пайда болуда. Олар ескі заңмен келісімшарт жасап, алдын ала төлемді алып алады да, соңынан ізін суытып отырады.

Осыдан бес-алты жыл бұрын пластикалық төлем карталарына қатысты алаяқтық қылмыстар қаралды. Одан кейін телефон арқылы хабарласып, өздерін банк не проблемалық орталық өкілдері ретінде таныстырып, банк шоттарындағы ақшаны онлайн аудартып алу, несие рәсімдеу секілді киберқылмыстар етек жайды. Қазір әлеуметтік желіде жалған таныстықпен көмек қаражаттарын сұрау секілді деректер көп.

Кейде мұндай істер бойынша тараптар келісімге келіп, келтірілген шығын толық өтеліп, тараптар сот залынан қол алысып шығады. Мысалы, сотта қаралған бір іс бойынша сотталушы екі азаматтың сеніміне кіріп, мұнай компаниясына жұмысқа орналастырамын деп бірінен 200 000 теңге, екіншісінен 530 000 теңгесін алдап алып кеткен.

Істі сотта қарау кезінде сотталушы жасаған іс әрекетін мойындап, өкініп, жәбірленушілерден кешірім сұрады. Өзінің асырауында кәмелетке толмаған балалары барын алға тартты. Тараптарға келтірген шығынды өтегенін көрсетті. Сот үкімімен оған 2 жылға бас бостандығын шектеу және мәжбүрлі еңбекке тарту жазасы тағайындалды. Өкінішке орай, құқықтық статистика және арнайы есепке алу комитетінің жүргізген мәліметтеріне сүйенсек, жыл сайын алаяқтық қылмысының бес мыңнан аса дерегі тіркеледі.

АЛАЯҚТЫҚ БОЙЫНША АҚТАУ ҚАЛАЛЫҚ СОТЫНДА 2022 ЖЫЛЫ БАРЛЫҒЫ 96 ТҰЛҒАҒА ҚАТЫСТЫ 93 ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ҚАРАЛҒАН. ОНЫҢ ІШІНДЕ 41 ТҰЛҒА БІЗДІҢ ҚОҒАМДА АНА ДЕП, АПА-ҚАРЫНДАС ДЕП СЫЙҚҰРМЕТ КӨРСЕТЕТІН ӘЙЕЛ АЗАМАТТАР ЕКЕНІ ӨКІНІШТІ. АЛ БЫЛТЫРҒЫ ЖЫЛҒЫ 9 АЙДЫҢ ІШІНДЕ АЛАЯҚТЫҚ БОЙЫНША 81 ТҰЛҒАҒА ҚАТЫСТЫ 76 ІС ҚАРАЛЫП АЯҚТАЛДЫ. ҚЫЛМЫС ЖАСАҒАҢДАРДЫҢ ТАҒЫ ДА 38-І ӘЙЕЛДЕР. ІСТІ ҚАРАУ БАРЫСЫНДА 2 АЗАМАТҚА АЙЫППҰЛ САЛЫНДЫ. 37 АДАМ БАС БОСТАНДЫҒЫНАН АЙЫРЫЛДЫ. 24 ТҰЛҒАҒА БАС БОСТАНДЫҒЫНАН ШЕКТЕУ ЖАЗАСЫ ТАҒАЙЫНДАЛДЫ. БҰЛ САҢДАР 200 000 ТҰРҒЫНЫ БАР ШАҒЫН ҚАЛА ҮШІН АЗ ЕМЕС.

Қылмысқа барған әйелдердің көбінің кәмелеттік жасқа толмаған балалары болады. Сондықтан, ауыр, аса ауыр қылмыс жасаған әйелдердің ісін соттар қараған кезде, әйелдердің қылмыс жасап, заңбұзушылыққа бару себептерін тиісті деңгейде зерттеп, объективті баға беріп, қылмыс астарына терең талдау жасап, істің мән-жайын толық, жан-

жақты зерделеп барып шешім қабылдайтыны белгілі. Десек те, әйелдер қылмысынан әр кез жеңілдететін мән-жайлар іздеуге болмайды. Олардың адам өлтіруге қатысты аса ауыр қылмыс жасауы, талай адамды арбауына түсірген алаяқтық қылмыстарын қайталап жасауы әйелдерге қатаң жазалар тағайындауға, қылмыстық заңның қуатына жүгінуге алып келеді. Қылмысты еш нәрсе ақтай алмайды.

Кейбір әйел адамдар кәнігі қылмыскерге айналған. Мысалы, Ақтау қалалық сотында бұрын алаяқтық қылмыс жасағаны үшін шартты жазаға сотталған У. есімді әйел, соған ұқсас қылмысты қайталап жасаған. Бұл жолы ол топ болып қылмыс жасап, «Жоғары табысты жұмыс орындарына орналастырамын, мұнай мекемелеріне кіргіземін», – деп, 29 адамды жер соқтырып, әрқайсысынан миллиондаған ақша алған. Жұртқа сөзі өтімді, сыйлы, танымал адамдардың атын пайдаланып та талайдың қалтасын құрғатқан. У. мен оның екі сыбайласына бұл жолы сот тарапынан жеңілдік болмай, олар бас бостандығынан айыруға жазаланған.

Заңталаптарына сай жаза тағайындағанда соттар алдымен бас бостандығынан айырмауға қатысты жаза тағайындау мәселесін талқылауға міндетті. Ондай мүмкіндіктер болмаған жағдайда ғана бас бостандығынан айыру жазасы тағайындалады. Тәжірибеде әйел адамдардың жүкті немесе кәмелеттік жасқа толмаған балалары болған жағдайда Қазақстан Республикасы ҚК-нің 74-бабын қолданып, тағайындалған жазаны кейінге қалдыру туралы шешім қабылданады. Заң сотты болып отырған әйел адамның ғана емес, олардың отбасының, балаларының да хал-жағдайын, жазаның олардың болашағына келтірер әсері мен залалын да назардан тыс қалдырмайды.

Азаматтар өз құқықтары мен бостандықтарын біліп, қажет болған жағдайда сот арқылы қорғауға жүгінуі керек. Сот, құқық қорғау органдарының міндеті – халықты қорғау, сенімінен шығу мақсатында жүйелі жұмыс жүргізу болып табылады. Біз ақпарат ағымына үдере ілескен мына заманда ғаламтор арқылы жағымсыз және шындыққа жатпайтын, жеңіл табыс, түрлі күдік туғызар әрекеттер туралы ақпараттарды таратудың жолын кесуге күш салуымыз керек. Халықтың

құқықтық сауатын арттыру мақсатында түрлі шаралар өткізілуде, түсіндіру жұмыстары жүргізілуде, тек азаматтар өз-өздеріне мұқият болса екен дейміз.

Республика соттары сот практикасында туындаған мәселелерге, заңнаманың өзгеруіне байланысты және заң нормаларын біркелкі қолдану мақсатында «Алаяқтық туралы істер бойынша сот практикасы туралы» Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының нормативтік қаулысын басшылыққа алады.

Ел Президенті Қ.Тоқаев өткен жылғы Қазақстан халқына Жолдауында Қылмыстық және Қылмыстық іс жүргізу кодекстеріне ревизия жүргізуді және іс жүзінде жұмыс істемейтін немесе сот төрелігіне кедергі келтіретін барлық нәрселерден арылуды тапсырған болатын. Сол кезде қылмыстық және қылмыстық іс жүргізу заңнамасының тұрақтылығын қамтамасыз етудің маңыздылығын да атап өткен еді.

Осыған байланысты «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне Қылмыстық, Қылмыстық-процестік және Қылмыстық-атқару кодекстерін оңтайландыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң жобасы ұсынылды. Онда интернет желісі арқылы алаяқтық жасайтындарға қатысты қолданылатын жаза қатаңдатылатыны көрсетілген.

Заң жобасында «алаяқтық, яғни бөтеннің мүлкін жымқыру немесе алдау не-

месе сенімді теріс пайдалану жолымен бөтен мүлікке құқықты иемдену – мүлкі төркіленіп, 3000 айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не 800 сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға не 2 жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады» делінген.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҚЫЛМЫСТЫҚ КОДЕКСІНІҢ 190-БАБЫНА ЖАҢА РЕДАКЦИЯМЕН «ИНТЕРНЕТ ЖЕЛІСІ» ТЕРМИНІ ЕНГІЗІЛГЕН. ЯҒНИ, АЛДАҒЫ УАҚЫТТА ИНТЕРНЕТ-АЛАЯҚТАРҒА ДА ЖОҒАРЫДА АТАЛҒАН ЖАЗА ҚОЛДАНЫЛУЫ МҮМКІН. ОСЫ ӨЗГЕРІС БОЙЫНША ЕНДІ АЙЫППҰЛ КӨЛЕМІ 1 МЫҢНАН 3 МЫҢ АЕК-ке ДЕЙІН КӨБЕЙЕДІ ЖӘНЕ ТҮЗЕТУ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ УАҚЫТЫ 600-ден 800 САҒАТҚА ДЕЙІН ҰЗАРАДЫ ДЕП КҮТІЛУДЕ.

Еліміздің құқықтық жұмысын әлемдік стандарттармен теңестіру мақсатында заң саласында қабылданған әрбір реформа зор маңызға ие. Оның барлығы да ел мүддесі мен Президент идеясынан туындап, нақты тапсырмалар аясында жасалып жатқандықтан, қабылданған әрбір заң мен заңнама нормаларының орындалуы кезек күттірмейді.

Сот үкімдері уақытында орындалуымен құнды

Ақтау қалалық сотында «Қылмыстық істер бойынша үкімдердің уақытында орындалуы және орындау кезінде туындайтын мәселелер» деген тақырыпта дөңгелек үстел өткізілді. Іс-шараға Ақтау қалалық сотының төрағасы Б.Шайдуллин мен судьялар, прокуратура қызметкерлері, мемлекеттік орган өкілдері және жеке сот орындаушылар қатысты.

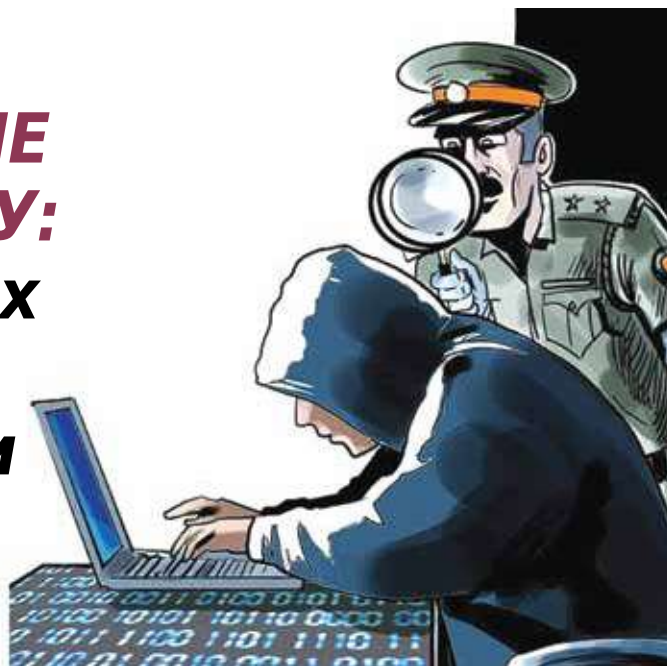
Бауыржан Шайдуллин дөңгелек үстел барысында қатысушыларға қылмыстық істер бойынша шығарылған үкімдердің уақытында орындалуын қадағалау маңызды екенін атап өтті. Сондай-ақ, сот актілерін орындау кезінде туындайтын мәселелерді назарға алды. Одан бөлек, сот төрағасы 2020-2023

жылдар аралығында сот орындаушылар өндірісіне түскен айыппұл белгілеуге қатысты жазалардың орындалмай тұрғанына тоқталып, нақты тапсырмалар жүктеді.

Іс-шара соңында қатысушылар айыппұл жазаларын орындау кезінде туындайтын және т.б. мәселелер бойынша пікір алмасты.

ПРОТИВОСТОЯНИЕ МОШЕННИЧЕСТВУ: ОТ ИННОВАЦИОННЫХ ПОДХОДОВ ДО ПРОФИЛАКТИКИ

АРДАК ЕШЕЕВ
Председатель
Алмалинского районного
суда г. Алматы

МОШЕННИЧЕСТВО В ПОСЛЕДНИЕ ГОДЫ СТАЛО ОДНИМ ИЗ НАИБОЛЕЕ РАСПРОСТРАНЕННЫХ ВИДОВ УГОЛОВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ, КОТОРЫЕ ЗАТРАГИВАЮТ ПРАКТИЧЕСКИ ВСЕ СЛОИ ГРАЖДАНСКОГО НАСЕЛЕНИЯ СТРАНЫ, ОТ ДЕТЕЙ ДО ПЕНСИОНЕРОВ. ЭТО РОЖДАЕТ ВОПРОС: ПОЧЕМУ МОШЕННИЧЕСТВО ДОСТИГЛО ОГРОМНЫХ РАЗМЕРОВ И ВЫРОСЛО В НАИБОЛЕЕ ОСТРУЮ ПРОБЛЕМУ СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА?

Согласно п. 1 ст. 190 Уголовного кодекса РК мошенничество – это хищение чужого имущества или приобретение права на чужое имущество путем обмана или злоупотребления доверием. Размеры мошенничества могут быть как мелкими, так и в крупных масштабах.

Как показывает сложившаяся судебная практика, обязательным признаком мошенничества является наличие у виновного лица корыстной цели, то есть стремление противоправно и безвозмездно обратить чужое имущество в свою собственность, либо право на него в пользу других лиц.

Уголовное законодательство предусматривает строгую ответственность, если данное преступление совершено лицом, уполномоченным на выполнение государственных функций, либо приравненным к нему лицом, либо должностным лицом, либо лицом, занимающим ответственную государственную должность, если оно сопряжено с использованием им своего служебного положения; в отношении двух или более лиц.

В момент рассмотрения и всестороннего изучения уголовного правонарушения в обвинительном акте и приговоре суда (с учетом объективной и субъективной сторон совершенного деяния) должен быть четко определен способ, путем которого это преступление было совершено.

К сожалению, корыстные побуждения мошенников, реализованные в расчете на мгновенное обогащение, либо присвоение или растрату вверенного чужого имущества, всегда сопровождаются материальными и моральными последствиями для пострадавших. И нередко на восстановление нарушенных прав и интересов уходит большое количество времени, потому что жертва практически всегда самостоятельно (добровольно) передает преступникам свою собственность или права на личное имущество.

Проблема в том, что пострадавшие не всегда могут вовремя осознать, что их обманывают, поскольку мошенники ловко вводят в заблуждение, тянут время, манипулируя доверием людей.

Как известно, мошенничество совершается в разных сферах и проявляется в разных формах. Это фиктивное кредитование, обман при расчетно-кассовом обслуживании, оформлении депозитов, интернет-банкинг, сотовая связь, онлайн-шопинг, подделка официальных документов на автомобиль или недвижимое имущество и многое другое.

МОШЕННИЧЕСТВО СЧИТАЕТСЯ СОВЕРШЕННЫМ С ТОГО МОМЕНТА, КОГДА ПОХИЩАЕМОЕ ИМУЩЕСТВО ИЗЪЯТО И ПЕРЕШЛО В НЕЗАКОННОЕ ВЛАДЕНИЕ ВИНОВНОГО ИЛИ ДРУГИХ ЛИЦ, КОТОРЫЕ ПОЛУЧИЛИ ВОЗМОЖНОСТЬ ВЛАДЕТЬ, ПОЛЬЗОВАТЬСЯ ИЛИ РАСПОРЯДИТЬСЯ ЭТИМ ИМУЩЕСТВОМ ПО СВОЕМУ УСМОТРЕНИЮ КАК СОБСТВЕННЫМ. ПРИ МОШЕННИЧЕСТВЕ ОБМАН МОЖЕТ ВЫРАЖАТЬСЯ КАК В УСТНОЙ, ТАК И В ПИСЬМЕННОЙ ФОРМЕ.

ТО ЖЕ САМОЕ ДЕЯНИЕ, СОВЕРШЕННОЕ В ОТНОШЕНИИ ПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ ИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ, ПРИЗНАЕТСЯ ОКОНЧЕННЫМ С МОМЕНТА ПЕРЕВОДА ПОТЕРПЕВШИМ ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ И (ИЛИ) ЛИЧНЫХ ДАННЫХ ВИНОВНОМУ ИЛИ ПО ЕГО УКАЗАНИЮ ДРУГИМ ЛИЦАМ. ЭТО ЯВЛЕНИЕ В ПОСЛЕДНЕЕ ВРЕМЯ СТАЛО ОСОБЕННО АКТУАЛЬНЫМ.

Только по данным Комитета правовой статистики и специальных учетов Генеральной прокуратуры Республики Казахстан в стране разыскиваются 2 372 лица, скрывшихся от следствия и суда. Большая часть приходится на мужское население – 89 процентов в возрасте от 31 до 40 лет. Из совокупности совершенных ими преступлений 510 – это мошенничество, 318 – кражи и 146 – убийства.

Большинство этих преступлений совершались в крупных мегаполисах, таких как Алматы, Астана, Шымкент, Карагандинская и Алматинская области.

В результате мошеннических действий только за 2023 год пострадало 34 623 человека, в их числе 15603 мужчин, 19020 женщин, 102 – несовершеннолетних. Жертвами мошенничества стали учащиеся школ, гимназий, лицеев, колледжей, вузов – 291, а также 1714 пенсионеров, восемь граждан из категории инвалидов.

Фактов интернет-мошенничества по стране зарегистрировано 15 616 случаев.

Несмотря на негативные тенден-

ции, правоохранительные органы активизируют борьбу с данным видом преступлений, и отчасти можно констатировать снижение уровня преступлений, квалифицируемых по ст.190 Уголовного кодекса РК.

При рассмотрении подобных дел напрашивается вы-

вод, что причин, толкающих людей на совершение мошеннических действий, очень много.

В настоящее время борьба с мошенничеством приобретает важный характер, так как этот вид правонарушений представляет опасность, как для отдельных людей, так и для общества в целом по ряду причин. Обман людей и злоупотребление их доверием приводит нередко к серьезным финансовым потерям для жертв, которые наряду с этим испытывают и психологические проблемы. Помимо этого мошенничество подрывает доверие в обществе, наносит экономический ущерб и последствия, особенно если оно становится распространенным и масштабным. Это чревато убытками для компаний, потере рабочих мест и ухудшению деловой среды.

Пресечение и расследование мошенничества требует значительных ресурсов и усилий со стороны правоохранительных органов, при этом отвлекая их от других важных задач.

В этой связи для судебной системы и правоохранительных органов борьба с мошенничеством становится актуальным аспектом обеспечения законности и защиты прав граждан. Ведь по мере развития современных технологий, глобализации преступности, разнообразие видов и способов деяний

в этой области, думается, будет нарастать. Поэтому требуется принятие продуманных превентивных мер, совершенствование законодательной базы для более эффективного пресечения таких преступлений, а также комплексных расследований, взаимодействия и сотрудничества между правоохранительными органами и международными организациями, чтобы совместными усилиями пресекать трансграничное мошенничество.

Учитывая расширение мошенничества в киберпространстве, необходимо использование современных технологий, таких как аналитика данных, искусственный интеллект и кибербезопасность, что позволит оперативно выявлять и предотвращать мошеннические действия, причем, в реальном времени.

СООТВЕТСТВУЮЩИМ ОРГАНАМ НЕОБХОДИМО РАЗВИВАТЬ СИСТЕМЫ ФИНАНСОВОГО МОНИТОРИНГА И КОНТРОЛЯ ЗА ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ, ЧТОБЫ ПРЕСЕКАТЬ ФИНАНСОВЫЕ СХЕМЫ МОШЕННИЧЕСТВА. ДЛЯ ЭФФЕКТИВНОЙ БОРЬБЫ С МОШЕННИЧЕСТВОМ ТАКЖЕ КРАЙНЕ ВАЖНО, ЧТОБЫ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫЕ ОРГАНЫ И СУДЬИ ВЛАДЕЛИ НЕОБХОДИМЫМИ ЗНАНИЯМИ В ЭТОЙ ОБЛАСТИ.

И конечно, необходимо обучение граждан основам финансовой и правовой грамотности, организовав курсы и образовательные программы, включив такие занятия в учебные планы образовательных учреждений на разных уровнях, начиная с начальной школы и заканчивая взрослым населением.

Было бы полезным проведение информационных компаний через различные каналы связи, используя телевидение, интернет, социальные сети, чтобы обратить внимание на различные виды мошенничества и способы защиты.

Словом, эффективная борьба с мошенничеством требует комплексного подхода, включая законодательство, расследования, профилактику и использование современных технологий.

По вопросам формирования правовой статистики

Актуальные вопросы в сфере уголовно-правовой статистики были рассмотрены на встрече в Алматинском городском суде.

В ходе обсуждения особое внимание было уделено обеспечению полноты, достоверности и своевременности формирования правовой статистики и необходимости при этом взаимодействия судебных органов и надзорного органа.

Руководитель Департамента судебной администрации по г.Алматы Е.Кужахметов и начальник Департамента Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры РК по г.Алматы А.Арап отметили, что в этом плане достигнута слаженная работа, хотя в повседневной работе в организации документооборота возникают отдельные моменты, требующие особого внимания и совместного решения. Это касается требований законодательства по обмену и обращению с документами, обеспечения достоверно-

сти и полноты предоставляемых сведений из баз данных ИС СО РК, своевременного заполнения сведений и даты вступления в законную силу судебных актов, вложения информационно-учетных документов в электронные информационные системы, включая ИС «Төрелик» и другие. Во время внесенные сведения в учетные карточки послужат формированию сведений по вступившим в законную силу судебным актам, обеспечив соблюдение прав и интересов граждан и организаций.

Поступили предложения о проведении ежедневной сверки по вступившим в законную силу судебным актам.

СОТ ТӘЖІРИБЕСІНДЕ АЛАЯҚТЫҚ ҚЫЛМЫСЫНЫҢ КЕҢ ТАРАҒАН ТҮРЛЕРІ

Соңғы 10 жыл көлемінде алаяқтық қылмыстардың ешбір толастамай, керісінше, жылдан жылға көбейіп бара жатқаны байқалады. ҚР Қылмыстық кодексінің 190-бабы алаяқтық қылмысы бойынша жауаптылықты қарастырса, 217-бап қаржылық пирамиданы құру бойынша қылмыстық істердегі жазаны белгілейді. Мұндай қылмыстар бойынша тіркелген жәбірленушілер саны ондаған, жүздеген адамға, тіпті мыңға дейін жетеді.

ҒАНИ БАЙАРЫСТАН
Түркістан облысы
Төлеби аудандық
сотының төрағасы

Жергілікті соттарда алаяқтық істерге қатысты үкім оқумен аяқталған бірнеше қылмыстық істі зерделеп шықтым. Сондағы байқағаным, көп адамдар әйтеуір алаяқтарға алдана берген. Мысалы, біреулер «ақшанды көбейтіп беремін», «белгілі бір сомаға пәтер алып беруге көмектесемін», «айып тұрағына қамалған көліктерді шығарып беремін» деген алаяқтардың сөзіне сенсе, енді біреуі «асхана жиһазын жасаймын» деп жарнамалаған алаяқтың есепшотына 130 мың теңге аударып жіберген.

Бұдан алты жыл бұрын тағы бір ер азамат пен үш әйел «Ауырған жеріңді емдеп, құлан таза жазып беремін» деп жалған клиникалар ашып, 668 адамды алдаған. Еміне шипа іздеген жандар алаяқтарға 125 млн. теңгесін аударып жіберген. Қалталары толған соң қылмыскерлер клиникаларын жауып, қашып кеткен. Бұл іс 2020 жылы сотқа түсіп, топ басшысы 10 жылға, өзгелері 6 жыл 6 айға сотталған болатын.

Қоғамда оңай олжаға кенеліп, тез байып кетуді көздейтіндердің қатары жылдан жылға көбейіп бара жатқаны көңіл алаңдатады. Бұның мәнісі жұмыссыздық жайлаған, жұмыс болса да маңдайы терлеп еңбек етпегеннің бағы жанбайтынын ескермейтін, мемлекеттің жәрдемақысына қол жайып, өзінің төмен тұрмысына кінәні биліктен немесе басқа біреулерден іздейтін тоғышарлардың көбейіп бара жатқанынан деген ой келеді. Содан болар, жеңіл табыстың болмайтынын білсе де, кейбір адамдар өздерінің сауатсыздығынан алаяқтардың арбауына түсіп жатады.

Жылтыр сөзге сенген аңқау халық алаяқтар үшін тіпті несие алып, соңғы теңгесін санап берген. Өйткені, жұртты алдап, жан қинамай тез арада көп табыс тауып, алаяқтық жолмен байығысы келетін адамдар саны өкінішке қарай, жыл сайын арта түсуде.

Соңғы жылдары елімізде алаяқтықтың етек алып бара жатқаны айтылып та, жазылып та және көрсетіліп те жүр. Бірақ одан айылын жиып жатқан алаяқтар байқалмайды. Жергілікті басылымдардағы «Қылмыс хроникасы», «Заң және заман» айдарларымен жарияланған мақалаларға көз жүгіртсем: «Алаяқ әйел», «Қош бол, 300 мың», «Интернетке сене бермеңіз» деген мазмұнда жазылған материалдар жетіп артылады.

Он жыл бұрынғы сот статистикасына үңілсек, 2013 жылы Оңтүстік Қазақстан облысы соттарына алаяқтық бабы бойынша барлығы 477 іс түсіп, соның 458-і аяқталған. Алаяқтық істердің 254-іне қатысты үкім шықса, соның 133-і бойынша әйелдер жауапқа тартылған. Яғни, сотталғандардың жартысынан астамы нәзік жандылар екен.

Сотта қаралған тағы бір қылмыстық іске тоқталсам, жұрт есебінен шалқып өмір сүруді мақсат еткен шымкенттік Венера 40 адамды алдап, 61 млн. астам теңгені бір өзі жымқырған. Әлемдік биржамен жұмыс істеймін, 14 күн мен 1 ай арасында ақша салымдарын 100 пайыздық үстемеақымен қайтарамын деп талай адамды алдап, салымшылардың сеніміне кіріп, бір әйелдің 20 730 000 теңгесін жымқырған.

Салымдарды үстемеақысымен көбейту туралы жарнамаларды WhatsApp желісінде түрлі топтар ашу арқылы таратқан. Осылай жалғанды жалпағынан басып жүре берем деген алаяқ әйел жаны қиналмай тапқан ақшаны аямай шашып, қылмысы ашылғанда қарызын қайтаруға шамасы келмей, темір торға қамалды. Бұл іс Шымкент қаласының Еңбекші аудандық сотында қаралып, судья А.Орақбаева алаяқ әйелді 6 жыл 8 айға бас бостандығынан айыруға үкім шығарып, жәбірленушілерден олжалаған ақшаны толық көлемде қайтарып беруге міндеттеді.

Алаяқтық қылмысының алдын алып, олармен күреседі деген прокуратура және құқық қорғау қызметкерлерінің кейбірі Қылмыстық кодекстің 190-бабымен сотталып жатыр. Мұндайда қазақ «Ет сасыса тұз себеді, тұз сасыса не себеді?» дейді. Жақында Шымкент қаласының қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотында қаланың бұрынғы прокурорына қатысты іс қаралып, ол Қылмыстық кодекстің 190-бабы 4-бөлігінің 2) тармағымен кінәлі деп танылып, 5 жыл 6 айға сотталды.

ӨКІНІШКЕ ҚАРАЙ, СОҢҒЫ 2-3 ЖЫЛДЫҢ ІШІНДЕ ШЫМКЕНТ ҚАЛАСЫНЫҢ БҰРЫНҒЫ 4 АУДАНДЫҚ ЖӘНЕ КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ІСТЕРІ ЖӨНІНДЕГІ МАМАНДАНДЫРЫЛҒАН АУДАНАРАЛЫҚ СОТЫНДА БҰЛ ҚЫЛМЫС ЕҢ КӨП ҚАРАЛАТЫН ІСТЕРДІҢ САНАТЫНДА. ЖЕРГІЛІКТІ СОТТАРДЫҢ АЛАЯҚТЫҚ БОЙЫНША СТАТИСТИКАСЫНА ТОҚТАЛСАМ: ЖАЛПЫ 2021 ЖЫЛДЫҢ 12 АЙЫНДА ЖОҒАРЫДА АТАЛҒАН 5 СОТҚА АЛАЯҚТЫҚ БОЙЫНША 384 ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ТҮСКЕН, СОНЫҢ 117-СІ ӘЛ-ФАРАБИ АУДАНДЫҚ СОТЫНДА ҚАРАЛҒАН.

Соның ішінде 62 адамға қатысты сот үкімі қабылданып, 44 адам бас бостандығынан айыру жазасына сотталса, 12 адамға басқа жеңіл жаза тағайындалып, 26 адам жәбірленушімен татуласуына байланысты ҚР ҚК-нің 68-бабы 1-бөлігіне сай жауапкершіліктен босатылған. 2022 жылы 12 айда қала соттарына 469 іс түскен, соның 137-сі Әл-Фараби аудандық сотында қаралған. Ал, былтырғы 9 айдың ішінде Шымкент қаласының ауданаралық соты мен Кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотына 400 іс түсіпті.

Осы сандардың өзі-ақ Шымкент қаласында алаяқтық қылмыстарының жыл санап қаншалықты өсіп келе жатқанын көрсетсе керек. **Оған себеп:** (жалпы факторлар көп)

1. Адами қасиеттер мен жауапкершіліктің барынша төмендеуі;
2. Азаматтардың құқықтық сауатының төмендігі;
3. Алаяқтық жасаушы адамдардың тек «пайда табу» мақсатында барлық әрекетке баруы;
- 4) Атаулы әлеуметтік көмек алуға көмектесу;
- 5) Мемлекет тарапынан жүзеге асырылып жатқан әртүрлі бағдарламалар бойынша қайтарымсыз (қалалық әкімдік және «Атамекен» кәсіпкерлік палатасы арқылы) грант алып беру;
- 6) Жалпы алдау жолымен жәбірленушілердің жылжымайтын мүліктерін сенімхат арқылы иемденіп, басқаға сатып, ақшасын иемденіп кету. Азаматтардың сенгіштігі, еш қиналмастан жылдам әрі тез пайда табу және пәтерді заңсыз жолмен кезексіз алсам деген ойы жәбірленушілердің ақша қаражатынан, мүлкінен айырылып қалуына әкеліп соқтыруда.

Қоғамда көп кездесетін алаяқтық түрлері: 1) Мемлекеттік бағдарлама арқылы пәтер алып беру («Нұрсат», «Тұран», «ШымСити» шағын аудандары); 2) Жұмысқа орналастырып беру; 3) Банктен бұрынғы алып берген несие үшін бонус алу.

Осыған орай, әрбір азамат кездейсоқ, бөгде адамдарға алданып, қаражаты мен мүлкінен айырылмау үшін, тек заң тәртібі бойынша өзі қажет еткен қызметті тиісті орындардан алуы қажеттігін ескертеміз. Қазіргі кезде алаяқтық қылмысы адамдар тобымен алдын-ала сөз байласу арқылы немесе қызмет бабын пайдалана отырып және ақпараттық жүйені пайдалану арқылы жасалады.

Өкінішке қарай, алаяқтар санының өсуіне көп жағдайда жол беретін өзіміз. Сондықтан, оларға тосқауыл қоятын да өзіміз екендігін ұмытпай, мүмкіндігінше алаяққа алданбағанымыз абзал!

РАССМОТРЕНИЕ ДЕЛ, СВЯЗАННЫХ С ОБМАНОМ И ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЕМ ДОВЕРИЕМ

В условиях современного общества, где право и порядок являются основополагающими элементами стабильности и справедливости, мошенничество остаётся одной из самых серьёзных угроз. Это деяние, основанное на обмане и злоупотреблении доверием, противоречит принципам честности и добросовестности, наносит вред имущественным правам и интересам потерпевших граждан. В этой связи особую роль играет судебная система, в частности, работа районных судов, как первой инстанции, где разрешаются многие споры, связанные с мошенничеством.

АСЕЛЬ АХМЕТОВА

*Председатель
Аулиекольского
районного суда*

За 2022 год в Аулиекольском районном суде Костанайской области было рассмотрено три уголовных дела по фактам мошенничества, которые показали актуальность и значимость данной проблемы. Два дела завершились вынесением обвинительных приговоров, что свидетельствует о наличии достаточных доказательств вины обвиняемых, в то время как одно дело было прекращено за примирением сторон, что также является важным аспектом уголовного судопроизводства, демонстрирующим возможность альтернативного разрешения конфликтов.

Согласно нормативному постановлению Верховного Суда РК «О судебной практике по делам о мошенничестве» от 29

июня 2017 года № 6 обязательным признаком мошенничества является наличие у виновного лица корыстной цели. Это подчёркивает необходимость глубокого анализа мотивов и целей действий обвиняемого, а также требует от суда особого внимания к деталям, которые могут выявить корыстные намерения.

Обман и злоупотребление доверием остаются основными способами совершения мошенничества, требующими от судей особой бдительности и умения различать истинные намерения сторон. При этом важно учитывать, что мошенничество может совершаться как в устной, так и в письменной форме, включая использование поддельных документов.

При рассмотрении таких дел необходимо уделять внимание квалификации действий вино-

вных лиц, особенно в случаях, когда мошенничество совершается с использованием информационных технологий или в сфере государственных закупок. В этих случаях важно адекватно оценить степень вины и причиненного ущерба, а также правильно применить законодательство, чтобы обеспечить справедливость и защиту прав потерпевших.

В контексте обсуждения правонарушений, связанных с мошенничеством, требуется отличать мошенничество от других их видов, таких как кража или грабёж. Верховный Суд РК в своём нормативном постановлении делает акцент на необходимость в целях обеспечения единообразного и справедливого применения норм закона чётко разграничивать эти понятия и действия. Это важно, поскольку мошенничество и другие формы хищений имеют различные юридические признаки и требуют разного подхода к доказыванию и наказанию.

Также согласно нормативному постановлению следует уделять особое внимание случаям мошенничества, связанным с получением социальных выплат и пособий на основании чужих личных документов. Подобные действия наносят вред не только государственному бюджету и обществу в целом, но и подрывают доверие к системе социальной защиты. В этих случаях требуется не только юридическая, но и социальная ответственность, а также разработка и внедрение мер по предотвращению подобных правонарушений.

В контексте развития информационных технологий особую актуальность приобретает мошенничество в сфере ин-

тернет и с использованием современных компьютерных технологий. От рассматриваемых подобных дел судей это требует не только глубоких знаний в области ИТ, но и способности применять нормы права к быстро меняющимся технологиям и методам мошенничества.

Актуальным является также вопрос необходимости разграничения мошенничества от гражданско-правовых отношений, где умысел на хищение возникает до или в момент заключения договора. Данное обстоятельство важно для предотвращения попыток использования уголовного законодательства в целях решения гражданско-правовых споров, что может негативно сказаться на бизнес-среде, и в целом на инвестиционном климате в стране.

Рассмотрение уголовных дел по мошенничеству требует от судей высокой квалификации, глубоких знаний в области права и технологий, а также умения анализировать и интерпретировать действия обвиняемых в контексте быстро меняющихся обстоятельств и нормативно-правовой базы. И в этом плане нормативное постановление Верховного Суда Республики Казахстан является важным инструментом для обеспечения единообразия судебной практики и справедливости при рассмотрении дел о мошенничестве, способствуя тем самым укреплению правопорядка и защите прав граждан.

СУДЕБНАЯ ПРАКТИКА ПО ДЕЛАМ О МОШЕННИЧЕСТВЕ

АЗАМАТ АШИМОВ
Судья Петропавловского
городского суда

« Люди несут большой ущерб от действий аферистов, поэтому никаких поблажек в их отношении не должно быть

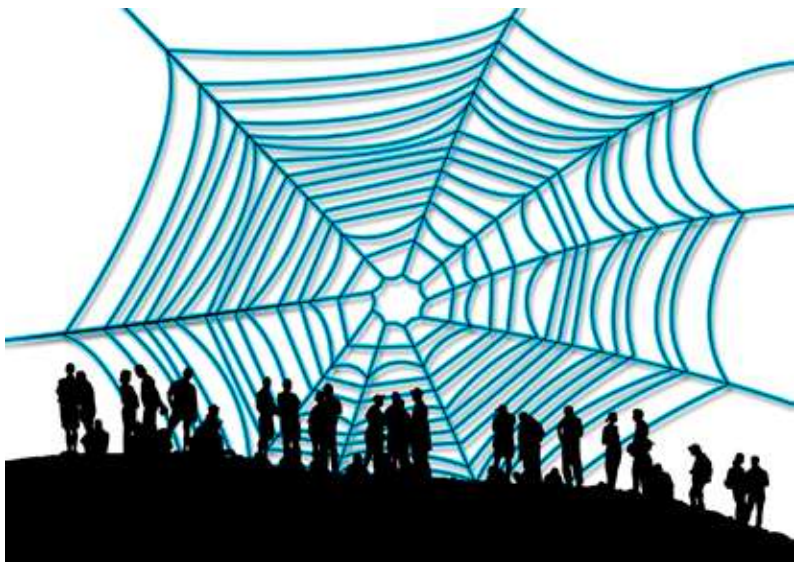
*Из выступления
Президента Республики Казахстан
на заседании коллегии МВД РК
30 июня 2023 года*

Несмотря на широкую разъяснительную и профилактическую работу всеми компетентными государственными органами, люди все еще становятся жертвами мошенничества. Об этом свидетельствует и статистика уголовных дел данной категории, рассмотренных в Петропавловском городском суде. Так, если в 2022 году по фактам мошенничества судом рассмотрено 37 дел, то в 2023 году их количество составило 55.

В судебном заседании потерпевшие зачастую утверждают, что знают о том, что сейчас много мошенников и верить им нельзя, но и сами не понимают, как их угораздило попасть в сети.

Вот несколько примеров из судебной практики. Подсудимый М., представляясь вымышленным именем на сайте знакомств, познакомился с потерпевшей Ч., и посредством мессенджера «WhatsApp» завладел ее денежными средствами в качестве оплаты за оказание услуги по постановке в очередь на жилье. В свою очередь, Ч. перевела денежные средства со своего банковского счета, не заподозрив в действиях М. преступных намерений, поддавшись, как ей показалось, убедительным его доводам.

Другой случай. Подсудимый А. разместил с телефона на сайте объявление о продаже автомобильных запасных частей. Данное объявление о продаже автозапчастей по заниженной цене привлекло внимание потерпевшего Б., который, увидев его в соцсети, позвонил А., в ходе телефонного разговора показавшему себя с деловой стороны, уверив потенциального клиента, что является продавцом магазина автозапчастей.

При этом, договорившись о поставке запчастей, «продавец» предложил Б. перечислить 20 000 тенге на банковскую карту, принадлежащую Ц. без ведома последнего. Якобы это предоплата за покупку и доставку товара. Но запасные части на авто потерпевший так и не получил.

Теперь о мошенничестве, совершенном подсудимым Ж. Находясь в состоянии алкогольного опьянения, и воспользовавшись доступом к телефону М., он позвонил его матери, потерпевшей К. Вводя в заблуждение, он сообщил, что её сын М. якобы задержан за драку. И что она должна передать 50 000 тенге, чтобы «вернуть сына и его телефон». Потерпевшая сообщила адрес, попросив его подъехать. Так, Ж. завладел денежными средствами потерпевшей, передав ей мобильный телефон сына. И скрылся с места происшествия...

По такому же сценарию действовало неустановленное лицо, зарегистрированное в социальной сети «Telegram» под логином «В». Позвонив потерпевшей П., он представился сотрудником полиции и сообщил, что ее внучка «попала в дорожно-транспортное происшествие» в г.Петропавловск. В настоящее время она мол находится в полиции и ей грозит тюремный срок. Избежать уголовной ответственности можно было бы, если внести за нее определенную сумму.

Гражданка П., не подозревая о преступных намерениях звонившего, будучи в состоянии стресса и желая помочь своей внучке, согласилась, передав все имеющиеся у неё деньги в сумме 1 000 000 тенге через такси подсудимому С.

Тот перевел похищенные средства на реквизиты, указанные неустановленным лицом.

Таким образом, обманывая потерпевших, мошенники, как правило, создают ложное представление о своих подлинных намерениях, и получают деньги якобы для приобретения автомобиля или просто в долг. Распространен обман по поводу внешнего вида, свойств, качества, количества и других характеристик различных предметов, предлагаемых для покупки или обмена.

Помимо этого, мошенник в отдельных случаях выдает себя за должностное лицо, обещая устроить на учебу в вуз, на высокооплачиваемую должность и так далее.

ПОДОБНЫЕ ТИПИЧНЫЕ СЛУЧАИ ИЗ СУДЕБНОЙ ПРАКТИКИ ПОКАЗЫВАЮТ, ЧТО МОШЕННИЧЕСТВО НА СЕГОДНЯШНИЙ ДЕНЬ ПРИОБРЕТАЕТ ВСЕ БОЛЕЕ РАЗНООБРАЗНЫЕ ФОРМЫ, ЗАЧАСТУЮ ЗАВУАЛИРОВАННЫЕ ПОД ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ, С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ И БАНКОВСКИХ ПРИЛОЖЕНИЙ.

Учитывая тяжесть и общественную опасность этого вида деяний, виновным лицам в большей степени суд назначает наказание в виде лишения свободы.

И казалось бы, тема уже не новая, но потерпевших от мошеннических действий становится все больше. В этой связи необходимо продолжать разъяснительную работу, чтобы на основе подобных случаев из судебной практики люди не попадались на уловки аферистов и мошенников.

КАК РЕГУЛИРУЕТСЯ В КАЗАХСТАНЕ ТОРГОВЛЯ КРИПТО ВАЛЮТАМИ?

ДАУРЕН КАРАШЕВ
Председатель
Казакстанской
Ассоциации блокчейн
технологий и дата
центров

Роль крипто валют в мировой финансовой системе уверенно приобретает серьезные масштабы. За счет таких особенностей как децентрализация, минимальное количество посреднических звеньев в транзакциях и анонимность, крипто валюты стали весьма популярным финансовым инструментом. Большинство стран с передовой экономикой (США, Япония, Европейский Союз, Сингапур, Украина, Грузия и т.д.) активно занимаются адаптацией крипто валют и в целом децентрализованных финансов в свою финансовую систему, так как наступающая цифровая эпоха, судя по всему, будет тесно взаимосвязана с блокчейном.

«Важно обеспечить, чтобы законодательные акты Союза (Европейского Союза) в области финансовых услуг соответствовали требованиям цифровой эпохи и способствовали формированию экономики будущего, работающей на благо людей, в том числе путем создания условий для использования инновационных технологий. Союз (Европейский Союз) заинтересован в развитии и стимулировании внедрения трансформационных технологий в финансовом секторе, в том числе технологии блокчейн. Ожидается, что многие еще не до конца изученные области применения блокчейн приведут к появлению новых видов предпринимательской деятельности

и бизнес-моделей, которые, наряду с самим сектором крипто валют, приведут к экономическому росту и появлению новых возможностей трудоустройства для граждан Союза (Европейского Союза)...» - говорится в Постановлении Европейского Союза «О рынках крипто активов» 2023/1114 Европейского Парламента и Совета от 31 мая 2023 г¹.

По казахстанскому законодательству крипто валюты называются цифровыми активами, если более точно, то не-

¹ ПОСТАНОВЛЕНИЕ (ЕС) 2023/1114 ЕВРОПЕЙСКОГО ПАРЛАМЕНТА И СОВЕТА от 31 мая 2023 г. О рынках криптоактивов и вносящий изменения в Регламенты (ЕС) No 1093/2010 и (ЕС) No 1095/2010 и Директивы 2013/36/EU и (ЕС) 2019/1937 (Текст, имеющий отношение к ЕЭЗ) ЕВРОПЕЙСКИЙ ПАРЛАМЕНТ И СОВЕТ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА;

обеспеченными цифровыми активами².

Согласно пункту 5 статьи 11 профильного Закона РК «О цифровых активах в Республике Казахстан», на территории Республики Казахстан запрещаются выпуск и оборот необеспеченных цифровых активов, а также деятельность бирж цифровых активов по необеспеченным цифровым активам, за исключением территории Международного финансового центра «Астана»³.

Такой запрет в законодательстве Казахстана существует еще с 2020 года (Закон Республики Казахстан от 25 июня 2020 года № 347-VI ЗРК⁴) и обусловлен наличием серьезных рисков в использовании необеспеченных цифровых активов, которые без должного регулирования могут нанести ущерб интересам государства и граждан.

Помимо всех присущих преимуществ, крипто валюты имеют много недостатков. В частности, отсутствие обеспечения делает их более рискованными инвестициями. Крипто валюты очень волатильные, а децентрализация и анонимность позволяют широко использовать крипто валюты в финансовых преступлениях, таких как финансирование терроризма, распространение наркотиков, холодного оружия, отмывание денег, сокрытие доходов, уклонение от налогообложения и мошенничество.

В этой связи, торговля и оборот крипто валют разрешается только на биржах цифровых активов, зарегистрированных в Международном финансовом центре «Астана» (далее - МФЦА).

Согласно пункту 2 статьи 4-1 Конституционного Закона РК «О Международном финансовом центре «Астана», требования к биржам цифровых активов и порядок их лицензирования определяются актами МФЦА⁵.

Это лицензируемый вид деятельности, связанный с высоким уровнем опасности (пп.6) ст.1 Закона РК «О разрешениях и уведомлениях»⁶). Поэтому деятельность крипто бирж может расцениваться как законная только при наличии соответствующей лицензии МФЦА. Остальные площадки и способы крипто обмена – это преступная деятельность, с которой в юрисдикциях развитых стран пытаются бороться всеми мерами.

ТОРГУЯ ИЛИ ХРАНЯ КРИПТО АКТИВЫ НА НЕЗАКОННЫХ ПЛОЩАДКАХ, КЛИЕНТ ТАКОЙ КРИПТО БИРЖИ НЕ ПО СВОЕЙ ВОЛЕ МОЖЕТ СТАТЬ ПРИЧАСТНЫМ К ПРЕСТУПНЫМ ДЕЯНИЯМ, В КОТОРЫХ ИСПОЛЬЗОВАЛСЯ ПРИОБРЕТЕННЫЙ ИМ КРИПТО АКТИВ.

КРИПТО БИРЖИ, НЕ ПОЛУЧИВШИЕ ЛИЦЕНЗИЮ РЕГУЛЯТОРА, НЕ ПЛАТЯТ КАЗАХСТАНУ НАЛОГИ, И МАЛО ТОГО, СПОСОБСТВУЮТ СОКРЫТИЮ ДОХОДОВ ЕЕ КЛИЕНТОВ.

Так, к примеру, согласно пункту 4 Приложения 1 Правил МФЦА «О порядке и механизмах взаимодействия крипто бирж и других лиц, имеющих лицензию МФЦА с казах-

станскими банками второго уровня»⁷ запрещается торговля и оборот анонимными токенами, имеющими любую функцию или функции, которые используются или предназначены для использования, чтобы скрыть, анонимизировать, затушевать или предотвратить отслеживание любой из следующей информации:

- а) транзакция цифрового актива; или
- б) личность владельца цифрового актива; или
- в) криптографический ключ, связанный с лицом; или
- г) личность сторон транзакции цифрового актива; или
- д) стоимость транзакции цифрового актива.

Однако в ряде крипто бирж, таких, как binance global (не путать с binance.kz) и kusoин, беспрепятственно функционирующих, но при этом, нелегализованных в Казахстане, по состоянию на 1 февраля 2024 года открыто проходит торговля такими анонимными токенами, как Монеро (XMR) и Дэшш (Dash).

Анонимные токены — это максимально идеальный и один из наиболее популярных инструментов для бесследного отмывания денег и сокрытия доходов.

Торговля и оборот анонимных крипто активов также запрещен в Европейском Союзе. Так, согласно пункту 3 статьи 76 Постановления (ЕС) «О рынках криптоактивов», правила работы торговой платформы (крипто биржи) для крипто активов (крипто валют) не должны

2 Пп.3) ст.1 Закона РК «О цифровых активах в Республике Казахстан» <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2300000193>;

3 <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1400000202>

4 <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2000000347#z538>

5 <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000438>

6 Пп.6) ст.1 Закона РК «О разрешениях и уведомлениях» <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1400000202>

7 <https://orderly.myafsa.com/articles/2.-rules-and-mechanisms-of-cooperation-of-digital-asset-service-providers-with-second-tier-banks-of-the-republic-of-kazakhstan>

допускать к торгам криптоактивы, имеющие встроенную функцию анонимизации, если владельцы этих криптоактивов и история их транзакций не могут быть идентифицированы⁸.

Однако, Европейский Союз, в отличие от Казахстана, запретил анонимные токены не только формальной регламентацией у себя в законодательстве, но и на практическом уровне обеспечив строгий надзор за исполнением этих норм.

Деятельность лицензированных крипто бирж не гарантирует сохранность средств ее клиентов, так как такие крипто биржи не брали на себя правовые обязательства страны, в которой они функционируют.

БОЛЬШИНСТВО ТАКИХ БИРЖ ЗАРЕГИСТРИРОВАНЫ В СОМНИТЕЛЬНЫХ ЮРИСДИКЦИЯХ, СЛЕДОВАТЕЛЬНО, ПРИ ПОТЕРЕ ВКЛАДОВ, ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫЕ ОРГАНЫ КАЗАХСТАНА ВРЯД ЛИ ПОМОГУТ КЛИЕНТАМ ТАКИХ БИРЖ. БОЛЕЕ ТОГО, КЛИЕНТАМ (КАЗАХСТАНЦАМ) ЭТИХ БИРЖ МОГУТ БЫТЬ ЗАДАНЫ ВСТРЕЧНЫЕ ВОПРОСЫ ЗА АКТИВНОСТЬ НА ТАКИХ СОМНИТЕЛЬНЫХ ПЛАТФОРМАХ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ИХ ЗАКОННОСТИ.

Каждая подобная биржа в любой момент может использовать средства вкладчиков по своему усмотрению. И наглядный тому пример кейс со всемирно известной биржей FTX⁹.

8 ПОСТАНОВЛЕНИЕ (ЕС) 2023/1114 ЕВРОПЕЙСКОГО ПАРЛАМЕНТА И СОВЕТА от 31 мая 2023 г. О рынках криптоактивов и вносящий изменения в Регламенты (ЕС) No 1093/2010 и (ЕС) No 1095/2010 и Директивы 2013/36/EU и (ЕС) 2019/1937 (Текст, имеющий отношение к ЕЭЗ) ЕВРОПЕЙСКИЙ ПАРЛАМЕНТ И СОВЕТ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА;

9 <https://www.rbc.ru/crypto/news/652e96f69a>

И наконец, деятельность незаконных крипто бирж ставит в неравные условия лицензированные в Казахстане крипто биржи, которые несут затраты на получение лицензии, регулярную выплату налогов в казахстанский бюджет, содержание минимального капитала, функционирование информационной системы, оплату труда дорогостоящих специалистов по комплаенсу, AML и т.д. для надлежащего выполнения требований регулятора. Все эти расходы вызывают удорожание стоимости услуг биржи и приводят к снижению спроса со стороны клиентов.

В цивилизованных государствах регуляторами оказывается государственная поддержка субъектам регулирования, проводится диалог с целью минимизировать регуляторную нагрузку, препятствующую развитию, без ущерба безопасности интересам государства и бизнеса.

Однако в Казахстане в практической плоскости намного проще заниматься деятельностью незаконной крипто биржи без лицензии. Так, по состоянию на февраль 2024 года, без каких-либо затруднений можно воспользоваться приложениями крипто бирж, работающих без лицензии МФЦА. Среди тех, которые мне известны: binance global (не путать с binance.kz), bybit global (не путать с bybit.kz), kucoin, okx, mex и т.д.

Все они по требованиям казахстанского законодательства незамедлительно должны быть заблокированы, а в отно-

шении незаконных крипто бирж должны быть предприняты меры взыскания.

К примеру, недавно Национальное агентство перспективных проектов Республики Узбекистан (далее - Агентство) наложило штраф в размере 300 базовых расчетных величин, который направлен крипто бирже Binance и регулятору юрисдикции, в которой зарегистрирована компания.

Так, Агентством крипто бирже Binance вменяется:

- совершение сделок с анонимными монетами, а также с криптоактивами и денежными средствами, полученными преступным путем;

- что компания не является юридическим лицом — резидентом Республики Узбекистан;

- отсутствие электронной платформы, размещенной на серверах, находящихся на территории Республики Узбекистан;

- несоблюдение требований законодательства в сфере оборота криптоактивов, противодействия легализации доходов, полученных от преступной деятельности, финансированию терроризма и финансированию распространения оружия массового уничтожения, а также хранения и использования персональных данных;

- отсутствие сформированного уставного фонда, часть которого должна резервироваться на отдельном счете в коммерческом банке Республики Узбекистан¹⁰.

Позже, на основании вышеуказанных фактов, Binance полностью заблокирован на территории Республики Узбекистан¹¹.

10 <https://forklog.com/news/vlasti-uzbekistana-oshtrafovali-bitkoin-birzhu-binance>

11 <https://www.gazeta.uz/ru/2022/08/11/crypto/>

НА ФОНЕ ПРОГНОЗНЫХ ДАННЫХ ОТ ЭКСПЕРТОВ И ТРЕЙДЕРОВ, В БЛИЖАЙШИЙ ПЕРИОД ПРЕДПОЛАГАЕТСЯ СУЩЕСТВЕННЫЙ РОСТ СТОИМОСТИ ГЛАВНОЙ КРИПТО ВАЛЮТЫ - БИТКОЙНА. СЕЙ ФАКТ, БЕЗ СОМНЕНИЙ, ВЫЗОВЕТ СРЕДИ КАЗАХСТАНЦЕВ ИНТЕРЕС ИНВЕСТИРОВАНИЯ. БЕЗДЕЙСТВИЕ СО СТОРОНЫ ОТВЕТСТВЕННЫХ ОРГАНОВ В ОТНОШЕНИИ НЕЗАКОННЫХ ПЛОЩАДОК МОЖЕТ ВЫЗВАТЬ У ОБЩЕСТВА ИЛЛЮЗИЮ ИХ ПРАВОМЕРНОСТИ И ПОДТОЛКНУТЬ К НЕЗАКОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.

Международная организация комиссий по ценным бумагам (IOSCO), а также Совет по финансовой стабильности (Financial Stability Board) в своих рекомендациях уже высказались по этому поводу:

«Органы власти должны обеспечить наличие полномочий и возможностей для устранения рисков, возникающих в результате попыток эмитентов криптоактивов и поставщиков услуг (крипто бирж) уклониться от регулирования и надзора путем осуществления деятельности в иностранных юрисдикциях».

Казахстанская ассоциация блокчейн технологий и дата-центров (Ассоциация) призвала государственные органы принять меры в отношении нелегальных бирж. К сожалению, по неизвестным причинам каких-либо действенных мер со стороны ответственных государственных органов не наблюдается.

Ассоциация непосредственно участвует в разработке законодательства

в крипто индустрии. В настоящее время в казахстанском законодательстве имеются все необходимые правовые механизмы, направленные на выявление и пресечение незаконной активности в сфере крипто валют. Однако надзор за исполнением этого законодательства остается крайне неудовлетворительным.

Помимо этого, в казахстанском интернет-пространстве ежедневно растет число блогеров – крипто тренеров, обучающихся и призывающих граждан нашей страны инвестировать в крипто валюты. При этом большинство таких блогеров – самоучки, у которых отсутствуют квалификация, лицензия на обучение инвестированию в крипто валюты.

Такая деятельность, согласно пункту 10 Приложения 1 Общих правил МФЦА, консультирование по инвестициям в крипто валюты являются регулируемой (лицензируемой) деятельностью.

В Ассоциацию поступают многочисленные обращения от казахстанцев, которых обманули такие крипто тренеры. Некоторые из них по совету таких крипто тренеров занялись крипто инвестициями и лишились последнего жилища, а кто-то из них взял огромные кредиты, попав в серьезную кабалу.

Ассоциацией было направлено письмо в ответственные государственные органы с предложением создать постоянную оперативную группу, которая будет заниматься профилактикой такой активности. К сожалению, государственные

органы (МФЦА, Генеральная Прокуратура, Агентство по финансовому мониторингу, Министерство внутренних дел, Министерство цифрового развития, инноваций и аэрокосмической промышленности) представили только формальную отписку, а именно, что данный вопрос не входит в их компетенцию¹².

Индустрия крипто валют развивается неимоверными темпами, однако не дремлют и мошенники.

Передовые экономические державы стараются создать наиболее комфортные условия для инновационных технологий, таких как крипто валюты¹³. Но при этом, осознают, что без должного надзора такие инновации представляют серьезную угрозу экономической и финансовой безопасности страны.

К примеру, в Южной Корее создан объединенный центр по расследованию крипто преступлений, который будет состоять из 30 специалистов из судебных, финансовых, налоговых и таможенных органов. Задачи центра – восполнение пробела в защите инвесторов до тех пор, пока рынок цифровых активов не начнет регулироваться в соответствии с законом.

Центр сфокусируется на расследованиях в области высоковолатильных крипто валют, незаконных торговых практик, уклонения от уплаты налогов, несанкционированных переводов иностранной валюты, сокрытия преступной прибыли и отмывания денег¹⁴.

12 https://www.instagram.com/p/C0tkY35iFD_/?utm_source=ig_web_copy_link&igsh=MzRIODBiNWFIZA==

13 <https://forklog.com/news/zhityelyam-ispanskoj-torrevehi-razreshat-bitkoin-platezhi>

14 <https://www.reuters.com/technology/south-korea-launches-interagency-investigation-team-tackle-rising-crypto-crimes-2023-07-26/>

В КАЗАХСТАНЕ ЖЕ НИЧЕГО ПОДОБНОГО НЕ НАБЛЮДАЕТСЯ. НЕЗАКОННЫЕ КРИПТО БИРЖИ ПРИВЛЕКАЮТ КАЗАХСТАНЦЕВ КРИПТО ПРОДУКТАМИ И ИНСТРУМЕНТАМИ, КОТОРЫЕ НЕ РАЗРЕШЕНЫ НА ЛИЦЕНЗИРОВАННЫХ В СТРАНЕ КРИПТО БИРЖАХ ВВИДУ НАЛИЧИЯ В НИХ ВЫСОКИХ РИСКОВ ФИНАНСОВЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ. В ТАКОМ СВЕТЕ ИНВЕСТИЦИОННЫЙ КЛИМАТ ГОСУДАРСТВА ДЛЯ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КРИПТО БИРЖ СТАНОВИТСЯ НЕПРИВЛЕКАТЕЛЬНЫМ.

По состоянию на 1 февраля 2024 года на казахстанском рынке имеются лишь 11 бирж цифровых активов¹⁵ (по состоянию на 1 декабря 2023 года было 12). При этом из них только две биржи в состоянии полноценно оказывать услуги для своих клиентов. Среди них ATAIX Eurasia Ltd. и BN KZ Technologies Limited (binance.kz). Остальные биржи полноценно не запускались.

В этой связи, Ассоциация предлагает:

1. Обеспечить неукоснительное исполнение действующего законодательства, регулирующего крипто индустрию;

2. Создать оперативную и постоянную рабочую группу, состоящую из регулирующих государственных органов и ведомств, а также из профессиональных общественных организаций, которые будут обмениваться опытом по вопросам выявления и пресечения незаконной деятельности в сфере торговли и оборота крипто валют;

3. Необходимо определить государственный орган, ответственный за надзор в сфере ис-

полнения законодательных требований для торговли и оборота крипто валют. На сегодняшний день лицензиаром для бирж цифровых активов является МФЦА.

МФЦА — это специфичная юрисдикция, где действуют акты МФЦА, и только те правоотношения, которые неурегулированы актами МФЦА, регулируются законодательством Казахстана¹⁶.

Нормотворчество, а именно принятие большинства внутренних актов осуществляется органами МФЦА самостоятельно, без согласования с государственными органами страны. Следовательно, вероятность появления правовых коллизий и люфтов между внутренними актами МФЦА и национальным законодательством очень высока. Ярким примером тому является наличие на казахстанском рынке крипто бирж, не имеющих лицензии МФЦА.

МФЦА не наделен полномочиями надзора. Следовательно, как показала практика, в случае возникновения необходимости принятия мер в отношении незаконных крипто бирж размывается и перекладывается ответственность между государственными органами, что приводит к формальным отпискам, низкой эффективности надзора за исполнением законодательства и уязвимости рынка;

4. В формах декларирования доходов и имущества казахстанцев необходимо предусмотреть графу «крипто активы», с указанием публичного адреса крипто кошелька, количества и стоимости крипто актива на момент подачи декларации.

Согласно гражданскому законодательству Казахстана к имущественным благам и правам (имуществу), наряду с деньгами, недвижимым и движимым имуществом, также относятся цифровые активы (крипто валюты)¹⁷.

То есть декларант в своей отчетности также вправе указать крипто валюту, как имущество, приобретенное за отчетный период.

При этом декларант в корыстных целях может намеренно и ложным способом указать в декларации завышенное количество и стоимость своих криптоактивов, с целью отмывания доходов, полученных незаконным способом. В таком случае, у правоохранительных органов не будет возможности проверить достоверность таких сведений, только если декларант не укажет в своем отчете, на какой именно публичный адрес крипто кошелька поступили его крипто валюты. Поэтому отсутствие соответствующей графы в формах декларирования — это серьезная брешь, через которую злоумышленники отмоют немало средств.

Рекомендации разработаны по проблемам самого базового и элементарного характера. И игнорирование до сегодняшнего дня таких проблем — это вопиющее упущение, которое необходимо в срочном порядке регулировать и администрировать.

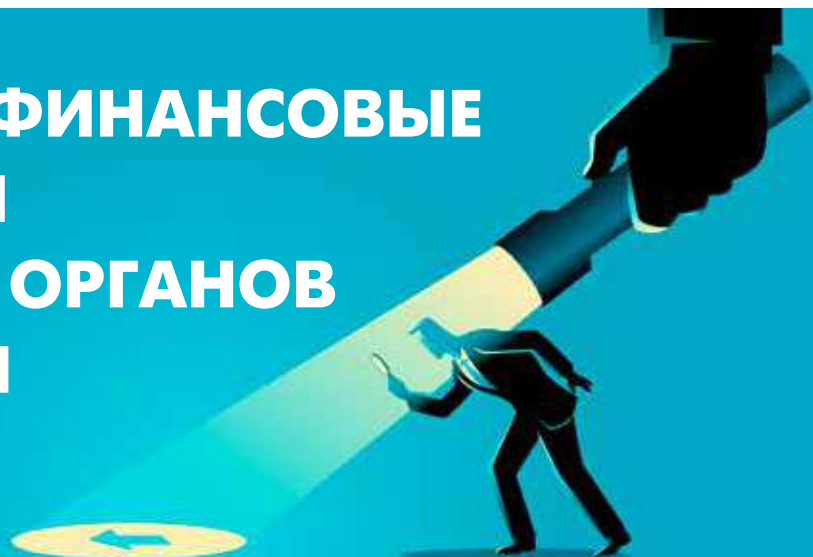
В целом, государственным органам нужно держать руку на пульсе рынка, для этого следует тесно сотрудничать и придерживаться рекомендаций профессиональных организаций, таких как наша Ассоциация.

15 <https://publicreg.myafsa.com/daspl>

16 Пп.3) п.1 ст.4 <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000438>

17 П.2 ст.115 Гражданского кодекса Республики Казахстан https://adilet.zan.kz/rus/docs/K940001000_

ПАРАЛЛЕЛЬНЫЕ ФИНАНСОВЫЕ РАССЛЕДОВАНИЯ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

**ЕРЖАН
БИМОЛДАНОВ**

*Заместитель
начальника Алматинской
академии МВД
Республики Казахстан
им. М. Есбулатова,
кандидат юридических
наук, ассоциированный
профессор (доцент),
полковник полиции*

АКТИВНЫЙ РОСТ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ И ГЛОБАЛИЗАЦИЯ ФИНАНСОВЫХ ИНСТИТУТОВ ОТКРЫВАЮТ НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ ЛЕГАЛИЗАЦИИ (ОТМЫВАНИЯ) КРИМИНАЛЬНЫХ ДОХОДОВ. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЗНАЧИТЕЛЬНОЙ ЧАСТИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ, В ТОМ ЧИСЛЕ ГРУППЫ РАЗРАБОТКИ ФИНАНСОВЫХ МЕР ПО БОРЬБЕ С ОТМЫВАНИЕМ ДЕНЕГ (ДАЛЕЕ – ФАТФ) ОРИЕНТИРОВАНА НА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯМ, В КОТОРЫХ ОДНИМ ИЗ КЛЮЧЕВЫХ ЭЛЕМЕНТОВ ЯВЛЯЕТСЯ ПАРАЛЛЕЛЬНОЕ ФИНАНСОВОЕ РАССЛЕДОВАНИЕ.

В этой же связи, ФАТФ установила рекомендации всем странам о необходимости в обязательном порядке принимать меры, в том числе законодательные, позволяющие их компетентным органам блокировать, изымать и конфисковать отмываемое имущество, доходы и включающие в связи с этим такие полномочия, как выявление, отслеживание и оценка активов, подлежащих конфискации, а также принятие обеспечительных мер для предотвращения операций, передачи или отчуждения легализуемого имущества.

Принятая Концепция правовой политики РК до 2030 года определяет основные цели развития уголовной политики в го-

сударстве в целом, одной из которых является модернизация уголовно-процессуального законодательства.

Триггером для реформирования парадигмы правоохранительной системы на работу по возврату активов явилась Концепция антикоррупционной политики Республики Казахстан на 2022-2026 годы и разработанный План действий по её реализации, которым предусматривается внедрение института параллельного финансового расследования (follow the money).

Задачами данного вида досудебного производства в соответствии с вышеуказанными рекомендациями ФАТФ являются

поиск похищенных активов и преступных доходов, сопоставление доходов и расходов, возврат и конфискация активов.

На совещании по вопросам возврата незаконно приобретенных активов Президент Республики Казахстан Касым-Жомарт Кемелевич Токаев, отмечая важность этой работы, подчеркнул, что она нацелена на восстановление социальной справедливости и использование возвращенных государству активов для целей развития страны.

УСПЕШНОЕ РЕШЕНИЕ ЗАДАЧ, ПОСТАВЛЕННЫХ ГЛАВОЙ ГОСУДАРСТВА ПЕРЕД ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫМИ И ДРУГИМИ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ ОРГАНАМИ, БУДЕТ ЗАТРУДНИТЕЛЬНЫМ БЕЗ ВНЕДРЕНИЯ В КАЗАХСТАНСКИЙ УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС ПОЛНОЦЕННОГО ИНСТИТУТА ФИНАНСОВОГО РАССЛЕДОВАНИЯ И ВКЛЮЧЕНИЯ В ПЕРЕЧЕНЬ ЗАДАЧ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА (ЧАСТЬ ВТОРАЯ СТАТЬИ 8 УПК РК) ПРЕДПИСАНИЯ ОРГАНАМ УГОЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ ОБ ОБЯЗАТЕЛЬНОМ И СВОЕВРЕМЕННОМ ПРИНЯТИИ МЕР, НАПРАВЛЕННЫХ НА ВЫЯВЛЕНИЕ, ИЗЪЯТИЕ И КОНФИСКАЦИЮ ПОЛУЧЕННЫХ ПРЕСТУПНЫМ ПУТЁМ АКТИВОВ, ДОХОДОВ ОТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРЕСТУПНО ДОБЫТЫХ АКТИВОВ, СТИМУЛИРОВАНИЕ К ВОЗМЕЩЕНИЮ УЩЕРБА (ВРЕДА), ПРИЧИНЕННОГО УГОЛОВНЫМ ПРАВОНАРУШЕНИЕМ.

Институт финансового расследования как совокупность уголовно-процессуальных норм, регулирующих правоотношения в рамках традиционного и параллельного досудебного расследования, а также в стадии исполнения приговора, призван обеспечить процессуально-правовую основу международного и внутреннего замораживания, розыска, ареста, изъятия и конфискации полученных преступным путём денежных средств и имущества, а также преступных доходов.

По мнению экспертов ФАТФ под параллельными расследованиями понимается со-

средоточение работы одновременно на предикатном преступлении и на противодействии отмыванию денег, имущества, доходов, полученных преступным путем. Подход, при котором используются параллельные расследования, позволяет привнести опыт и знания из той или иной области расследования, которые дополняют друг друга и способствуют более полному расследованию преступлений.

На сегодня правоохранительными органами РК, в частности Агентством по финансовому мониторингу РК, разработана и принята Концепция развития финансового мониторинга на 2022–2026 годы, которая является одним из фундаментальных положений в сфере противодействия отмыванию доходов и финансирования терроризма в Казахстане.

ДЛЯ ПРИНЯТИЯ НАДЛЕЖАЩИХ МЕР В ЭТОМ НАПРАВЛЕНИИ АКТИВНО ПРИМЕНЯЕТСЯ ИНСТИТУТ ПАРАЛЛЕЛЬНЫХ ФИНАНСОВЫХ РАССЛЕДОВАНИЙ ПО ПРИНЦИПУ «FOLLOW THE MONEY», СОЗДАНЫ СТРУКТУРНЫЕ СЛЕДСТВЕННЫЕ ПОДРАЗДЕЛЕНИЯ, ЗАНИМАЮЩИЕСЯ ИХ РАССЛЕДОВАНИЯМИ. ПО РЕЗУЛЬТАТАМ ИХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЗА 12 МЕСЯЦЕВ 2023 ГОДА ОБЕСПЕЧЕН ВОЗВРАТ ГОСУДАРСТВУ АКТИВОВ НА 187 МЛРД. ТЕНГЕ, ПЕРЕХОД В СОБСТВЕННОСТЬ ГОСУДАРСТВА АО «ИНВЕСТИЦИОННЫЙ ФОНД КАЗАХСТАНА» И РИДДЕРСКОЙ ТЭЦ.

Антикоррупционной службой РК согласно принятой Концепции антикоррупционной политики Республики Казахстан на 2022–2026 годы также внедрен институт параллельного финансового расследования по принципу follow the money. По итогам работы Антикоррупционной службы за последние 2 года обеспечен возврат в бюджет и субъектам квазигосударственного сектора имущественных активов и денежных средств на сумму 912 млрд. тенге.

Положительный опыт указанных агентств заслуживает внимания органов внутренних дел, чтобы ориентировать деятельность следственно-оперативных подразделений в области противодействия легализации (от-

мыванию) доходов от незаконного оборота наркотических средств и других предикатных преступлений, на работу по принципу follow the money, с созданием отдельного структурного подразделения, соответствующего всем рекомендациям ФАТФ.

По мнению международных экспертов, наличие таких специализированных подразделений в МВД будет способствовать дальнейшему повышению эффективности финансовых расследований.

ВМЕСТЕ С ТЕМ, СЧИТАЕМ НЕОБХОДИМЫМ ДОПОЛНИТЬ КОМПЛЕКСНЫЙ ПЛАН ПО БОРЬБЕ С НАРКОМАНИЕЙ И НАРКОБИЗНЕСОМ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН НА 2023–2025 ГОДЫ ТАКИМИ АСПЕКТАМИ, КАК ПРОВЕДЕНИЕ ПАРАЛЛЕЛЬНЫХ ФИНАНСОВЫХ РАССЛЕДОВАНИЙ, ЧТО ТАКЖЕ ПОЛОЖИТЕЛЬНО СКАЖЕТСЯ НА ПРОТИВОДЕЙСТВИИ ЛЕГАЛИЗАЦИИ (ОТМЫВАНИЮ) ДОХОДОВ ОТ НЕЗАКОННОГО ОБОРОТА НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ.

По состоянию на текущий момент правоохранительными органами проводится параллельное финансовое расследование в рамках основного уголовного правонарушения.

Для полноценного введения института финансового расследования, в том числе в формате международного сотрудничества по уголовным делам, в РК созданы правовые предпосылки. В частности, ратифицирована Конвенция об отмывании, выявлении, изъятии и конфискации доходов от преступной деятельности (Страсбург, 8 ноября 1990 г.).

При этом существует необходимость в рассмотрении возможности ратификации Конвенции об отмывании, выявлении, изъятии и конфискации доходов от преступной деятельности и о финансировании терроризма (Варшава, 16 мая 2005 г.), согласно статье 4 которой должны приниматься соответствующие законодательные меры. Это позволит в полной мере соблюсти Рекомендации ФАТФ и внедрить в казахстанский уголовный процесс полноценный институт финансового расследования.

Для повышения эффективности противодействия киберпреступности

В целях противодействия киберпреступности и интернет мошенничеству, а также обеспечения информационной безопасности в Алматинской академии МВД РК открыты киберлаборатория и киберполигон.

Для укрепления научно-практической деятельности в обучение сотрудников полиции включены специализированные программы, направленные на формирование ресурсов, способных блокировать преступные действия, совершаемые в сети интернет. Киберлаборатория стала эффективной платформой для проведения в этом направлении комплекса научно-исследовательских работ.

Киберлаборатория оснащена современной компьютерной техникой и информационными системами. Киберполигон стал частью большой работы по исполнению поручения Главы государства Касым-Жомарта Токаева о необходимости повышения эффективности противодействия киберпреступности органами внутренних дел, укрепления подразделений по борьбе с киберпреступно-

стью квалифицированными IT-специалистами.

Программно-технический потенциал киберполигона, специализированные информационные системы позволяют обучать сотрудников полиции проведению ОРМ и анализу биллинга, определению ip-адресов кибермошенников, раскрытию и расследованию уголовных правонарушений с использованием криптовалют. эффективно бороться с интернет-мошенничеством, внедряя в деятельность полиции компьютерные исследования для расследования преступлений в сфере высоких технологий.

ВОПРОСЫ ПРАВОО ПРИМЕНИТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКИ ПО ДЕЛАМ О МОШЕННИЧЕСТВЕ

БАУРЖАН
РАКИМЖАНОВ

САБИТ ИСАБЕКОВ

Адвокатская контора
«Rakimzhanov & Partners»

ПОД МОШЕННИЧЕСТВОМ СЛЕДУЕТ ПОНИМАТЬ ХИЩЕНИЕ ЧУЖОГО ИМУЩЕСТВА ИЛИ ПРИОБРЕТЕНИЕ ПРАВА НА ЧУЖОЕ ИМУЩЕСТВО ПУТЕМ ОБМАНА ИЛИ ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЯ ДОВЕРИЕМ.

ДАННЫЙ СПОСОБ СОВЕРШЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ЯВЛЯЕТСЯ ОДНИМ ИЗ НАИБОЛЕЕ РАСПРОСТРАНЕННЫХ, ИМЕЕТ МНОГОВЕКОВУЮ ИСТОРИЮ И ШИРОКОЕ РАЗНООБРАЗИЕ ПО СПОСОБУ СОВЕРШЕНИЯ.

Несмотря на сформировавшуюся судебную практику по рассмотрению таких дел, ряд проблемных вопросов все же требует своего разрешения.

Так, во избежание наказания и уголовной ответственности современные мошенники зачастую заключают договор, изначально не планируя исполнять по нему обязательства. Подобный способ позволяет маскировать уголовное правонарушение под гражданско-правовые отношения.

В вопросах разграничения мошенничества от гражданско-правовых отношений у органа досудебного расследования периодически возникают затруднения, что влечет необоснованный отказ в регистрации в ЕРДР заявлений потерпевших.

29 июня 2017 года Верховным Судом РК было принято нормативное постановление № 6 «О судебной практике по делам о мошенничестве».

При разграничении мошенничества от гражданско-правовых отношений следует учитывать, что для мошенничества характерен умысел, направленный на хищение чужого имущества или приобретение права на чужое имущество путем обмана или злоупотребления доверием, который возникает у виновного лица до и (или) в момент заключения договора, предусматривающего получение чужого имущества или права на него.

О наличии умысла, направленного на хищение путем мошенничества при договорных обязательствах может свидетельствовать совокупность таких обстоятельств как заведомое отсутствие у лица реальной финансовой и иной материальной возможности (материально-техническая оснащенность, трудовой коллектив и т. д.) исполнить принимаемое обязательство. Или нет необходимой лицензии, разрешения на осуществление деятельности, направленной на исполнение обязательств по договору, использо-

вание лицом поддельных учредительных документов или гарантийных писем, сокрытие информации о наличии задолженностей или залога по имуществу, заключение заведомо неисполнимых договоров и другие.

Часть 1 статьи 179 УПК предусматривает, что не подлежат регистрации заявления, сообщения или рапорт об уголовном правонарушении о нарушениях, основанных на неисполнении или ненадлежащем исполнении гражданско-правовых сделок, совершенных в письменной форме и не признанных судом недействительными, мнимыми или притворными.

Предполагается необходимым привести статью 179 УПК в соответствие с вышеуказанным нормативным постановлением, исключив возможность отказа в регистрации уголовных дел по формальным основаниям.

Мошенничество зачастую является многоэпизодным преступлением, и расследование по таким делам нередко сопровождается рядом процессуальных ошибок.

Одним из примеров является практика фиксации заявления потерпевшего в книге учета информации (далее КУИ). В дальнейшем без регистрации уголовного дела в ЕРДР такое заявление рапортом приобщается к другому уголовному делу и расследуется как отдельный эпизод.

Вместе с тем, началом досудебного расследования является регистрация заявления, сообщения об уголовном правонарушении в Едином реестре досудебных расследований либо первое неотложное следственное действие, что прямо предусмотрено статьей 179 УПК.

Более того, в силу статьи 43 УПК в одном производстве могут быть соединены только уголовные дела. Уголовно-процессуальное законодательство не предусматривает подобное присоединение материалов КУИ к уголовному делу.

Соединение уголовных дел, как и прочие процессуальные решения, производятся исключительно на основании постановления органа, ведущего уголовный процесс, что четко указано в статье 198 УПК.

Нарушение указанных выше требований позволяет искусственно обходить процессуальные сроки, допускать многочисленные нарушения установленной процедуры досудебного расследования и в конечном итоге негативно отражается на правах лиц, вовлеченных в орбиту уголовного процесса.

Разрешение данной проблемы не требует кардинальных изменений в действующем законодательстве. Органу досудебного расследования, надзорному органу и судам необходимо строго придерживаться позиции, изложенной в статье 9 УПК. В частности, нарушение принципов уголовного процесса в зависимости от его характера и существенности влечет признание процессуального действия или решения незаконным, отмену вынесенных в ходе такого производства решений либо признание собранных при этом материалов не имеющими силы доказательств или состоявшегося производства по делу недействительным.

Следующей проблемой в судебно-следственной практике, носящей системный характер, является неверное определение потерпевшего.

Определение потерпевшего дано в части 1 статьи 71 УПК:

«Потерпевшим в уголовном процессе признается лицо, в отношении которого есть основание полагать, что ему непосредственно уголовным правонарушением причинен моральный, физический или имущественный вред».

Применительно к мошенничеству объектом преступления является право собственности. Институту права собственности посвящена 8 глава Гражданского кодекса. В соответствии со статьей 188 ГК право собственности есть признаваемое и охраняемое законодательными актами право субъекта по своему усмотрению владеть, пользоваться и распоряжаться принадлежащим ему имуществом.

Право владения представляет собой юридически обеспеченную возможность осуществлять фактическое обладание имуществом.

Право пользования представляет собой юридически обеспеченную возможность из-

влекать из имущества его полезные естественные свойства, а также получать от него выгоду. Выгода может выступать в виде дохода, приращения, плодов, приплода и в иных формах.

Право распоряжения представляет собой юридически обеспеченную возможность определять юридическую судьбу имущества.

Из этого следует, что основным критерием при определении потерпевшего должно выступать установление собственника, которому непосредственно причинен вред в ходе совершения уголовного правонарушения или запрещенного Уголовным кодексом деяния, совершенного невменяемым.

В правоприменительной практике имеют место случаи, когда, в силу отсутствия собственника по месту территориальной подследственности, заявление о совершенном мошенничестве подают родственники или иные лица.

Признание в качестве потерпевшего ненадлежащего лица может повлечь за собой ряд существенных последствий для всего досудебного расследования.

Так, мошенничество, предусмотренное частью 1 статьи 190 УК, в соответствии с частью 3 статьи 32 УПК относится к делам частного-публичного обвинения, производство по которым начинается по жалобе потерпевшего. Соответственно если производство по уголовному делу начато на основании жалобы, поданной ненадлежащим потерпевшим, регистрация такого дела в ЕРДР подлежит отмене.

Следующий аспект касается вопросов разрешения гражданских исков в уголовном процессе.

В силу пункта 4 статьи 71 УПК потерпевшему обеспечивается возмещение имущественного вреда, причиненного уголовным правонарушением. Согласно статье 390 УПК при постановлении приговора суд разрешает вопросы, подлежит ли удовлетворению гражданский иск, в чью пользу и в каком размере.

К сожалению, имеют место случаи, когда суды удовлетворяют иски лиц, выступающих

в качестве потерпевших, хотя и не являющихся собственниками похищенного имущества.

Вероятно, такая позиция связана с правилом, предусмотренным пунктом 5 нормативного постановления № 2 Верховного Суда Республики Казахстан от 24 апреля 1992 г. «О практике применения законодательства, регламентирующего права и обязанности лиц, потерпевших от уголовных правонарушений»: при хищении, повреждении или уничтожении материальных ценностей, находившихся на законном основании у владельца (наниматель, хранитель и др.), гражданский иск вправе предъявить как собственник, так и владелец этих ценностей.

Подобное противоречит статье 167 УПК: гражданский иск может быть предъявлен с момента начала досудебного расследования до окончания судебного следствия лицом, которому уголовным правонарушением или уголовно-наказуемым деянием невменяемого непосредственно причинен имущественный или моральный вред, либо его представителем.

Доказывание по гражданскому иску в соответствии со статьей 113 УПК входит в число обстоятельств, подлежащих доказыванию при производстве по каждому уголовному делу. При доказывании необходимо определить, кому причинен вред, и кто будет выступать в качестве гражданского истца.

Необходимо понимать, что владелец похищенного (утраченного) имущества, не являясь его собственником, в случае удовлетворения иска получает материальное возмещение, то есть возможность незаконного обогащения за чужой счет. Подобное положение в свою очередь негативно отражается на правах реального собственника.

Между тем, охрана конституционного права собственности от любых форм посягательства является одной из главных задач действующего законодательства.

В уголовном процессе истец получает юридически обеспеченную возможность определять юридическую судьбу имущества, которое априори может принадлежать только собственнику.

В частности, нормативным постановлением Верховного Суда РК от 20 июня 2005 года № 1 «О рассмотрении гражданского иска в уголовном процессе» определено:

гражданский истец вправе заявить отказ от иска в любой момент производства по уголовному делу, но до удаления суда в совещательную комнату. Принятие отказа от иска влечет прекращение производства по уголовному делу в этой части и исключает повторное обращение в суд по спору между теми же сторонами, о том же предмете и по тем же основаниям, в том числе в порядке гражданского судопроизводства (пункт 12).

Гражданский истец вправе изменить объем исковых требований в сторону уменьшения или в сторону увеличения (пункт 21).

При рассмотрении иска в уголовном процессе судам надлежит руководствоваться пунктами 13, 26 вышеуказанного нормативного постановления Верховного Суда – основания, условия, объем и способ возмещения ущерба, причиненного уголовным правонарушением, при рассмотрении гражданского иска вместе с уголовным делом определяются в соответствии с нормами гражданского, трудового и другого законодательства.

В соответствии со статьей 4, 167 ГК, статьей 57 ГПК лица, не являющиеся собственниками, могут выступать лишь в качестве представителей, действуя в интересах истца. При этом выполнение представителем (поверенным) действий, связанных с реализацией права на распоряжение имуществом, возможно лишь при наличии специальных полномочий, выданных доверителем.

Специальный процессуальный статус закреплен и в уголовном процессе – представитель потерпевшего, гражданского истца, частного обвинителя (ст. 76 УПК).

При этом представитель потерпевшего, гражданского истца, частного обвинителя не вправе совершать какие-либо действия вопреки интересам представляемого участника процесса.

Согласно пункту 7 нормативного постановления Верховного Суда РК от 20 июня 2005 года № 1 «О рассмотрении гражданского иска в уголовном процессе» представителем потерпевшего может быть как адвокат на основании письменного уведомления о защите (представительстве), так и любое лицо, правомочное в силу закона представлять интересы потерпевшего на основании доверенности, в том числе и близкие родственники.

Необходимо отметить, что в соответствии со статьей 166 УПК если правоотношения, возникшие в связи с предъявленным гражданским иском, не урегулированы настоящим Кодексом, то применяются нормы гражданского процессуального законодательства в той части, в которой они не противоречат настоящему Кодексу.

Из смысла статьи 60 ГПК вытекает, что представитель по поручению не вправе подписывать иск, принимать решения в примирительных процедурах, отказываться от иска, изменять предмет или основания иска, увеличивать или уменьшать исковые требования и выполнять иные перечисленные в части 1 настоящей статьи действия, без специального указания таких полномочий в доверенности.

При изложенных обстоятельствах пункт 5 НПВС №2 от 24.04.1992 г. необходимо дополнить, изложив его в следующей редакции: «при хищении, повреждении или уничтожении материальных ценностей, находившихся на законном основании у владельца (наниматель, хранитель и др.), гражданский иск вправе предъявить как собственник, так и владелец этих ценностей, при наличии доверенности. Отсутствие в доверенности специальных полномочий, предусмотренных частью 1 статьи 60 ГПК, лишает лицо права на выполнение указанных действий».

ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ
УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС

АЛҚАБИЛЕР ИНСТИТУТЫНЫҢ КЛАССИКАЛЫҚ ҮЛГІСІ: СЕНИМ МЕН КҮМӘН

АЛҚАБИЛЕР СОТЫ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЗАҢНАМА ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЕҢ КӨНЕ ИНСТИТУТТАРДЫҢ БІРІ БОЛЫП ТАБЫЛАДЫ. ОЛ ӨЗІНІҢ БҮКІЛ ТАРИХЫНДА БІРНЕШЕ РЕТ ӨЗГЕРІСКЕ ҰШЫРАДЫ, ОҒАН СӘЙКЕС ІСТЕРДІ ҚАРАУ КӘСІБИ ЕМЕС ЖӘНЕ СОТ ПРОЦЕДУРАЛАРЫН БІЛМЕЙТІН АЗАМАТТАРДЫҢ ҚОЛЫНА БЕРІЛДІ («КӨШЕ СОТЫ», «КӨПШІЛІК СОТЫ»). АЛАЙДА, АЛҚАБИЛЕР ҚАТЫСУЫМЕН ӨТЕТІН СОТ – ДЕМОКРАТИЯ АТРИБУТТАРЫНЫҢ БІРІ БОЛЫП ҚАЛА БЕРЕДІ.

НИЯЗ ХАСЕНБАЕВ

Абай облысы қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының төрағасы

Әлемдік заң практикасында алқабилер сотының екі негізгі моделі қалыптасты – еуропалық (континентальды) және англосаксон (классикалық). Еуропалық модель шеффендер деп аталатындардың, істің барлық материалын зерттейтін және судьялармен бірге сотталушының кінәсі, сондай-ақ жаза мәселелерін шешетін алқабилердің қатысуын қарастырады.

Англо-саксондық модель алқабилер алқасы кәсіби судьяның қатысуынсыз сотталушының кінәлілігі немесе кінәсіздігі туралы үкім шығаруын көздейді. Бұл үкім жарияланғаннан кейін заңды күшіне енеді және судья үшін міндетті болып табылады. Аталмыш модельде алқабилер тек сотталушының кінәсін шешеді.

Алқабилер соты Қазақстан Республикасында 2007 жылы 1 қаңтардан бастап жұмыс істейді. Бұл институтты азаматтардың құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін қорғаудағы маңызды жетістік деп бағалауға болады. Қазақстандық алқабилер сотының негізіне континентальді модель қабылданды. Бұл ретте ұлттық заңнаманың ерекшеліктері ескерілді. 2024 жылға дейін 33 аса ауыр қылмыс құрамы бойынша сотталушыға алқабилердің қатысуымен істі қарауды талап ету құқығы берілген. Жаңа заң жобасымен 2024 жылдан бастап алқабилерге тағы 13 ауыр және ауырлығы орташа қылмыс құрамын қарау ұсынылды.

Бұл: адамның тіндері мен мүшелерін алып қоюға мәжбүрлеу; азаптау; рейдерлік; екі немесе одан да көп адамның өліміне әкеп соқтырған медицина қызметкерлерінің кәсіби міндеттерін тиісінше орындамауы; заңсыз аң аулау; екі және одан да көп адамның өліміне әкеп соқтырған жол қозғалыс ережесін немесе көлікті пайдалануды бұзу; адамның өліміне әкеп соқтырған мас күйінде көлікті

басқару. Яғни, алқабилер 46 қылмыс құрамы бойынша үкім шығара алады.

Алқабилер соты ұлттық жүйесінің механизмі әр мемлекетте әртүрлі, бірақ олардың функциялары бірдей. Классикалық модель континенттік модельден ерекшеленеді, онда сот ісін жүргізудің демократиялық принциптері бәсекелестік, жариялылық, кінәсіздік презумпциясы – қылмыстық процестің барлық кезеңдерінде, соның ішінде сотқа дейінгі тергеп-тексеру барысында кеңінен жүзеге асырылады.

Классикалық модель сот талқылауын ағылшын қылмыстық процесінің негізгі нүктесі ретінде қарастырады. Өзінің құрылымы бойынша сот талқылауы континентальды Еуропада қабылданған кезеңдерге бөлінбейді (сот тергеуі, сот жарыссөздері және т.б.). Англияда тараптардың дәлелдемелерді ұсынуы және олардың сөз сөйлеуі бір-бірінен ажырамайды және алдымен айыптау, содан кейін қорғау арқылы өз ұстанымдарын дәйекті түрде ұсынудан тұрады.

Дәлелдеудің негізгі әдісі – куәгерлерден жауап алу. Бұл ең көп таралған процедуралық әрекет. Дәстүр бойынша ағылшын сотында жауап алу белгілі бір құрылымға ие және үш кезеңнен тұрады:

а) алдымен негізгі жауап алу жүргізіледі, іс барысында оны сотқа шақыру туралы өтініш білдірген тарап сұрақтар қояды;

б) негізгі жауап алу аяқталғаннан кейін қарсы тараптың куәдан кросс-жауап алуы басталады.

Кросс-жауап алу ағылшын сотында дәлелдемелерді тексерудің негізгі әдісі болып табылады, сондықтан сот практикасы кросс-жауап алатын тарап үшін қатаң шектеулер қарастырмайды, оның барысында, атап айтқанда, жетекші сұрақтарға жол беріледі, бұл жауап алудың қалған кезеңдерінде алынып тасталады. Сонымен қатар, кросс-жауап алуды жүзеге асыруға тиісті тараптың міндеті емес, құқығы екенін атап өткен жөн. Бірақ егер ол белгілі бір куәдан кросс-жауап алудан бас тартса, онда одан алынған ақпарат шынайы түрде қорытындыланады;

в) жауап алудың соңғы кезеңі – алдын ала сұрау – факультативті болып табылады. Куәні шақырған және негізгі жауап алуды жүзеге асырған тарап оны жүргізуге құқылы.

Дәлелдеу рәсімі аяқталғаннан кейін тараптар айыпталушының кінәсі немесе

кінәсіздігі туралы мәселе бойынша өз пікірін білдіре отырып, қорытынды сөз сөйлейді. Ағылшын қылмыстық процесінде қорғау әрқашан алқабилер алдында соңғы сөзді айтуға құқылы.

Тараптар дәлелді ұсынумен байланысты өзінің іс жүргізу миссиясын орындағаннан кейін, төрағалық етуші алқабилерге қоштасу сөзін айтады. Оның маңыздылығы – айыпталушының кінәсі немесе кінәсіздігі туралы өз бетінше үкім шығаруға шақырылған алқабилерге олардың іс жүргізу міндеттеріне, дәлелдемелерді бағалау ережелеріне, тиісті құқық нормаларына, сондай-ақ тараптар ұсынған дәлелдемелерді жүйелі түсіндіру. Қарастырылып отырған процесс кезеңі өте маңызды. Алқабилердің шешім шығаруы қажет мәселелердегі түсінбеушілік, төрағалық етушінің мәселелерді жеткіліксіз түсіндіруі кейде сот қателіктеріне әкелуі мүмкін.

Классикалық модельде алқабилер кәсіби судьяның қатысуынсыз өз бетінше үкім шығарады. Бұл модель ең объективті болып саналады.

Қазақстанда алқабилер сотының классикалық үлгісін қылмыстық процеске енгізу заңгерлер арасында қызу талқылануда. Айыптау жағы – алқабилер, бұл кәсіби білімі жоқ адамдар. Олар кәсіби судьяның бақылауынсыз қате шешім қабылдауы мүмкін. Алқабилердің қатысуымен қаралатын істердің басым бөлігі іс сотта қаралғанға дейін қоғамда резонанс тудырған істер. Бұқаралық ақпарат құралдарында кеңінен талқыға түседі, әртүрлі комментарийлар жарияланады, нақты істі бұрмалайтын ақпараттар жариялануы мүмкін.

АЛҚАБИЛЕРДІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ БІЛІМІ МЕН ТӘЖІРИБЕСІНІҢ ЖОҚТЫҒЫ ҒАНА ЕМЕС, АЛҚАБИЛЕРДІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫНА ДА НАЗАР АУДАРУ КЕРЕК. СОТ ПРОЦЕСІНДЕ ТАРАПТАР АЛҚАБИЛЕРДІҢ САНАСЫНА ӨСЕР ЕТЕТІН ӨРТҮРЛІ АМАЛДЫ ҚОЛДАНА АЛАТЫНДЫҚТАН, АЛҚАБИЛЕР ҚАТТЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚЫСЫМҒА ҰШЫРАЙДЫ. ШЕШЕН АДВОКАТТАР АЛҚАБИЛЕРДІҢ ПСИХОЛОГИЯСЫНА ӨСЕР ЕТЕ АЛАДЫ. АЛҚАБИЛЕР ТЕК ЗАҢНЫҢ ӨРПІМЕН ШЕКТЕЛМЕЙДІ. ОЛАР СОНДАЙ-АҚ ІСКЕ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚАТЫСУШЫЛАРЫНА ДЕГЕН ЖЕКЕ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАН ТУЫНДАЙДЫ.

Алқабилер соты қоғамның мүдделерін білдіреді және олар әрқашан заң талаптарына сәйкес келе бермейді. Сонымен, қоғамда әртүрлі жағымсыз тенденциялар, жынысы, ұлты, жасы, кәсібі және тағы басқа бойынша кемсітушілік басым болуы. Алқабилер үкім шығаруда шешуші рөл процеске қатысушылардың сыртқы келбеті, олардың әлеуметтік жағдайы, сөйлеудің мәнерлілігі мен сенімділігі ойнаған кезде жеке ұнатулар мен ұнатпаулардың ықпалына түсуі мүмкін.

Осы жағдайлардың барлығы алқабилердің пікірі субъективті, эмоциялар мен көңіл-күйге негізделген деп болжайды. Терминологияны, құқықтық нормаларды немесе заңды жеткілікті деңгейде түсінбейтін алқабилер сотталушылар адвокаттарының немесе керісінше айыптаушылардың ықпалына оңай түседі. Кейде сотталушының адвокаты осындай эмоционалды сөз сөйлейді, сотталушы көз жасымен ақталғысы келеді. Сонымен қатар, құқық қорғау органдары қызметкерлерінің қылмыстық әрекеттері туралы фильмдер ағыны алқабилерге кері әсер етеді, олар бізге күмәнмен қарайды.

Қорғаушылар тарапының ойынша классикалық модельге көшу азаматтардың сот жүйесіне деген сенімін арттырады, қылмыстық сот төрелігі саласындағы әлеуметтік шиеленісті жеңілдетеді. Бұл сонымен қатар тергеу, прокурорлық қадағалау және білікті заң көмегінің сапасын арттырады және халықтың құқықтық сауаттылығына әсер етеді. Соған орай ең объективті модель болып саналады деп негіздеуде.

КОНТИНЕНТАЛЬДЫ МОДЕЛЬДІҢ ТИІМСІЗ ЕКЕНІН ДӘЛЕЛДЕУ ҮШІН КЕЙБІР ЗАҢГЕРЛЕР КӘСІБИ СУДЬЯ АЛҚАНЫҢ ШЕШІМІНЕ ӘСЕР ЕТУІ МҮМКІН ДЕГЕН ҚАУІПТІ АЛҒА ТАРТАДЫ. СУДЬЯНЫҢ ҚЫСЫМЫ МІНДЕТТІ ТҮРДЕ ШЕШІМ ҚАБЫЛДАУҒА МӘЖБҮРЛЕУ АРҚЫЛЫ КӨРСЕТІЛМЕЙДІ. ОЛ СЕНДІРУДЕ, ФАКТІЛЕРДІ МАНИПУЛЯЦИЯЛАУДА, ЖАҢЫЛЫСТЫРУДА, ЖАРИЯ ЕТІЛМЕЙТІН МӘЛІМЕТТЕРДІ ЖАРИЯ ЕТУДЕ ЖӘНЕ ТАҒЫ БАСҚА ЖАҒДАЙДА КӨРІНІС ТАБУЫ МҮМКІН.

Бірінші кезеңде сарапшылар ауыр қылмыстар туралы барлық істерді қарау кезінде соттың қазақстандық аралас үлгісін сақтауды, ал аса ауыр қылмыстар санатындағы қылмыстар үшін классикалық алқабилер сотын енгізуді ұсынады. Кәсіби заңгерлер процессуалдық нормалардың бұзылуынан дәлел ретінде жол берілмейтін айғақтарға ішкі түйсігі бойынша көз жұма қарауы мүмкін. Себебі сотталушының кінәсі жалпы айғақтармен дәлелденеді деп ойлайды.

Ал алқабилерге ондай дәлелдер жеткізілмейтіндіктен, олар сотталушыны кінәсіз деп тануы әбден мүмкін. Айыптаушылардың да қорқынышы соған байланысты.

Алқабилер сотында айыптау мен қорғау тарапының уәжі жарыспалы өтеді, прокурорлар мен адвокаттар отырысқа мұқият дайындалады. Өйткені олар өз сөздерімен алқабилердің пікіріне әсер етеді. Халық судьялары шешім қабылдаған кезде, көптеген жағдайларда адамдар онымен келіседі, өйткені 10 адам осылай шешті. Ал бұл құқық қорғау органдарына тиімсіз, себебі алқабилер соты көп жағдайда ақтайды. Егер біз алқабилер институтының құзыретін кеңейтуді талқылайтын болсақ, олар, әрине, қарсы болары анық. Ал судьялар қарсы емес, тек сот процесі процестік нормаға сай жүргізілсе болды. Алқабилер шешім шығарады, кінәлі немесе кінәсіз деп, ал судья оны қағазға түсіреді.

Алқабиге кандидат ретінде тартылған азаматтардың кандидатураларын таңдау кезінде қиындық көп. Бірі іс бойынша шешім қабылдауда жауаптылықты алудан қорқады, бірі ертүрлі сылтаумен алқабилер қатарына кіруден бас тартады. Осы ретте қоғамда алқабилер институтын дамытумен сот айналысуы қажет деген қате пікір қалыптасқан. Дұрысы халықпен тығыз қарым-қатынаста жұмыс жасайтын жергілікті атқарушы билік, адвокатура, жұмыс беруші ұжымдар жүйелі түрде алқабилер соты туралы насихат жүргізсе, нәтижелі болары анық.

Есірткі, психотроптық заттар айналымына қатысты қылмыстық істердің қаралуы

**НҰРЛАН
БАҚТЫҒАЛИЕВ**

Ақтөбе облысы
қылмыстық істер
жөніндегі
мамандандырылған
ауданаралық сотының
судьясы

АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫ ҚЫЛМЫСТЫҚ ІСТЕР ЖӨНІНДЕГІ МАМАНДАНДЫРЫЛҒАН АУДАНАРАЛЫҚ СОТЫНА 2022 ЖЫЛЫ 105 ТҰЛҒАҒА ҚАТЫСТЫ 66 ІС ТҮСКЕН, 7 ТҰЛҒАҒА ҚАТЫСТЫ 7 ІС ӨТКЕН ЖЫЛДАН ҚАЛҒАН. 81 ТҰЛҒАҒА ҚАТЫСТЫ 60 ІС АЯҚТАЛҒАН, ОНЫҢ ІШІНДЕ 79 ТҰЛҒАҒА ҚАТЫСТЫ 58 ІС БОЙЫНША ҮКІМ ШЫҒАРЫЛҒАН, 78 ТҰЛҒА СОТТАЛҒАН, 1 ТҰЛҒА АҚТАЛҒАН, ПРОКУРОРҒА 2 ІС ҚАЙТАРЫЛҒАН, 31 ТҰЛҒАҒА ҚАТЫСТЫ 13 ІС КЕЛЕСІ ЖЫЛҒА ҚАЛҒАН.

Ал 2023 жылы 87 тұлғаға қатысты 61 іс түсіп, 106 тұлғаға қатысты 64 іс аяқталған, оның ішінде 105 тұлғаға қатысты 63 іс бойынша үкім шығарылған, 100 тұлға сотталған, 2 тұлға ақталған, 2 тұлғаға қатысты 2 іс қысқартылған, прокурорға 1 іс қайтарылып, 12 тұлғаға қатысты 10 іс келесі жылға қалған.

Қаралып жатқан істердің санатына келсек, істердің негізгі бөлігін жеке адамға қатысты қылмыстық құқық бұзушылықтар (адам өлтіру, зорлау, сексуалдық сипаттағы зорлық-зомбылық әрекеттер), халық денсаулығына және имандылыққа қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар (заңсыз есірткі айналымына қатысты қылмыстар) құрайды. Әсіресе, есірткі, психотроптық заттарды өткізу мақсатымен жасалатын қылмыстар өте өзекті.

Осы жерде қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының соттылығына жататын Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің (әрі қарай – ҚК) 297-бабы 3-бөлігімен қаралатын істерге ерекше назар аудару қажет. ҚК-нің 297-бабында есірткі, психотроптық заттарды, сол тектестерді өткізу мақсатында заңсыз дайындау, қайта өңдеу, иемдену, сақтау, тасымалдау, жөнелту не өткізу үшін жауаптылық көзделген.

1. Есірткі, психотроптық заттарды, сол тектестерді өткізу мақсатында заңсыз дайындау, қайта өңдеу, иемдену, сақтау, тасымалдау, оларды жөнелту не өткізу әрекеті үшін – мүлкі тәркіленіп, бес жылдан он жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыру жазасы көзделген.

2. Ірі мөлшердегі есірткі, психотроптық заттарға, сол тектестерге қатысты жасалған дәл сол іс-әрекеттер үшін – мүлкі тәркіленіп, алты жылдан он екі жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыру жазасы белгіленген.

3. Осы баптың бірінші немесе екінші бөліктерінде көзделгендей:

1) адамдар тобының алдын ала сөз байласуымен;

2) бірнеше рет;

3) аса ірі мөлшердегі есірткі, психотроптық заттарға, сол тектестерге қатысты жасалған;

4) лауазымды адам қызмет бабын пайдалана отырып жасаған;

5) электрондық ақпараттық ресурстарды пайдалану арқылы;

6) қоғамдық орында жасалған іс-әрекеттер үшін мүлкі тәркіленіп, он жылдан он бес жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыру жазасы белгіленген.

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 1998 жылғы 14 мамырдағы №3 «Есірткінің, психотроптық заттардың, сол тектестер мен прекурсорлардың заңсыз айналымына қатысты істер бойынша заңнаманы қолдану туралы» нормативтік қаулысында бұл заттарды заңсыз айналымға түсіргені үшін жауапкершілік белгілейтін заңдарды қолдану нақты әрі жеткілікті түсіндірілген.

Нормативтік қаулының 2), 2-1), 3), 9)-тармақтарына сәйкес, есірткі, психотроптық заттарды, сол тектестерді сатып алу, басқа тауарға немесе затқа айырбастап алу, қарыздың орнына беру, қарызға немесе сыйға алу, тауып алғанды иелену т.б. заңсыз алу деп түсіну керек.

Өткізу мақсатында заңсыз сақтау пиғылымен жасалғандығы жөнінде мәселені шешу үшін, бұл заттар, сол тектестер анық өткізуге дайындалғандығын дәлелдейтін айғақтар жинағын арқау ету керек (мысалы, жоғарыда көрсетілген заттар, сол тектестер көп мөлшерде табылса, оларды өзі ғана қолданатынын жоққа шығаратын жағдайда, бөлшектеу, оларды дайындайтын және бөлуге арналған құралдар мен жабдықтардың болуы, кінәлінің өзі есірткіні қолданбайтындығы фактісі т.с.с.).

Есірткі, психотроптық, сол тектестерді, прекурсорларды бір тұлғаның билігінен басқа тұлғаларға заңсыз өткізу немесе берудің кез келген осы бағыттағы тәсілін заңсыз өткізу деп түсіну керек (сату, сыйлау, қарызын өтеу,

айырбастау, қарызға беру, басқа тұлғаға укол салу, сонымен бірге байланыссыз тәсілмен, «тығындарды» қолданумен, интернет ресурстарды және электрондық әмияндарды пайдалана отырып т.с.с.).

Мәселе – жастардың бұл қылмысқа көптеп тартылуында. Яғни, жас адамдардың синтетикалық, психотроптық «мефедрон», «альфа PVP» сияқты заттарды аса ірі мөлшерде өткізу мақсатында заңсыз иемдену, сақтау және өткізуі бүгінде жиі орын алуда. Жастар осындай жолмен жылдам әрі көп табыс табуға ұмтылады. Олардың өздері көбіне есірткі тұтынбайды, басты мақсат оңай жолмен жылдам табыс табу. Ал ұсталған жағдайда сотпен оларға кемі он жыл мерзімге бас бостандығынан айыру жазасы тағайындалады. Әрине, ол үшін кейін өкінеді, бірақ кеш.

Сотта қаралған қатардағы бір істі мысал ретінде алсақ, 2023 жылғы наурыз айында А. ұялы телефон арқылы «Telegram» желісіне кіріп, заңға қайшы екеніне қарамастан «@1Hunder» аккаунт қолданушысымен хат алмасу арқылы тергеп-тексерумен анықталмаған «Red Bull» аккаунт қолданушысына өз аккаунты арқылы тіркелген. Бұдан кейін тергеп-тексерумен анықталмаған «Maks» аккаунт қолданушысы жіберген психотропты заттардың орналасқан мекен-жайы арқылы психотропты заттарды алып, оны әрі қарай Ақтөбе қаласы бойынша жасырып, таратқан. Әр жасырған психотропты заттардың тұрған жерін ұялы телефоны арқылы фотосуретке түсіріп, координатасын, яғни, орналасқан мекен-жайын және суретті «Telegram» қосымшасындағы тергеп-тексерумен анықталмаған «Maks» аккаунт қолданушысына жіберіп жұмыс жасауға, жалақысын «Биткоин Кошелек» қосымшасы арқылы алып отыруға келіскен.

2023 жылғы 7 маусымда «Telegram» қосымшасындағы аккаунтына «Maks» аккаунты жіберген Ақтөбе қаласы көшесінде тал маңында жасырылған аса ірі мөлшердегі «мефедрон» психотропты заттарын алып, адамдар тобының алдын ала сөз байласуымен, электрондық ақпараттық ресурстарды пайдалана отырып, психотроптық затты өткізу мақсатында заңсыз

иемденген және өзі тұратын пәтерде заңсыз сақтаған. Содан аталған аса ірі мөлшердегі психотропты заттарды 1 граммнан бөліп, өткізуге дайындап қойған.

Осылайша, А. адамдар тобының алдын ала сөз байласуымен, электрондық ақпараттық ресурстарды пайдалана отырып, аса ірі мөлшерде жалпы салмағы 1082,46 грамм психотроптық зат – мефедронды өткізу мақсатында заңсыз иемденген, сақтаған және өткізген. А. сот тарапынан ҚК-нің 297-бабы 3-бөлігінің 1, 3, 5-тармақтарымен 10 жылға бас бостандығынан айырылды. Ертеңін ойламаған жап-жас келіншектің артында 3 баласы, жолдасы қалды.

Мұндай істерді сотта қараудың ерекшелігі дәлелдемелерге қатысты болып келеді. Бірінші полицияға түскен хабарламаның тіркелуіне, уақытына мән беру қажет. Содан кейін оқиға орнына қарау жүргізу, алу, тінту жүргізу тәртіптерінің қатаң сақталуы маңызды. Негізгі дәлелдеменің бірі – медициналық сараптама қорытындылары. Дәлелдемелердің сарапшыға түскен кездегі жағдайы, анықталған зат түрі, салмағы мұқият тексерілуге жатады.

Істердің басым көпшілігі бойынша ұсталған сәтте сотталушылардан алынған ұялы телефондар басты дәлелдеме ретінде танылады. Себебі телефонның мазмұны тексерілгенде сотталушы мен психотропты затты сатушы (Макс, МаксКазах және т.б.) арасындағы Telegram желісі арқылы жүргізілген хат алмасулар анықталады. Бұл жерде сотталушылардың закладчик ретінде қалай жұмысқа орналасқанын, тағылымдамадан өткенін, қалай закладка жасау керектігін, координаталар жасауды үйренгенін, оны үйрететін тыңғылықты нұсқаулықтар жіберілгенін, психотроптық затты алғанын, жасырғанын, тапсырманың орындалғаны туралы есептер, заттардың орналасқан координаталары мен суреттері сияқты қылмысты нақты растайтын дәлелдемелер алынады.

Бұл санаттағы істерді қарау кезінде сотта бірқатар сұрақтар туындап жатады. Мысалы, телефонның мазмұнын тексеру кей жағдайда соттың санкциясымен, ал көбіне санкциясыз жүргізіледі. Заттай дәлелдеме ретінде алын-

ған ұялы телефонның ішін қарауды тергеу сотының санкциясыз жүргізу себебін тергеуші күдіктінің өзі жазбаша рұқсат берді деп түсіндіреді. Мұндайда іске өз қолымен жазған рұқсаты тіркеледі. Телефондағы мәліметтер іс үшін өте маңызды.

Бірақ, бұл жерде азаматтың жеке басына (тайна личной жизни, переписки, интимная сторона) қатысты құқықтары бұзылады. Ал «адамдар тобының алдын ала сөз байласуымен, электрондық ақпараттық ресурстарды пайдалана отырып, психотроптық затты өткізу мақсатында» деген айыптау осы телефондағы дәлелдемелерге негізделеді.

Сонымен қатар, сотталушылар көбіне психотроптық заттарды полиция қызметкерлері өздері салып жіберді, арандатушылық орын алды деп жатады. Істі қарау кезінде полиция қызметкерлерінің үстінен сотталушылардың арызы бойынша тергеп-тексеру де қатар жүргізіліп жатады. Кей жағдайларда тінтуге сот санкциясы алынбай қалатыны да кездеседі. Сондықтан сотта дәлелдемелерді зерттеуге және бағалауға аса мән беріледі.

Алайда мұндай істердің сотта көптеп қаралатыны, жастардың бірінен соң бірі түрмеге кетіп жатқаны даусыз. Бұл жерде басты мәселенің бірі және бірегейі әлгі «Макс», «Red Bull» атты және т.б. заңсыз есірткі саудасымен айналысатын тұлғалардың қылмыстық әрекеттеріне ұзақ уақыт бойы тосқауыл қойылмай отыруында. Қылмыстық қудалау органдарымен «Макс», «Red Bull» және тағы басқа көптеген заңсыз есірткі саудасымен айналысатын тұлғалардың интернет желісіндегі қызметіне тыйым салынса, шектелсе бұл келеңсіз жағдайлардың аз да болса алдын алуға болар ма еді.

Бірақ бүгінгі күні бұл орындалмай отыр. Себебі есірткі бизнесі өте ірі пайда әкеледі, сондықтан олар да оңайлықпен алдыра қоймасы анық. Бүгінгі күні сотта жауаптылыққа тек курьерлер, закладчиктер, фасовщиктер ғана тартылуда, ал нағыз ұйымдастырушылар, интернет желісі арқылы басқарып, жүргізіп отырғандар жауаптылықтан тысқары қалып отыр. Сондықтан осы бағыттағы жұмысты жандандыру проблеманы шешудің бір жолы болмақ.

ҚЫЛМЫС ЖАСАҒАН ЖАСӨСПІРІМДЕРГЕ ЖАЗА ТАҒАЙЫНДАУ КҮРДЕЛІ

БҮГІНГІ ҚОҒАМНЫҢ АЛДЫНДА ТҰРҒАН БАСТЫ МІНДЕТТІҢ БІРІ – ЖАСӨСПІРІМДЕР МЕН ЖАСТАР АРАСЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУ, КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАР АРАСЫНДАҒЫ ҚЫЛМЫСТЫҢ ӨСУІНЕ ЖОЛ БЕРМЕУ. ӘР КЕЗ БАЛА МҮДДЕСІ ЖОҒАРЫ ҚОЙЫЛАТЫН ЕЛІМІЗДЕ ОСЫ БАҒЫТТА КӨПТЕГЕН ШАРАЛАР ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛУДА. АТАП АЙТСАҚ, ЮВЕНАЛДЫ СОТТАРДЫҢ СОТТЫЛЫҒЫ КЕҢЕЙТІЛДІ, ЯҒНИ, 2023 ЖЫЛДЫҢ 1 ҚЫРКҮЙЕГІНЕН БАСТАП ЮВЕНАЛДЫ СОТТАР КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ЗАҢДЫ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН МҮДДЕЛЕРІ ҚОЗҒАЛАТЫН ІСТЕР МЕН ДАУЛАРДЫҢ БАРЛЫҒЫН ҚАРАЙ БАСТАДЫ.

Қазіргі кезде жастар қылмыс жасауға, нашақорлыққа жиі бой ұрады. Жастар арасындағы суицид саны да көбейген. Жас шыбықтың иілгіш болатыны секілді, жасөспірімдердің де жақсы мен жаманға үйір болатыны жасырын емес. Сондықтан, жағымсыз әрекетке әуес жастарды жамандықтан сақтаудың, олардың бойына ұлттық құндылықтарды сіңірудің, өскелең ұрпаққа құқықтық тәрбие беру арқылы дұрыс жолмен жүруді үйретудің маңызы зор. Одан бөлек, құқықтық сауаттылығы мен құқықтық мәдениетін қалыптастырып, кәмелетке толмаған балалар арасында жасалатын және кәмелетке толмағандарға қатысты жасалатын құқық бұзушылықтардың алдын алу мақсатында түрлі форматта кешенді іс-шаралар ұйымдастырудың да артықшылығы көп.

**ЖАҢЫЛХАН
ЖҮСІПОВА**

*Маңғыстау облысы
кәмелетке толмағандар
істері жөніндегі
мамандандырылған
ауданаралық сотының
төрағасы*

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАР АРАСЫНДА ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АРТЫП БАРА ЖАТҚАНЫН СОТ ІСТЕРІНЕН ДЕ КӨРУГЕ БОЛАДЫ. МӘСЕЛЕН, ӨҢІРДЕГІ СОТ СТАТИСТИКАСЫН ҚАРАСАҚ, 2022 ЖЫЛЫ 7 КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН ТҰЛҒА ӘРТҮРЛІ ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚ ЖАСАҒАНЫ ҮШІН СОТТАЛСА, 2023 ЖЫЛЫ ОЛАРДЫҢ САНЫ 15-КЕ ЖЕТКЕН, ЯҒНИ, ҚЫЛМЫС 2 ЕСЕ ӨСКЕН. БҰЛ ЖАСТАР АРАСЫНДАҒЫ ҚЫЛМЫСТЫҚ АХУАЛДЫҢ ҚИЫНДАП БАРА ЖАТҚАНЫН КӨРСЕТЕДІ.

Кәмелетке толмаған тұлғалар көбіне ұрлық, тонау, бұзақылық және денсаулыққа ауыр зиян келтіру қылмыстарын жасайды. 2022 жылы сотталған 7 жасөспірімнің бесеуі – ұрлық, біреуі – тонау, біреуі денсаулыққа ауыр зиян келтіру қылмысын жасаған. Ал, 2023 жылы сотталған 15 кәмелетке толмағанның сегізі – ұрлық, бесеуі – денсаулыққа ауыр зиян келтіру, біреуі – тонау, біреуі бұзақылық жасаған.

Маңғыстау облысы кәмелетке толмағандар істері жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының үкімімен 17 жастағы А. жәбірленуші екеуінің арасында орын алған болмашы келіспеушілікті сылтау қылып, қарсыласын бетінен жұдырықпен ұрып жерге құлатып, басынан аяғымен теуіп, оның денсаулығына бұзақылық ниетпен қасақана ауыр зиян келтірген. Осы қылмысы үшін ол Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 106-бабы 2-бөлігінің 7) тармағымен алты жылға бос бостандығынан айырылды.

Болмашы келіспеушіліктің салдарынан ойланбай, қызуқандылықпен жасалған әрекет салдарынан жәбірленушінің бас сүйегі сынып, ауыр жарақат алды. Ойланбай әрекет еткен өрімдей бала алдағы өмірінің алты жылын тар қапаста өткізбек.

Осы орайда, қылмысқа барған жасөспірімдерге қатысты істерді қарау Қылмыстық кодекстің 6-бөлімі, яғни, кәмелетке толмағандардың қылмыстық жауаптылығымен сараланады. Кәмелетке толмағандар деп қылмыстық құқық бұзушылық жасаған уақытқа қарай жасы он төртке толған, бірақ он сегізге толмаған адамдар танылады. Қылмыстық құқық бұзушылық жасаған кәмелетке толмағандарға жаза

тағайындалуы не оларға тәрбиелік ықпалы бар мәжбүрлеу шаралары қолданылуы мүмкін. Ал, кәмелетке толмағандарға тағайындалатын жаза түрлері белгілі бір қызметпен айналысу құқығынан айыру, айыппұл, түзеу жұмыстары, қоғамдық жұмыстарға тарту, бас бостандығын шектеу, бас бостандығынан айыру болуы мүмкін.

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРҒА БЕЛГІЛІ БІР ҚЫЗМЕТПЕН АЙНАЛЫСУ ҚҰҚЫҒЫНАН АЙЫРУ БІР ЖЫЛДАН ЕКІ ЖЫЛҒА ДЕЙІНГІ МЕРЗІМГЕ ТАҒАЙЫНДАЛСА, АЙЫППҰЛ КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН СОТТАЛҒАН АДАМНЫҢ ДЕРБЕС ТАБЫСЫ НЕМЕСЕ ӨНДІРІП АЛУҒА ЖАРАЙТЫН МҮЛКІ БОЛҒАН ЖАҒДАЙДА ҒАНА ТАҒАЙЫНДАЛАДЫ. АЙЫППҰЛ АЙЛЫҚ ЕСЕПТІК КӨРСЕТКІШТІҢ БЕС-ТЕН БІР ЖҮЗГЕ ДЕЙІНГІ МӨЛШЕРІНДЕ ТАҒАЙЫНДАЛАДЫ. АЛ, ТҮЗЕУ ЖҰМЫСТАРЫ ДЕРБЕС ТАБЫСЫ НЕМЕСЕ ӨЗГЕ ТҰРАҚТЫ КІРІСІ БАР КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРҒА АЙЛЫҚ ЕСЕПТІК КӨРСЕТКІШТІҢ БЕС-ТЕН БІР ЖҮЗГЕ ДЕЙІНГІ МӨЛШЕРІНДЕ ТАҒАЙЫНДАЛАТЫНЫН АТАП ӨТКЕН ЖӨН.

Қоғамдық жұмыстарға тарту он сағаттан жетпіс бес сағатқа дейінгі мерзімге тағайындалады, ол кәмелетке толмаған адамның қолынан келетін жұмыстарды орындауы болып табылады және ол оны оқудан немесе негізгі жұмысынан бос уақытында орындайды. Он алты жасқа дейінгі адамдардың бұл жаза түрін орындау ұзақтығы – күніне екі сағаттан, ал он алтыдан он сегіз жасқа дейінгі адамдар үшін күніне үш сағаттан аспауы керек.

Кәмелетке толмағандарға бас бостандығын шектеу – екі жылға дейінгі мерзімге, ал бас бостандығынан айыру түріндегі жазаның өтелмеген бөлігін бас бостандығын шектеуге ауыстыру жағдайында жазаның қалған өтелмеген бөлігінің бүкіл мерзіміне тағайындалады. Бас бостандығынан айыру – он жылдан аспайтын, ал ауырлататын мән-жайлар кезінде, адам өлтіргені немесе терроризм актісі үшін не қылмыстық құқық бұзушылықтардың біреуі ауырлататын мән-жайлар бар кезде, адам өлтіру немесе терроризм сияқты қылмыс жиынтығы бойынша он екі жылдан аспайтын мерзімге тағайындалуы мүмкін.

Онша ауыр емес қылмыс немесе қазаға ұшыратумен байланысты емес ауырлығы орташа қылмыс жасаған кәмелетке толмағандарға бас бостандығынан айыру тағайындалмайды. Сондай-ақ, кәмелетке толмаған сотталғандар бас бостандығынан айыруды кәмелетке толмағандарды ұстауға арналған қылмыстық-атқару жүйесінің орташа қауіпсіз мекемелерінде өтейді. Кәмелетке толмаған адамға жаза тағайындау кезінде, оның өмірі мен тәрбиесінің жағдайлары, психикалық даму деңгейі, жеке басының өзге де ерекшеліктері, оған жасы жағынан үлкен адамдардың ықпалы ескеріледі.

Енді кәмелетке толмағандарды қылмыс жасауға итермелейтін басты себептерге тоқталсақ. Мәселен, ата-аналар отбасын асырау үшін жұмыста болғандықтан, жас-өспірімдер бос уақытын тиімді, мазмұнды пайдаланбайды. Бақылаусыз қалған бала «көше заңымен» өмір сүріп, тәрбиесі қиын балалармен араласады. Үлкен балалардың өзінен кіші балаларды қылмыс жасауға үгіттеуі, жастардың арасында орын алатын болмашы келіспеушіліктер де қылмыстың орын алуына түрткі.

Кейде кәмелетке толмаған балалардың арасында орын алатын болмашы келіспеушіліктер орны толмас қайғыға әкеліп соғады, балалардың денсаулығына нұқсан келеді. Күнделікті күйбең тірлікпен жүрген ата-ананың тәуліктің 24 сағатында баласын қадағалап отыруы мүмкін емес. Бірақ, ата-ана қалай болмағанда да баласының тәрбиесін, бос уақытын қалай өткізетінін назарынан тыс қалдырмауы қажет.

Балаларымызға дұрыс тәрбие беру, олардың түзу жолдан тайып кетпеуін, жат қылықтардан аулақ болуын қадағалау, олардың бойына адами қадір-қасиетті терең сіңіру ата-ананың да, білім ошақтарының да, барлық мемлекеттік органдар мен жалпы

алғанда бүкіл қоғамның міндеті. Отбасындағы ата-ана арасындағы ұрыс-жанжал – балалардың жат қылықтарға бой алдыруына себеп болып жатады. Отбасының ыдырауы балалардың тәрбиесіне, психикасына, психологиясына, қалыпты дамуына әсер етпей қоймайды.

ОСЫ РЕТТЕ, ЕРЛІ-ЗАЙЫПТЫЛАР АРАСЫНДАҒЫ НЕКЕ БҰЗУ МӘСЕЛЕСІНЕ АЗКЕМ ТОҚТАЛЫП ӨТСЕК. СТАТИСТИКАҒА СӘЙКЕС, 2022 ЖЫЛДЫҢ 9 АЙЫНДА СОТҚА 1 223, АЛ, 2023 ЖЫЛДЫҢ 9 АЙЫНДА 1 228 НЕКЕ БҰЗУ ТУРАЛЫ АРЫЗ ТҮСКЕН. СОТТАРДЫҢ, МЕДИАТОРЛАРДЫҢ, АҚСАҚАЛДАР КЕҢЕСІНІҢ, АНАЛАР КЕҢЕСІНІҢ ТАРАПЫНАН ОТБАСЫН САҚТАП ҚАЛУ ҮШІН ЖАСАҒАН ҚАРҚЫНДЫ ӘРЕКЕТТЕР НӘТИЖЕСІНДЕ БАРЛЫҚ АРЫЗДАР ҚАНАФАТТАНДЫРЫЛМАЙ, ӨТКЕН ЖЫЛЫ ТЕК 537 ЖҰПТЫҢ СОТ ТӘРТІБІНДЕ НЕКЕСІ БҰЗЫЛҒАН. 2023 ЖЫЛДЫҢ 9 АЙЫНДА БҰЛ КӨРСЕТКІШ 588 БОЛҒАН.

Бүгінгі күні жастар арасында кең таралып бара жатқан, жастарымыздың миын улайтын синтетикалық есірткі заттары туралы да айтпай өтуге болмайды. Есірткіге қарсы күресетін органдардың белсенді әрекеттеріне қарамастан, ересектер арасында да, жастар арасында да, жасөспірімдер арасында да синтетикалық есірткіге қатысты қылмыс артуда.

Қорыта айтсақ, балаларымыздың жарқын болашағы үшін, оларды кез келген қылмыстық немесе басқа да құқық бұзушылықтардан қорғау үшін, нашақорлыққа бейім болудың алдын алу үшін «Отан – отбасынан басталатынын» естен шығармай, балаларымыздың адамгершілік, рухани дамуына күш салуға тиіспіз. Әр үйде желкілдеп өсіп келе жатқан ұлқызымыздың тәрбиесін ақсатпай, қорғайық, қолдайық. Күйбең тіршілік қамының бітпесі анық.

Сондықтан, бір сәтке олардың бос уақытын тиімді пайдалануын қадағалап, білімге, спортқа құлшынысын, талпынысын арттыруға назар аудара отырып, қоғамға «масыл» болатын емес, пайдасын тигізетін, білімді, сауатты, мейірімді, еліміздің дамуы үшін күшжігерін аямайтын ұрпақ тәрбиелейік!

Оперативно-розыскные мероприятия и негласные следственные действия в доказывании по уголовному делу

В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ (КАК ПОКАЗЫВАЕТ СУДЕБНАЯ ПРАКТИКА) ПРИ ДОКАЗЫВАНИИ ФАКТА СБЫТА НАРКОТИЧЕСКОГО СРЕДСТВА ИСПОЛЬЗУЮТСЯ «ОПЕРАТИВНЫЙ ЗАКУП» И «НЕГЛАСНЫЙ КОНТРОЛЬНЫЙ ЗАКУП».

**КАЙЫРДЕН
АЛЬКЕЕВ**

*Адвокат Карагандинской
областной коллегии
адвокатов,
судья областного суда
в отставке*

Негласный контрольный закуп – это следственное действие, которое проводится в порядке, предусмотренном статьей 250 Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан, с целью получения фактических данных о совершаемом или совершенном уголовном правонарушении путем создания ситуации мнимой сделки.

У лица, в отношении которого имеются достаточные основания полагать о его причастности к уголовному правонарушению, возмездно приобретаются предметы или вещества, свободная реализация которых запрещена, либо оборот которых ограничен законом, а также являющиеся объектами или орудием преступных посягательств.

В соответствии со статьей 199 УПК составляются отдельные протоколы о выдаче сотруднику уполномоченного органа или лицу, добровольно изъявившему намерение участвовать в негласном следственном действии, научно-технических и иных средств фиксации его хода и результатов, а также де-

нежных средств для возмездного приобретения предметов или веществ, свободная реализация которых запрещена либо оборот которых ограничен законом, или являющихся объектами и (или) орудием преступных посягательств.

О получении от сотрудника уполномоченного органа или лица, добровольно изъявившего намерение участвовать в негласном следственном действии, приобретенных предметов или веществ, а также результатов их осмотра составляется протокол в соответствии с правилами статей 199 и 219 УПК.

В принципе в том же порядке проводится оперативно-розыскное мероприятие (далее – ОРМ) в виде «оперативного закупа». Данное ОРМ предусматривается подпунктом 10) пункта 2 статьи 11 Закона Республики Казахстан от 15 сентября 1994 года «Об оперативно-розыскной деятельности» как один из видов общего ОРМ (не специального, которое проводится исключительно с санкции прокурора).

В силу пункта 14) статьи 1 данного Закона оперативный закуп – это тоже создание ситуации мнимой сделки, в которой с ведома органа, осуществляющего оперативно-розыскную деятельность, и под его контролем у изучаемого лица возмездно приобретаются без цели потребления или сбыта предметы в целях получения информации о вероятной преступной деятельности.

Доводы защиты о недопустимости такого ОРМ в качестве доказательства в уголовном процессе отклоняются.

Одной из основных причин, как понимается, является то, что частью 2 статьи 120 УПК предусматривается, что материалы, в которых зафиксированы фактические данные о противоправных действиях, полученные с соблюдением требований законов РК «Об оперативно-розыскной деятельности», «О контрразведывательной деятельности», являются документами и могут использоваться в уголовном процессе в качестве доказательств.

ТАКОЕ ТОЛКОВАНИЕ ВСТУПАЕТ В КОСВЕННОЕ ПРОТИВОРЕЧИЕ С ЧАСТЬЮ 1 СТАТЬИ 121 УПК О ТОМ, ЧТО ДОКАЗЫВАНИЕ ПРОИЗВОДИТСЯ ТОЛЬКО ПО УГОЛОВНЫМ ПРАВОНАРУШЕНИЯМ, ПО КОТОРЫМ НАЧАТО ДОСУДЕБНОЕ РАССЛЕДОВАНИЕ.

СТАТЬЕЙ 130 УПК ОТ 13 ДЕКАБРЯ 1997 ГОДА (УТРАТИВШЕГО СИЛУ) РАНЕЕ РЕГЛАМЕНТИРОВАЛОСЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РЕЗУЛЬТАТОВ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ДОКАЗЫВАНИИ ПО УГОЛОВНЫМ ДЕЛАМ.

Там же было указано, что результаты оперативно-розыскной деятельности, полученные при соблюдении требований закона, могут использоваться в доказывании по уголовным делам в соответствии с положениями настоящего Кодекса, регламентирующими собирание, исследование и оценку доказательств с соблюдением требований, предусмотренных статьей 53 и главой 21 настоящего Кодекса, а также законами РК «О государственной защите лиц, участвующих в уголовном процессе», «Об оперативно-розыскной деятельности».

Это положение сейчас не действует.

Представляется, что действующей редакцией УПК законодателем закладывался принцип доказывания только при начатой процедуре досудебного расследования (понимается, что при наличии возбужденного уголов-

ного дела), как это указано в статье 179 УПК. Поэтому нововведением выступили «негласные следственные действия».

Данные негласные следственные действия (далее – НСД), как это указано в части 2 статьи 232 УПК (за исключением негласного контроля почтовых и иных отправлений), производятся по поручению органа досудебного расследования уполномоченным подразделением правоохранительного или специального государственного органа с использованием форм и методов оперативно-розыскной деятельности.

ПОЭТОМУ НСД ПРОВОДЯТСЯ ТОЛЬКО ПО ПОРУЧЕНИЮ ОРГАНА ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ (СЛЕДОВАТЕЛЯ) И ТОЛЬКО ЗАТЕМ В СИЛУ СТАТЬИ 237 УПК ПО ЗАВЕРШЕНИИ ПРОВЕДЕНИЯ НСД ВСЕ ИМЕЮЩИЕ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ ДЕЛА МАТЕРИАЛЫ, ПОЛУЧЕННЫЕ В ХОДЕ ЕГО ПРОВЕДЕНИЯ, С СОБЛЮДЕНИЕМ КОНФИДЕНЦИАЛЬНОСТИ ПЕРЕДАЮТСЯ СОПРОВОДИТЕЛЬНЫМ ПИСЬМОМ ОРГАНУ ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ (СЛЕДОВАТЕЛЮ).

Изначально, тем не менее, общее ОРМ «оперативный закуп» и НСД «негласный контрольный закуп» имеют только одно процедурное различие, которое является и принципиальным. Это одно из ключевых различий выражается в том, что ОРМ «оперативный закуп» проводится без начатого досудебного расследования, а НСД «негласный контрольный закуп» только при таковом.

В силу статьи 77 пункта 3 подпункта 9) Конституции Республики Казахстан от 30 августа 1995 года не имеют юридической силы доказательства, полученные незаконным способом. По пункту 4 той же статьи следует, что принципы правосудия, установленные Конституцией, являются общими и едиными для всех судов и судей республики.

В свете указанных положений Основного закона возникает вопрос, насколько актуально указанное положение статьи 121 УПК о том, что доказывание производится только по уголовным правонарушениям, по которым начато досудебное расследование. И насколько оно отвечает принципу правосудия о юридической силе доказательств.

Ведь ОРМ «оперативный закуп» является фиксированием фактических данных о противоправных действиях и, по своей сути, является доказыванием.

Доказыванием, которое имеет запланированный характер, а потому по факту следует, что доказывание происходит без начатой процедуры досудебного расследования. Указанная статья 120 УПК такое доказывание легализует в уголовном процессе под видом «документов».

Поэтому деятельность органов досудебного расследования и судебная практика показывают, что ОРМ «оперативный закуп» и НСД «негласный контрольный закуп» равнозначны, то есть в равной степени используются в уголовном процессе в качестве доказательств.

При этом, однако, представляется, что законодатель изначально ужесточал требова-

ния к появлению в уголовном деле фактических данных, которые могут быть доказательствами.

С момента принятия нового УПК истекло более 9-ти лет, но в уголовных делах по-прежнему фигурируют результаты оперативно-розыскной деятельности, которые орган уголовного преследования использует, не взирая на то, как они добыты, а именно в начале досудебном расследовании либо нет.

Это представляется неправильным, не урегулированным в точном виде. И в этой связи полагаю, что этот момент требует законодательной доработки либо разъяснения в нормативном постановлении Верховного Суда Республики Казахстан.

ДИПФЕЙК: новый уровень digital мошенничества

Агентство Республики Казахстан по регулированию и развитию финансового рынка сообщает о новом виде мошенничества с использованием современных технологий.

Для совершения кибератак и кражи конфиденциальных данных граждан используется дипфейк – инструмент, который позволяет «оживить» несуществующих людей, подделать любой голос, мимику, добавить в речь слова, которые человек никогда не произносил.

«Технология дипфейков основана на мощнейших нейросетях, с помощью которых можно генерировать любые фото- и видеоизображения, манипулировать такими биометрическими данными, как тональность голоса, выражение лица человека. Посредством дипфейка можно создавать события, которые никогда не происходили, добавить возраст человеку, или, наоборот, сбросить ему несколько десятков лет, доснять фильм с актером, которого нет в живых, «оживить» фотографию». Этим инструментом активно пользуются и мошенники.

Мировые эксперты в области IT-технологий считают, что уже в ближайшем будущем дипфейк может выйти на более серьезный уровень.

Способы мошенничества с использованием дипфейков.

Злоумышленники в своих корыстных целях используют дипфейки для кражи персональных данных, digital-личности, к примеру, близкого родственника, знакомого, общественного инфлюенсера, распространения ложной информации в обществе, финансового шантажа и автоматизированных кибератак. С помощью дипфейков злоумышленники:

подделывают чужую личность для того, чтобы получить доступ к банковскому счету, обналечить его и оформить подставные кредиты;

синтезируют нового «человека», которого не существует в природе, используя его для совершения крупных финансо-

вых транзакций и изощренных схем кредитного мошенничества.

Мошенники могут использовать данные и ушедшего из жизни человека для получения доступа к его онлайн-сервисам и учетным записям или для подачи заявок на банковские карты, кредиты и т.д.

Как распознать дипфейк?

В первую очередь следует обратить внимание на неестественную мимику человека и на странное моргание, либо его отсутствие, нелогично выстроенную речь, легкое заикание или роботизированный тон. Мошенники используют digital-копию известных и авторитетных личностей для осуществления своих корыстных целей, активно предлагают заработать на различных инвестиционных онлайн-платформах, для участия в которых нужно оставить свои данные на фейковых сайтах и перечислить организаторам небольшие суммы.

Мошенники заводят речь о деньгах и хотят получить от вас деньги в виде аванса, вступительного взноса, платы за дополнительные услуги. Теперь они могут делать это не напрямую, а через искусственный интеллект.

ГРАЖДАНСКИЙ ИСК В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ

СТАТЬЯ 13 КОНСТИТУЦИИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ГАРАНТИРУЕТ КАЖДОМУ ГРАЖДАНИНУ СУДЕБНУЮ ЗАЩИТУ ПРАВ И СВОБОД, В ТОМ ЧИСЛЕ И ИМУЩЕСТВЕННЫХ. В СЛУЧАЕ НАРУШЕНИЯ ИМУЩЕСТВЕННЫХ ПРАВ НЕПОСРЕДСТВЕННО ПРЕСТУПНЫМИ ДЕЙСТВИЯМИ ГРАЖДАНИНОМ МОЖЕТ БЫТЬ ЗАЯВЛЕН ГРАЖДАНСКИЙ ИСК В РАМКАХ РАССМОТРЕНИЯ УГОЛОВНОГО ДЕЛА.

Гражданский иск в рамках рассмотрения уголовного дела – это заявленное при производстве по уголовному делу требование физического или юридического лица о возмещении имущественного и морального вреда, причиненного преступлением, к обвиняемому или лицам, несущим материальную ответственность за действия обвиняемого.

Правовые основания для подачи гражданского иска в уголовном процессе изложены в Уголовно-процессуальном кодексе Республики Казахстан.

В соответствии с частью 5 статьи 71 УПК иск потерпевшего о возмещении ему морального вреда рассматривается в уголовном процессе. Если такой иск не предъявлялся в уголовном деле либо оставлен без рассмотрения, то потерпевший вправе предъявить его в порядке гражданского судопроизводства.

В соответствии со статьей 167 гражданский иск может быть предъявлен с момента начала досудебного расследования до окончания судебного

следствия лицом, которому уголовным правонарушением или уголовно-наказуемым деянием невменяемого непосредственно причинен имущественный или моральный вред, либо его представителем.

В случаях, предусмотренных частью второй статьи 58 Уголовно-процессуального кодекса, гражданский иск вправе предъявить прокурор.

По делам о преступлениях, последствием которых явилась смерть лица, гражданский иск может быть предъявлен близкими родственниками, супругом (супругой) умершего, осуществляющими права потерпевшего, предусмотренные Кодексом.

Гражданский иск предъявляется к подозреваемому, обвиняемому, подсудимому или к лицам, несущим материальную ответственность за его действия или действия невменяемого.

Лицо, которое предъявило гражданский иск, именуется гражданским истцом, лицо, к которому предъявлен иск, именуется гражданским ответчиком. Указанные лица в ходе произ-

ЕЛЕНА ШЕВЦОВА
Судья Байконырского
городского суда

водства по уголовному делу пользуются процессуальными правами и несут процессуальные обязанности, установленные Кодексом для гражданского истца и соответственно гражданского ответчика.

Истец при предъявлении гражданского иска в уголовном деле освобождается от уплаты государственной пошлины.

Подсудность гражданского иска определяется подсудностью уголовного дела, в котором он предъявлен, и рассматривается совместно с уголовным делом. Гражданский иск предъявляется в письменной форме либо в форме электронного документа в соответствии с требованиями, предъявляемыми к искам, рассматриваемым в порядке гражданского судопроизводства.

Неустановление подозреваемого лица не препятствует предъявлению гражданского иска в уголовном деле. При необходимости уточнить основания гражданского иска и размер искового требования лицо вправе дополнить иск.

К лицу, не подлежащему признанию подозреваемым в связи с наличием у него привилегий или иммунитета от уголовного преследования, гражданский иск может быть предъявлен в порядке гражданского судопроизводства.

При рассмотрении гражданского иска, предъявленного в уголовном деле, основания, условия, объем и способ возмещения ущерба определяются в соответствии с нормами гражданского, трудового и другого законодательства.

Если международным договором, ратифицированным Ре-

спубликой Казахстан, установлены иные правила, чем те, которые содержатся в Кодексе, применяются правила международного договора.

ГРАЖДАНСКИЙ ИСТЕЦ ВПРАВЕ ЗАЯВИТЬ О ВОЗВРАЩЕНИИ ИСКОВОГО ЗАЯВЛЕНИЯ НА ЛЮБОЙ СТАДИИ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА. ЗАЯВЛЕНИЕ О ВОЗВРАЩЕНИИ ИСКОВОГО ЗАЯВЛЕНИЯ ПОДАЕТСЯ В ПИСЬМЕННОМ ВИДЕ ЛИБО В ФОРМЕ ЭЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТА И ПРИОБЩАЕТСЯ К УГОЛОВНОМУ ДЕЛУ. ЕСЛИ О ВОЗВРАЩЕНИИ ИСКОВОГО ЗАЯВЛЕНИЯ ЗАЯВЛЕНО В СУДЕБНОМ ЗАСЕДАНИИ, ТО ОНО ЗАНОСИТСЯ В ПРОТОКОЛ СУДЕБНОГО ЗАСЕДАНИЯ.

Заявление гражданского истца об отказе от иска на стадии досудебного производства по уголовному делу подается в письменном виде либо в форме электронного документа и приобщается к материалам уголовного дела. Если отказ гражданского истца от иска выражен в судебном заседании, то он заносится в протокол судебного заседания.

Отказ от иска может быть принят судом с вынесением постановления в любой момент судебного разбирательства, но до удаления суда в совещательную комнату для постановления приговора.

До принятия отказа от иска суд обязан разъяснить гражданскому истцу, что принятие отказа от иска влечет прекращение производства по нему и включает повторное обращение в суд по спору между теми же сторонами, о том же предмете и по тем же основаниям, в том числе в порядке гражданского судопроизводства.

Суд не принимает отказ гражданского истца от иска,

если эти действия противоречат закону или нарушают чьи-либо права и охраняемые законом интересы, о чем выносит мотивированное постановление.

Рассмотрение судом уголовного дела и гражданского иска содействует полноте, всесторонности и объективности исследования обстоятельств дела и устраняет дублирование в работе судов, которое неизбежно при раздельном рассмотрении уголовного дела и гражданского иска.

Совместное рассмотрение гражданского иска с уголовным делом создает удобства для всех участников уголовно-процессуальной деятельности. Такой порядок обеспечивает наиболее быстрое возмещение потерпевшему имущественного вреда. Причем, потерпевший освобождается от необходимости дважды участвовать в судебном разбирательстве.

Кроме того, гражданский истец освобождается от государственной пошлины при рассмотрении гражданского иска в уголовном деле (ч.3 ст.167 УПК). Подсудимый освобождается от необходимости повторного вызова в суд.

Свидетели, эксперты и другие лица также освобождаются от обязанности дважды являться в суд: сначала по уголовному делу, а затем по гражданскому.

По итогам рассмотрения гражданского иска в уголовном деле суд выносит одно из следующих решений:

- 1) о полном или частичном удовлетворении гражданского иска;
- 2) об отказе в удовлетворении гражданского иска;

3) о признании за гражданским истцом права на удовлетворение гражданского иска и передаче вопроса о его размерах на рассмотрение судом в порядке гражданского судопроизводства;

4) о принятии отказа от гражданского иска и прекращении производства по нему;

5) об утверждении мирового соглашения либо соглашения об урегулировании спора в порядке медиации по гражданскому иску и прекращении производства по нему;

6) об оставлении гражданского иска без рассмотрения.

При вынесении постановления о прекращении про-

изводства по делу по основаниям, указанным в пункте 4) части 1 статьи 35 УПК, суд удовлетворяет гражданский иск полностью.

При предъявлении гражданским истцом гражданского иска орган уголовного преследования обязан принять меры его обеспечения. Если такие меры не были приняты, суд при подготовке к главному судебному разбирательству в соответствии со статьей 325 УПК обязывает орган уголовного преследования принять их. При предъявлении гражданского иска в стадии судебного разбирательства суд выносит постановление об обеспечении гражданского иска.

При принятии решения об удовлетворении гражданского иска в полном объеме или частично суд вправе установить срок для добровольного исполнения приговора, постановления суда в части гражданского иска, при этом могут быть применены правила отсрочки и рассрочки исполнения, предусмотренные гражданским процессуальным законодательством.

Принудительное исполнение судебного акта в части гражданского иска производится в порядке, предусмотренном законодательством Республики Казахстан об исполнительном производстве и статусе судебных исполнителей.

В филиалах Союза судей

В целях укрепления диалога между Союзом судей и общественностью

Кызылординский областной филиал Союза судей провел встречу с представителями средств массовой информации. В рамках встречи журналистам была предоставлена возможность узнать более подробную информацию о конкретных проектах и инициативах Союза судей.

Председатель филиала Б. Е. Елшибеков ознакомил журналистов с работой общественного объединения, ключевыми аспектами деятельности по обеспечению независимости судебной системы, защиты прав судей, их профессионального развития. Особое внимание было уделено роли Союза судей в поддержании высоких стандартов правосудия, повышении общественного доверия к судебной системе через информационную прозрачность и обратную связь с обществом.

Бақытбек Есенгельдиевич рассказал журналистам о работе Кызылординского филиала Союза судей, подготовке к предстоящему IX съезду судей, на котором будут определены направления дальнейшего развития судебной системы. Отмечалось, что в преддверие съезда планируется проведение регионального конкурса «Судебный репортер». Авторские работы журналистов должны включать

вопросы защиты прав и свобод граждан, о роли судебной системы в укреплении законности и порядка в обществе, деятельности Союза судей, нововведениях в судебной системе.

Подобные мероприятия способствуют укреплению диалога между Союзом судей и общественностью, что важно для развития судебной системы и поддержания принципов правового государства.

ФОРМУЛЫ УГОЛОВНОЙ И АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ

ПРЕЖДЕ ВСЕГО, ЕЩЕ РАЗ ВЫРАЖУ СВОЮ ПРАВОВУЮ ПОЗИЦИЮ КАСАТЕЛЬНО ВНЕДРЕНИЯ В УК КАЗАХСТАНА ИНСТИТУТА УГОЛОВНЫХ ПРОСТУПКОВ.

ПОЛАГАЮ, ЧТО С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА СОКРАЩЕННЫЙ ПОРЯДОК ИХ РАССЛЕДОВАНИЯ ОРГАНАМИ УГОЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ И РАССМОТРЕНИЯ В СУДАХ ПРИВЕЛ К СЕРЬЕЗНЫМ НАРУШЕНИЯМ ПРИНЦИПА ЗАКОННОСТИ И СУЩЕСТВЕННОМУ УВЕЛИЧЕНИЮ ОБЪЕМОВ УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ, ВЕДУЩИХ УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС.

МАРАТ КОГАМОВ

*Доктор юридических наук,
профессор,
почетный юрист РК
(Magsut Narikbayev
University)*

Появление данного института уголовного права произошло на фоне не критического исследования опыта иностранных государств, а также без основательной научной правовой, криминологической, экономической проработки данного вопроса.

Вот почему сегодня в условиях существования устойчивых, исторически сложившихся, апробированных формул определения уголовной и административной ответственности возникли вполне логичные вопросы к природе уголовных проступков, которые, с одной стороны, не доходят до значения преступлений, а с другой, не являются административными и иными видами не преступных правонарушений.

Таким образом, справедливо считать, что институт уголовных проступков, как вид уголовных

правонарушений, не повысил превентивное значение уголовного закона, не снизил объемы опасных преступлений и административных правонарушений в стране. Более того, он существенно повлиял на реальную уголовную статистику преступлений, и что немаловажно, не сыграл своей роли в дальнейшем развитии уголовного права.

По крайней мере, следственная, прокурорская, судебная практика не создали новых составов преступлений либо административных правонарушений, уточнения действующих в КРКоАП, УК, соответственно, административных правонарушений и преступлений, вызванных наличием уголовных проступков. Другое дело, что данный правовой институт внес, если не прямо, свою лепту в значительное повышение индекса судимости в стране.

Итак, сегодня, по крайней мере, можно однозначно утверждать, что главным достижением КРКоАП и УК стало указание в них максимально исчерпывающего перечня административных правонарушений и преступлений. Кроме того, отход общесоюзного уголовного закона от правил применения его норм по аналогии, то есть возможности применения статей Особенной части УК к тем общественно опасным деяниям, которые им не были предусмотрены, имевшему место сразу после появления Советской власти и до принятия Основ уголовного законодательства Союза ССР и союзных республик 1958 года.

Вместе с тем, мой анализ норм КРКоАП и УК показывает, что упразднение института уголовных проступков позволит нам решить «вечную» проблему нашего, прежде всего, уголовного права в части проведения четкого отграничения преступлений от административных правонарушений, следующим образом. На мой взгляд, советская и национальная теория уголовного права, прежде всего, отрегулировав в целом ключевой признак преступления, его материальное выражение как «общественно опасного деяния», не сделало этого применительно к выражению, приводимому в ч. 4 ст. 10 УК РК «...но в силу малозначительности не представляющее общественной опасности».

В этой связи особо отмечу, что в национальном уголовном праве до сих пор используется формулировка ч. 2 ст. 7 Основ 1958 года о том, что «не является преступлением действие и бездействие, хотя формально и содержащее признаки какого-либо деяния, предусмотренного уголовным законом, но в силу малозначительности не представляющее общественной опасности».

Отсюда возникают правомерные вопросы: что делать с лицом, совершившим такое деяние – подлежит ли данное лицо определенному виду юридической или иной ответственности? Ведь речь идет о деянии, предусмотренном УК, но в силу его маловажности, незначительности, ничтожности вредных последствий данное деяние не рассматривается как преступление, так как не содержит состава преступления.

ПОЛАГАЮ, ЧТО ВНЕСТИ ЯСНОСТЬ В ДАННЫЙ ВОПРОС МОЖЕТ СУЩЕСТВЕННАЯ КОРРЕКЦИЯ НОРМ Ч. 4 СТ. 10 В НОВОЙ РЕДАКЦИИ: «НЕ ЯВЛЯЕТСЯ ПРЕСТУПЛЕНИЕМ ДЕЙСТВИЕ ИЛИ БЕЗДЕЙСТВИЕ, ХОТЯ ФОРМАЛЬНО И СОДЕРЖАЩЕЕ ПРИЗНАКИ КАКОГО-ЛИБО ДЕЯНИЯ, ПРЕДУСМОТРЕННОГО ОСОБЕННОЙ ЧАСТЬЮ НАСТОЯЩЕГО КОДЕКСА, НО В СИЛУ МАЛОЗНАЧИТЕЛЬНОСТИ, ТО ЕСТЬ МАЛОВАЖНОСТИ, НЕЗНАЧИТЕЛЬНОСТИ, НИЧТОЖНОСТИ ОБЩЕСТВЕННО ОПАСНЫХ ПОСЛЕДСТВИЙ, НЕ ПРЕДСТАВЛЯЮЩЕЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ ОПАСНОСТИ».

И продолжением данной нормы могло бы стать указание уголовного закона о том, что «При малозначительности совершенного деяния орган (должностное лицо), ведущий уголовный процесс, обязан освободить лицо от уголовной ответственности и передать материалы дела для применения к нему мер административной или иной юридической ответственности».

Приведу аналогичные формулировки правильного законодательного решения данных вопросов в Кодексах Казахстана об административных правонарушениях разных лет.

Кодекс Казахской ССР об административных правонарушениях от 22 марта 1984 года (утративший силу):

«Статья 21. Возможность освобождения от административной ответственности при малозначительности правонарушения

При малозначительности совершенного административного правонарушения орган (должностное лицо), уполномоченный решать дело, может освободить нарушителя от административной ответственности и ограничиться устным замечанием».

Кодекс РК об административных правонарушениях от 30 января 2001 года (утративший силу):

«Статья 68. Освобождение от административной ответственности при малозначительности правонарушения

При малозначительности вреда, причиненного административным правонарушением, судья, орган (должностное лицо), уполномоченный рассматривать дела об административных правонарушениях, может освободить лицо, совершившее административное правонарушение, от административной ответственности, ограничившись устным замечанием.

Примечания

Малозначительность административного правонарушения – это случаи, когда наряду с другими обстоятельствами учитывается то, что санкция, предусмотренная в статьях особенной части настоящего раздела, превышает размер причиненного административным правонарушением вреда.

При решении вопроса об освобождении лица по указанным основаниям за совершение правонарушения, причинившего вред неимущественного характера, следует исходить из объекта посягательства, конкретных обстоятельств его совершения».

Действующий Кодекс РК об административных правонарушениях от 5 июля 2014 года:

«Статья 64-1. Освобождение от административной ответственности при малозначительности правонарушения

При малозначительности совершенного административного правонарушения судья, орган (должностное лицо), уполномоченный рассматривать дела об административных правонарушениях, может освободить лицо, совершившее административное правонару-

шение, от административной ответственности, ограничившись устным замечанием.

Примечание. При решении вопроса об освобождении лица от административной ответственности по указанному в настоящей статье основанию учитываются конкретные обстоятельства совершения административного правонарушения, в том числе личность правонарушителя, а также объект посягательства, а при наличии вреда – его размер».

В КОНТЕКСТЕ ИЗЛОЖЕННОГО СЧИТАЮ ТАКЖЕ НЕПРАВИЛЬНЫМ ОТХОД ЗАКОНОДАТЕЛЯ ОТ ПРИМЕНЕНИЯ ИНСТИТУТА АДМИНИСТРАТИВНОЙ ПРЕЮДИЦИИ В УГОЛОВНОМ ПРАВЕ. ДАННЫЙ ИНСТИТУТ БЫЛ ОДНИМ ИЗ ЭФФЕКТИВНЫХ ПРЕВЕНТИВНЫХ ИНСТРУМЕНТОВ ОТГРАНИЧЕНИЯ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ ОТ ПРЕСТУПЛЕНИЙ. ЕГО СЛЕДУЕТ ВОССТАНОВИТЬ В НАШЕМ УГОЛОВНОМ ПРАВЕ.

И еще об одном аспекте проблемы, в частности, о том, кто должен налагать административные взыскания. Это вопрос тоже давно обсуждаемый в юридической науке, и лежащий в основе разграничений административных правонарушений от преступлений.

Замечу, что в нашей стране сложились предпосылки для его правильного решения. Я имею в виду, что административные взыскания должны налагать исключительно уполномоченные государством публичные органы и должностные лица, за судом следует оставить только право пересмотра решений данных субъектов права. Позитивные шаги для судебной системы от такого шага очевидны.

Возможно, предлагаемый подход определенным образом внесет ясность в юридические последствия обращения с малозначительными деяниями непроступного характера, а также их отграничение от преступлений.

